

Copenhagen Business School (2017)

Cand.merc.aud.

Kandidatafhandling

Aflevering: den 16. januar 2017

Besvigelser

Herunder vurdering af ny regel om tvungen rotation af revisor

Fraud - Including assessment of the new rule concerning forced rotation of auditor

Maria Voss

CPR-nr.: xxxxxx-xxxx

Vejleder: Jess Kjær Mogensen

Anslag: 186.296

Sider: 81,8

Indholdsfortegnelse

1. Executive summary	3
2. Indledning	4
3. Problemformulering	5
3.1 Undersøgelsesspørgsmål	5
4. Afgrænsning	5
5. Metodeafsnit	6
5.2 Dataindsamling	6
5.2.1 Kvantitative data	7
5.2.2 Kvalitative data	7
5.2.3 Det delvist strukturerede interview	7
5.3 Kildekritik	7
5.4 Opgavens struktur	9
6. Definition af besvigelser	10
6.1 Besvigelser jf. ISA 240	10
6.2 Besvigelsetyper	12
6.2.1 Besvigelser som følge af regnskabsmanipulation	13
6.2.2 Besvigelser som følge af misbrug af aktiver	14
6.3 Besvigelsestrekanter	15
6.3.1 Incitament/pres	16
6.3.2 Mulighed	17
6.3.3 Retfærdiggørelse	18
6.3.4 Eksempler på anvendelse af besvigelsestrekanter i praksis	19
6.4 Delkonklusion	20
7. Tendenser i tiden	21
7.1 PWC's globale undersøgelse fra 2016	21
7.2 De 5 mest rapporterede typer af økonomisk kriminalitet i undersøgelsen	22
7.3 Hvem begår virksomhedskriminalitet	24
7.4 Bivirkning for virksomheden efter besvigelser har fundet sted	25
7.5 Delkonklusion	25
8. Ledelsens ansvar for at begrænse og opdage besvigelser	26
8.1 Interne kontroller	28
8.1.1 COSO-frameworket	29
8.1.2 Revisionsudvalg	32
8.1.3 Intern revision	34
8.1.4 Whistleblower-ordning	35
8.2 Eksterne kontroller	36
8.2.1 Årsregnskabsloven	37
8.2.2 Selskabsloven	37
8.2.3 Erhvervsstyrelsen	37
8.3 Delkonklusion	37
9. Revisors ansvar for at begrænse og opdage besvigelser	38
9.1 Offentlighedens tillidsrepræsentant	39
9.2 God revisorskik	40
9.3 Forventningskløften	42
9.4 Revisors rolle ved opdagelse af besvigelser	42
9.4.1 Regnskabsmanipulation	42
9.4.2 Misbrug af aktiver	43
9.4.3 Revisors rapportering af besvigelser	44

9.5 Eksternt tilsyn og kontrol af revisor	45
9.5.1 Erhvervsstyrelsen	46
9.5.2 Revisorrådet erstatter Revisorkommissionen	47
9.5.3 Responsumudvalget	48
9.5.4 Revisortilsynet	48
9.5.5 Revisornævnet	48
9.6 Delkonklusion	48
10. Historik fra EU's 8. direktiv (2006) til ny Revisorlov (2016)	50
10.1 Kort gennemgang af revisorreguleringerne fra 2006 til 2016	50
10.1.1 EU's 8. direktiv blev indført i 2006	51
10.1.2 Revisorloven blev indført i Danmark i 2008	51
10.1.3 ISA 240 erstatter RS 250 i 2009	51
10.1.4 EU-Kommissionen udsendte Grønbogen i 2010	52
10.1.5 EU-Kommissionen fremsendte lovforslag i november 2011	52
10.1.6 Den nye Revisorlov trådte i kraft pr. 17. juni 2016	53
10.2 Delkonklusion	54
11. Ændring af PIE-definitionen i henhold til den nye Revisorlov	55
11.1 PIE-definitionen før den nye Revisorlov.	55
11.1.1 Særlige krav til PIE-virksomheder (før)	56
11.1.2 De fem virksomhedsgrupper omfattet af PIE-definitionen (før)	56
11.2 EU's minimumsdefinition af PIE-virksomheder	60
11.3 Danmarks nye PIE-definition i forbindelse med ny Revisorlov	61
11.4 Sammenholdelse af Danmarks nye PIE-definition med tidligere version	62
11.5 Delkonklusion	64
12. Tvungen rotation af revisor og effekten heraf i forhold til opdagelse af besvigelser	65
12.1 Høringssvar vedrørende rotation af revisor	65
12.2 Fordele/ulemper ved rotation af revisor set i forhold til opdagelse af besvigelser	70
12.2.1 Fordele og ulemper som gammel revisor	70
12.2.2 Fordele og ulemper som ny revisor	71
12.3 Hvem opdager oftest besvigelserne: revisor eller virksomhederne?	72
12.4 Delkonklusion	74
13. Konklusion	75
14. Perspektivering	79
14. Litteraturliste	80
Bilag 1 – Transskribering af interview med Sofus Emil Tengvad, statsautoriseret revisor og partner ved PWC	84
Bilag 2 – Persontype som typisk begår besvigelser	97
Bilag 3 – Direkte tab i forbindelse med besvigelser	98
Bilag 4 – Påvirkning af indirekte værdier	99
Bilag 5 – Typiske metoder til opdagelse af besvigelser	99

1. Executive summary

After the global financial crisis occurred in 2008, this led to several major both national and international companies suffered heavy losses, and some of them eventually went bankrupt during the financial crisis. Statistics show that 36 % of all companies have been victimized by economic crime, this is for the first time a decrease by 1 % since the financial crisis, therefore there is a clear link between a financial crisis and the occur of fraud.

The financial crises have led the reader, investors and ordinary citizens to raise questions about how auditors could give unqualified audit certificates for these companies. Consequently, there has been a lot of focus on the accounting profession ever since the financial crisis, which has led the European Commission to publish the Green Paper, which consists changes of the previously existing directive, concerning the companies of public interest (PIEs) only. The intention of the European Commission's implementation of the Green Paper has been to rebuild confidence in the auditors and that the risks of error and fraud in the annual reports, by increasing the auditor's independence. The above proposals and other EU rules were finally adopted as the new Auditing law in Denmark and came into force 17. Of June 2016.

The purpose of this thesis is to clarify the definition of the term economic crime/fraud according to ISA 240, and to elucidate and analyze both the auditor and companies own responsibility for themselves of preventing and detect fraud during an audit. In relation to the above mentioned new auditor law, I particularly want to highlight the rule of compulsory rotation of auditors for companies of public interest (PIE-companies), as well as to analyze and elucidate how this will affect new auditor's possibilities of detecting fraud

This thesis, will review which possibilities the companies and accountants have for exploring fraud, the two types of fraud there will be focused on are misappropriation of assets and manipulation of the financial reporting. To prevent fraud, the companies can create a reliable and strong internal control environment. This thesis will illustrate different key elements on how the companies can secure the risk of fraud. Despite the established reliable internal control environment, it is not a guarantee to avoid fraud completely, because of the management authority they can overrule the implemented controls, and perform manipulation with the financial reporting.

In relation to the new Auditor law and its regulations regarding PIE-companies and mandatory rotation of auditor firms, the thesis will evaluate whether these new initiatives also will contribute positively to the identification and prevention of fraud, although this was not the main purpose of implementing the regulations.

2. Indledning

Kort tid efter indførslen af den tidligere lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder, revisorloven, som trådte i kraft 1. juli 2008, og hvis nye bestemmelser kan henføres til EU's implementering af det nye 8. direktiv, indtraf finanskrisen på globalt plan. Professor Per H. Hansen fra CBS beskrev den i 2008 som "Den værste finanskrise siden 1930'erne"¹. Den medførte, at flere større både nationale og internationale virksomheder samt banker led store tab, og at nogle i sidste ende gik konkurs under den finansielle krise. Dette har bevirket til at regnskabslæserne, investorer og almindelige borgere har rejst spørgsmål om, hvordan revisorerne har kunnet afgive blanke revisionspåtegninger for disse virksomheder. Det var således ikke kun virksomhederne, der led under finanskrisen; det var også regnskabslæsernes tillid til årsrapporterne og revisor.

Effekten af finanskrisen samt den forhøjede opmærksomhed på revisorer og deres arbejde førte til, at EU-Kommissionen i efteråret 2010 fremlagde Grønbogen med forslag til nye reguleringer gældende for alle EU-lande. Forslaget omhandlede som noget af det mest omtalte at indføre tvungen rotation af revisionsfirma for PIE-virksomheder (virksomheder med særlig offentlig interesse, primært børsnoterede-, finansielle- og statsejede virksomheder). Hensigten med EU-Kommissionens implementering af Grønbogen har været at genopbygge tilliden til revisor samt, at begrænse risikoen for fejl og besvigelser i årsrapporterne, ved at øge revisors uafhængighed. Ovenstående forslag samt andre EU-regler blev endeligt vedtaget som ny Revisorlov i Danmark og trådte i kraft pr. 17. juni 2016.

Den finansielle krise har efterladt ar; både virksomheder og private personer har været hårdt ramt økonomisk, hvilket øger incitamentet til at begå besvigelser. Regnskabschefen kan føle sig fristet til at manipulere med regnskabet, så det lever op til ledelsens forventninger, og dermed sikre sin bonus ved at levere et godt resultat. En medarbejder kan være økonomisk presset privat, hvilket kan friste til at misbruge virksomhedens aktiver, så det kommer medarbejderen selv til gode.

Besvigelser er ikke noget nyt, men noget der har været mere fokus på de senere år. Med den nye implementering af tvungen rotation af revisor, bliver det spændende at se, om revisors professionelle skepsis overfor ledelsens fremlagte regnskab samt opdagelsen af besvigelser vil øges. Det er muligt, at en ny tilkommen revisor vil se på et regnskab og en virksomhed med andre øjne og revisionstilgange, end den tidligere revisor har gjort. Derfor kan der være mulighed for, at den nye revisor opdager besvigelser, som den tidligere revisor ikke gjorde. Ved at udføre andre og/eller flere revisionshandlinger og dermed mindske risikoen for væsentlige fejl som følge af besvigelser. Modsat er der mulighed for, at en ny revisor overser en besvigelse grundet vedkommendes begrænsede kendskab til virksomheden.

¹ <http://www.business.dk/oekonomi/saadan-startede-den-aktuelle-finanskrise>

3. Problemformulering

Formålet med denne afhandling er at belyse og analysere begrebet besvigelser herunder revisors og virksomhedernes eget ansvar for selv at opdage besvigelser under en revision. Som nævnt i indledningen er der pr. 17. juni 2016 trådt en ny Revisorlov i kraft, i forhold til hvilken jeg specielt ønsker at belyse reglen om tvungen rotation af revisor for PIE-virksomheder, samt analysere og belyse, om dette vil være med til at gøre det lettere for revisor at opdage besvigelser. Dette leder frem til nedenstående problemformulering:

Hvilket ansvar har revisor og virksomhederne selv for at begrænse og opdage mulige besvigelser i forbindelse med en revision, og vil den nye regel vedrørende tvungen rotation af revisor jf. den nye Revisorlov være med til at bidrage positivt i forhold til at begrænse og opdage besvigelser?

3.1 Undersøgelsesspørgsmål

For at afdække ovenstående problemformulering må nedenstående undersøgelsesspørgsmål besvares:

- Hvad er definitionen af besvigelser?
- Hvilke typer af besvigelser er mest udbredte?
- Hvilket lovmæssigt ansvar er der til hhv. revisorerne og virksomhederne i forhold til identifikation af besvigelser?
- Hvilke revisorreguleringer har tidligere været gældende?
- Hvordan vil/har den nye regel om tvungen rotation af revisor påvirke(t) revisorer og virksomhederne?
- Hvilke typer af besvigelser er sværest for ny revisor at opdage?
- Vil den nye regel om tvungen rotation af revisor forbedre revisors og virksomhedernes muligheder for at begrænse og opdage besvigelser?

4. Afgrænsning

Afhandlingen afgrænser sig til udelukkende at tage afsæt i dansk lovgivning; grundliggende ISA 240, hvorfor fokus vil være på danske virksomheder og besvigelser i danske virksomheder. Udenlandsk særlovgivning vil derfor kun meget kort blive berørt. Der vil i afhandlingen blive nævnt forskellige typer af besvigelser/virksomhedskriminalitet, b.la. cybercrime og bestikkelse. Disse vil ikke blive gennemgået i dybden, da afhandlingen primært vil fokusere på misbrug af aktiver og regnskabsmanipulation, hvilket også er revisors primære fokus jf. ISA 240.

Den nye Revisorlov, som er gældende fra 17. juni 2016, vil kort blive behandlet i forhold til ændringer, men afhandlingens primære fokus vil være på ændringen vedrørende tvungen rotation af revisor, og hvordan dette vil påvirke opdagelsen af besvigelser, hvorfor kun denne ændring vil blive gennemgået nærmere.

Eftersom denne regel kun er gældende for såkaldte PIE-virksomheder² (virksomheder med særlig offentlig interesse primært; børsnoterede-, finansielle- og statsejede virksomheder) efter RL § 21 stk. 3, vil afhandlingens fokus derfor primært være på PIE-virksomheder. Definitionen af PIE-virksomheder vil blive beskrevet yderligere i afsnittet herom jf. afsnit 11.

Afhandlingens grundlæggende formål er ikke en historiske gennemgang af udviklingen af besvigelser, men i stedet at vurdere revisors og virksomhedernes ansvar og rolle i tilknytning til identifikation og forhindring af udførelsen af besvigelser, som f.eks. misbrug af aktiver og regnskabsmanipulation.

Datagrundlaget for afhandlingen er indsamlet frem til den 30. december 2016. Eventuelle efterfølgende ændringer inden for området til regnskabsreguleringer, revisionsstandarder eller anden lovgivning vil ikke blive behandlet. Bliver det vurderet at der er sket væsentlige ændringer til den anvendte lovgivning i den mellem-liggende periode frem til eksamen, vil dette blive behandlet ved den mundtlige eksamination.

5. Metodeafsnit

Dette afsnit har til formål at redegøre for den anvendte metode og afhandlingens opbygning, baggrund og indhold, herunder at oplyse hvilken form for data samt tilgang til data der er anvendt for at besvare afhandlingens problemformulering samt undersøgelsesspørgsmål. Ligeledes er formålet med dette afsnit også at give et overblik over opgavens struktur.

5.2 Dataindsamling

Det er nødvendigt at anvende empiri og data for at kunne komme frem til en løsning på problemformuleringen samt underliggende undersøgelsesspørgsmål. For at afgøre hvilken dataindsamlingssteknik der er mest hensigtsmæssig at anvende for at opnå dette, er der flere faktorer som spiller ind; eksempelvis mængden af ressourcer, hvor meget tid man har til rådighed samt afhandlingens omfang og problemstilling.

I denne afhandling er der primært anvendt sekundærdata i form af allerede skrevet litteratur (data som er indsamlet af andre), men også benyttet primærdata i form af et delvist struktureret interview (data indsamlet

² PIE, står for Public Interest Entities, på dansk, virksomheder med særlig offentlig interesse, herefter kaldet PIE-virksomheder

af mig undertegnede selv). Det vurderes, at en blanding af begge former for data vil give det bedst mulige belæg for afhandlingens konklusioner. Der er både anvendt kvalitative- og kvantitative data, hvilke er beskrevet kort nedenfor.

5.2.1 Kvantitative data³

Kvantitative data karakteriseres ved, at de repræsenterer tal. Dette kan f.eks. være tabeller o.l. Dvs. at PWC's undersøgelse vedrørende økonomisk kriminalitet fra 2016 er kvantitative data samt sekundærdata, da det er en undersøgelse foretaget af PWC.

5.2.2 Kvalitative data

Kvalitative data karakteriseres ved, at de repræsenterer alt andet end tal. Dette kan f.eks. være tekster i form af bøger eller artikler, film o.l. Der er anvendt lovgivninger og standarder samt artikler og bøger i denne afhandling, hvilket hører inde under kvalitative data, som ligeledes er sekundærdata, da det også er indsamlet af andre.

5.2.3 Det delvist strukturerede interview⁴

Det er i afhandlingen valgt at anvende det delvist strukturerede interview til det planlagte interview, eftersom der gerne hvis muligt vil opnås nye synsvinkler og informationer til brug i afhandlingen. Der er således inden interviewet udarbejdet nogle spørgsmål inden for emnet, som er sendt til interviewpersonen, men dette er kun en guideline til interviewet, da denne interviewform giver mulighed for at undvige eller springe i spørgsmålene samt belyse evt. andre og nye syn herpå. Formålet med interviewet er således at få svar på de i forvejen stillede spørgsmål uden at være for fastlåst, så det er muligt at opnå ny viden eller synsvinkel på emnet.

Interviewet er blevet optaget for ikke at overse vigtige detaljer som ej blev noteret under interviewet. Som dokumentation herfor er interviewet efterfølgende blevet transskriberet og vedlagt som bilag, jf. bilag 1.

5.3 Kildekritik

I forbindelse med udarbejdelsen af denne afhandling er der anvendt en masse forskellige kilder; herunder b.la. love, standarder, hjemmesider, bøger fra pensum, artikler og tidligere afhandlinger inden for dette område. Det er så vidt muligt forsøgt at tilgå det indhentede materiale med kritiske øjne. Der er derfor også

³ Ib Andersen, Den Skinbarlige Virkelighed, 4. udgave – side 150

⁴ Ib Andersen, Den Skinbarlige Virkelighed, 4. udgave – side 169

sorteret fra, hvor det var nødvendigt, da man altid skal se kritisk på de indhentede data, eftersom forfatterne bag kan have en subjektiv synsvinkel. Det vurderes derfor, at de anvendte kilder i afhandlingen er valide⁵.

De anvendte love og standarder mv. i afhandlingen vurderes at være kilder af særlig høj validitet. Det samme gælder for de benyttede bøger, da de primært er fra pensumlisten på CBS, hvorfor teorier og bemærkninger, som er anvendt, også vurderes at være kilder af særlig høj validitet.

Den benyttede globale undersøgelse udarbejdet af PWC⁶, vurderes også at være en pålidelig kilde. Eftersom informationerne til belæg for undersøgelsen er indsamlet fra forskellige kilder fordelt ud på 115 lande. Indgangsvinklen til undersøgelsen vurderes, på trods heraf ikke at være for subjektiv/farvet af revisionsbranchen, hvorfor materialet i undersøgelsen vurderes at være af pålidelig og valid karakter.

Det er i forbindelse med anvendelse af artikler, som vurderes at være fra troværdige kilder, alligevel set herpå med kritisk tilgang. Da forfatterne eller journalisterne bag artiklen kan have en subjektiv holdning, som kommer til udtryk i artiklen, dette vurderes dog ikke for at være tilfældet i de anvendte artikler.

Der er foretaget et delvist struktureret interview (stimulidata)⁷ af Sofus Emil Tengvad, som er Statsautoriseret revisor og partner hos PWC med speciale inden for besvigelser. Interviewet er foretaget efter opnået viden fra teorien bag besvigelser samt igennem besvarelsen af de underliggende problemstillinger i afhandlingen. Derfor ønskes en med stor ekspertise inden for netop området besvigelser, som kunne udtale sig herom samt i relation til afhandlingens fokus på tvungen rotation af revisor, som er forholdsvist nyt, hvorfor dette kræver stor indsigt og erfaring inden for området, for at kunne udtale sig herom. Der vil ved interviewet blive taget kritisk stilling til de modtagne svar, der eventuelt kan indeholde subjektivitet. Det er den overordnede vurdering, at den interviewede fremstår som professionel og ekspert inden for området, hvorfor hans udtalelser og svar på spørgsmålene vurderes som pålidelige og valide.

Det vurderes, at der gennem en omfattende litteratursøgning, er blevet indsamlet relevante information, for at kunne afdække afhandlingens problemstillinger.

⁵ Ib Andersen, Den Skinbarlige Virkelighed, 4. udgave – side 83

⁶ PricewaterhouseCoopers – et af de big 4 revisionsvirksomheder, efterfølgende benævnt som PWC

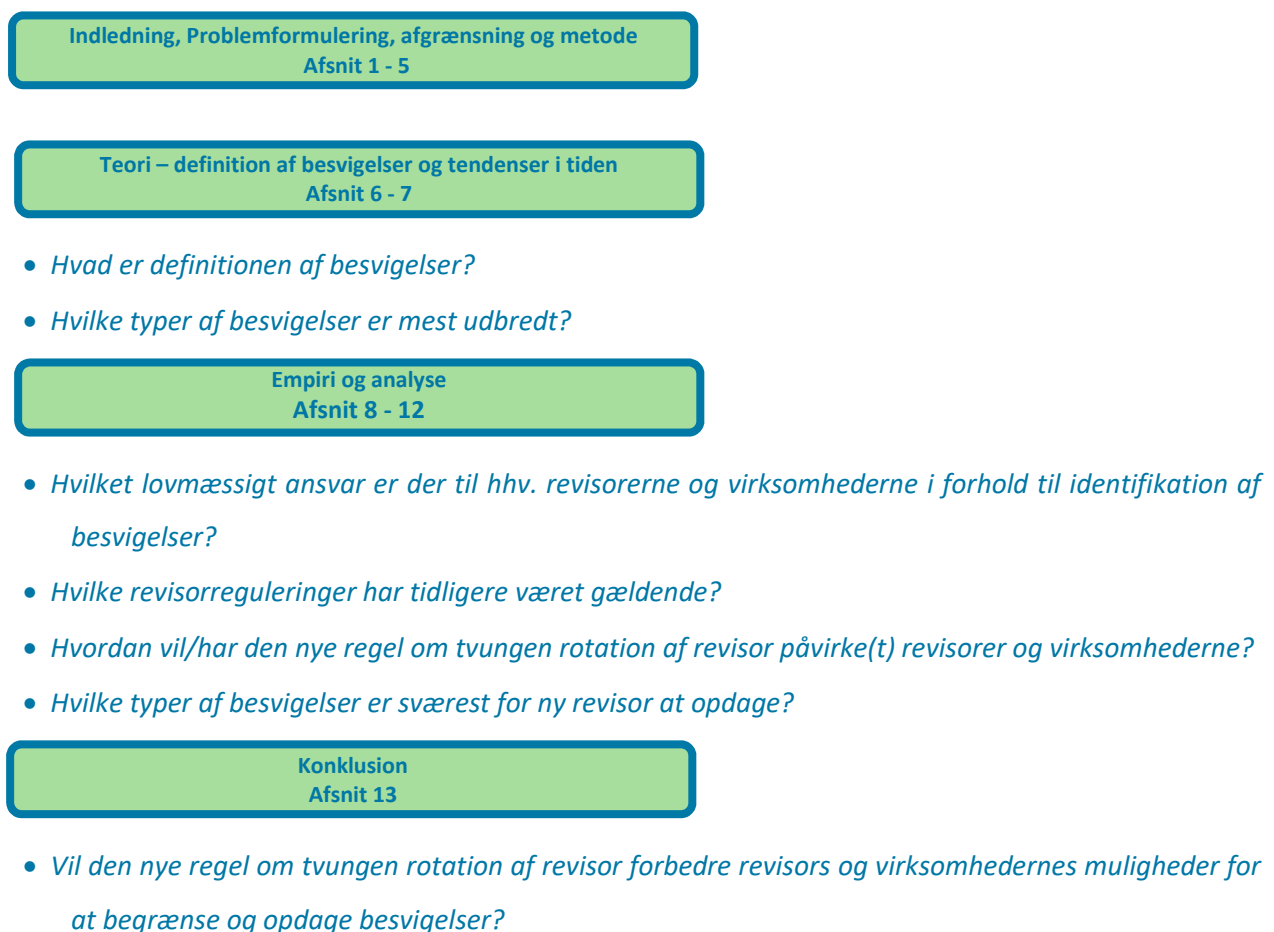
⁷ Ib Andersen, Den Skinbarlige Virkelighed, 4. udgave – side 151 - 152

5.4 Opgavens struktur

Dette afsnit har til formål at give læseren et overblik over opbygningen af afhandlingen samt at fremhæve den røde tråd igennem hele afhandlingen. Afhandlingen er bygget op sådan, at undersøgelsesspørgsmålene vil blive besvaret i kronologisk rækkefølge i de efterfølgende afsnit, eftersom undersøgelsesspørgsmålene er udarbejdet med det formål at hjælpe med besvarelsen af afhandlingens problemformulering.

Undersøgelsesspørgsmålene besvares ved brug af beskrivende og analyserende afsnit gennem hele afhandlingen, hvor hvert afsnit vil slutte af med en konklusion (delkonklusion). Afslutningsvist vil alle delkonklusioner blive samlet op i en samlet konklusion og besvarelse af afhandlingens problemformulering. Efter egen tilvirkning er nedenstående figur udarbejdet for at illustrere afhandlingens struktur.

Figur 1⁸:

⁸ Figur 1 – opgavens struktur, figuren er udarbejdet efter egen tilvirkning.

6. Definition af besvigelser

For at kunne udarbejde en empirisk undersøgelse af revisionsområdet besvigelser, bør der som det første tydeliggøres hvilke begreber og lovgivninger, der er gældende inden for besvigelser. Det underliggende afsnit vil derfor give en forklaring på definitionen af begrebet besvigelser. I teorien findes der mange definitioner af begrebet besvigelser, men som nævnt i afgrænsningen vil denne afhandling tage udgangspunkt i ISA 240, eftersom denne også er den gældende standard i Danmark indenfor området besvigelser.

Ordet besvigelser anvendes af eksterne revisorer, hvorfor besvigelser egentlig er et revisionsudtryk. Blandt lægmænd betegnes det oftest som økonomisk kriminalitet. Økonomisk kriminalitet er et overordnet begreb, som dækker over flere former for besvigelser, end de der fokuseres på i afhandlingen (regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver)⁹.

6.1 Besvigelser jf. ISA 240

Det er *“International Auditing and Assurance Standard Board”* (herefter kaldet IAASB), som udarbejder og ajourfører standarder, som benyttes i ekstern revision verden over. Disse standarder benævnes *“International Standard on Auditing”* (herefter kaldet ISA).

Den internationale standard ISA 240 *‘Revisors ansvar vedrørende besvigelser ved revision af regnskaber’* er udarbejdet for at mindske risikoen for fejlinformation i regnskabet som følge af besvigelser. Dette ved at få revisor til kun at fokusere på besvigelser, som kan føre til væsentlig fejlinformation i regnskabet.

I ISA 240, afsnit 11 defineres besvigelser således:

“En bevidst handling udført af en eller flere personer blandt den daglige ledelse, den øverste ledelse, medarbejdere eller tredjeparter, der benytter vildledning til at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel”.

Der er i denne definition fire betingelser, som gør sig gældende:

1. En bevidst handling
2. Udført af en eller flere personer, det kan både være handling udført internt i virksomheden eller udført af en udefrakommende (ekstern).
3. Benyttelse af vildledning
4. Mhp. at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel

⁹ I de følgende afsnit i afhandlingen, anses økonomisk kriminalitet derfor som en generel betegnelse (alle former for besvigelser), hvorimod ordet besvigelser kun hentyder til regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver, som denne afhandling fokuserer på.

Ovenstående betingelser vil blive gennemgået nedenfor.

1. En bevidst handling

Besvigelser er kendetegnet ved fejlinformation i regnskabet, hvilket enten kan skyldes fejl eller besvigelser. Det afgørende for, om der er tale om fejl eller besvigelser, er hvorvidt fejlinformationen i regnskabet var en bevidst eller ubevidst handling. Dette er nærmere forklaret nedenfor.

Bevidst handling:

Dækker over begrebet en tilsigtet fejl, som kendetegnes ved bevidste handlinger mellem en eller flere personer. Det kan både være personer tæt på den daglige ledelse og andre medarbejdere. Den bevidste handling udføres med fuldt kendskab til handlingens udfald; dvs., at besvigeren eller besvigerne udmærket er klar over handlingens konsekvens. Konsekvensen er ofte fyring og evt. også politianmeldelse afhængigt af besvigersens omfang.

Disse bevidste handlinger er med til at vildlede revisor som nævnt i afsnittet ovenfor.

Ubevidst handling:

Dækker over begrebet en utilsigtet fejl, som kendetegnes ved en fejl, der opstår på grund af tastefejl, manglende viden, forglemmelser eller fejltolkning af en lovgivning.

2. Udført af en eller flere personer, det kan både være handling udført internt i virksomheden eller udført af en udefrakommende (ekstern).

Besvigelsen udføres af enten en person eller mellem flere personer i form af en sammensværgelse. Det er ofte medarbejdere i blandt den daglige ledelse, øverste ledelse eller tredjeparter. Besvigelsen kan dermed ske både internt i virksomheden eller via udefrakommende (eksternt). Der er i ISA 240 angivet to typer af tilsigtede fejlinformationer; regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver¹⁰.

Besvigelser som følge af regnskabsmanipulation udføres ofte af den daglige ledelse eller øverste ledelse, da disse medarbejdere har adgangen og muligheden for at tilsidesætte de implementerede interne kontroller. Eftersom der typisk ikke er nogen i virksomheden, der kontrollerer lederne. Dette forhold medfører, at andre medarbejdere ikke nødvendigvis stiller spørgsmålstegn ved det, der bliver gjort, hvorfor det kan være svært at opdage. Derimod kan besvigelser som følge af misbrug af aktiver

¹⁰ Bliver nærmere gennemgået og beskrevet i afsnit 6.2

ske på alle medarbejderniveauer i virksomheden, eftersom de fleste medarbejdere har adgang til en eller flere heraf. Eksempler på de to typer af besvigelser kommer i nedenstående afsnit 6.2 og 6.3.

I ISA 240 bliver den daglige- og øverste ledelse ofte omtalt. Den daglige ledelse refererer til de personer, som har ansvaret for den daglige drift af virksomheden, dvs. direktionen (økonomichef, regnskabschef og lignende). Den øverste ledelse omfatter bestyrelsesmedlemmer eller ejeren af virksomheden, altså personer som ikke nødvendigvis er synlige på arbejdspladsen til dagligt.

3. Benyttelse af vildledning

I tilknytning til besvigelser refereres der med vildledning til det forhold, at besvigeren forsøger at skjule sine handlinger ved at manipulere med oplysninger, som gør at regnskabslæseren på baggrund heraf træffer en forkert beslutning (bliver vildledt), da regnskabet indeholder væsentlig fejlinformation, og beslutningen dermed er taget på fejlagtigt grundlag. En væsentlig fejl i regnskabet gør sig gældende, når regnskabslæseren træffer en forkert beslutning på baggrund af fejlen, altså er blevet vildledt/misinformeret og regnskabet ikke giver et retvisende billede.

4. For at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel

Det ligger mellem linjerne i de tre ovenstående betingelser, at personen bag sine handlinger vil opnå en uberettiget eller ulovlig fordel. Denne fordel har primært en økonomisk karakter jf. ISA 240; dvs., at besvigeren eller besvigerne får en økonomisk fordel ud af deres udførte handlinger. Ved misbrug af aktiver er det ofte personen eller personerne selv, der opnår fordelene. Men ved regnskabsmanipulation er det ofte en indirekte fordel, der opnås af virksomheden. Det betyder altså, at det ikke nødvendigvis er en person (enkeltindivid) der opnår fordelene. Det kan også være virksomheden, der opnår fordelene ved de udførte handlinger.

Som tidligere nævnt uddybes de to besvigelsestyper jf. ISA 240 nu i nedenstående afsnit, eftersom disse er væsentlige i forhold til den resterende del af afhandlingen samt vigtige i relation til besvigelser, da disse er de to typer af besvigelser, som revisor forholder sig kritisk til i forbindelse med en revision.

6.2 Besvigelsestyper

Dette afsnit har til formål at uddybe de to typer af tilsigtede fejlinformationer jf. ISA 240¹¹.

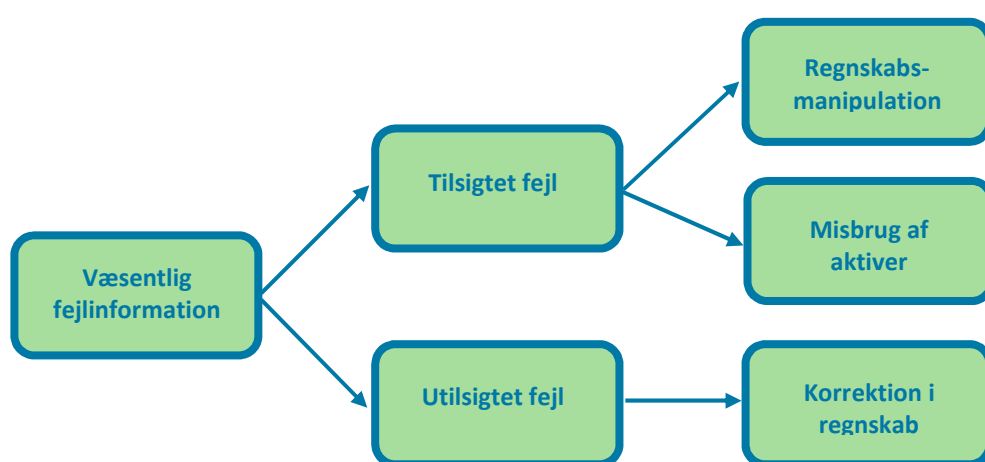
¹¹ Afsnit 3 i ISA 240 (A1 – A6), bliver nærmere gennemgået i dette afsnit i afhandlingen

- Besvigelser som følge af regnskabsmanipulation
- Besvigelser som følge af misbrug af aktiver

Besvigelser omfatter, hvad enten de omhandler regnskabsmanipulation eller misbrug af aktiver, et incitament eller pres til at begå besvigelser. Dette ved at der foreligger en mulighed herfor samt en vis form for retfærdiggørelse af besvigelsen. Dette vil blive nærmere gennemgået i afsnit 6.3, som handler om besvigelsestrekanter.

For at illustrere de ovenstående afsnit omkring tilsigtede og utilsigtede fejl, er nedenstående figur udarbejdet.

Figur 2¹²:

Afhandlingen er som tidligere omtalt afgrænset til primært at fokusere på regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver, da dette er de to omtalte besvigelsestyper jf. ISA 240, hvorfor disse vil blive nærmere gennemgået nedenfor. Andre former for besvigelser vil blive kort berørt i afsnit 7.

6.2.1 Besvigelser som følge af regnskabsmanipulation

Regnskabsmanipulation går ind under kategorien tilsigtet fejl, som illustreret i ovenstående figur 2, og det vedrører udeladelse af beløb eller oplysninger i regnskabet, hvilket kan være at med til at vildlede regnskabslæseren. Det kan f.eks. være følgende:

- Bevidst manipulering, forfalskning, forkert bogføring, klassifikation, periodisering, præsentation eller andre former for forkert anvendelse af regnskabspraksis vedrørende beløb.

¹² Figur 2 – figuren er udarbejdet efter egen tilvirkning ud fra ISA 240

- Bevidst udeladelse af betydelige oplysninger, begivenheder eller transaktioner i regnskabet.

Regnskabsmanipulation udføres stort set altid på daglig ledelses- eller øverste ledelsesniveau. Dette eftersom det ofte er tilsidesættelse af interne kontroller, der er tale om, når der foretages regnskabsmanipulation, som ellers normalt fungerer effektivt under ledelsesniveauet. Dette betyder som regel, at ledelsen bevidst holder det hemmeligt, forvrænger eller forvandler økonomiske oplysninger af en sådan karakter, at de giver en væsentlig fejl i regnskabet og dermed ikke giver et retvisende billede af virksomhedens økonomiske stilling. Det kan desuden tilføjes, at regnskabsmanipulation oftest sker på regnskabsposter, som baseres på regnskabsmæssige skøn, der er foretaget af ledelsen. Det gør det derfor vanskeligt for revisor at identificere, om der kan være tale om bevidst regnskabsmanipulation og dermed en besvigelser.

6.2.2 Besvigelser som følge af misbrug af aktiver

Misbrug af aktiver går også ind under kategorien tilsigtet fejl, som anvist i figur 2, og det omfatter primært tyveri af virksomhedens aktiver, hvilket typisk bliver begået af medarbejdere for forholdsvis små og uvæsentlige beløb. På baggrund heraf vil misbrug af aktiver ofte ikke give en væsentlig fejl i regnskabet. Eftersom det vil være besværligt for medarbejderen at holde det skjult, vil det begrænse det økonomiske omfang og dermed ikke påvirke det retvisende billede af regnskabet.

Hvis der derimod er tale om flere medarbejdere, der er gået sammen i en sammensværgelse, kan det være nemmere at skjule. Det samme gør sig gældende, hvis den daglige ledelse er involveret, eftersom de har større og bedre mulighed for at skjule tyveriet. I disse tilfælde kan det økonomiske omfang godt få stor betydning og dermed give en væsentlig fejl i regnskabet.

Misbrug af aktiver kan f.eks. være følgende:

- Underslæb ved f.eks. misbrug af debitorers indbetalinger fra afskrevne bankkonti til private bankkonti.
- Tyveri af fysiske eller immaterielle aktiver så som:
 - o Tyveri af varer fra lageret til privat brug eller videresalg.
 - o Sammensværgelse mellem virksomheden og en konkurrent ved oplysning af teknologiske data/hemmeligheder imod betaling.
- Bevirke til at en virksomhed betaler for en vare eller tjenesteydelse, som de ikke har modtaget.
- Udbetaling til fiktive medarbejdere (f.eks. løn)
- Privat benyttelse af virksomhedens aktiver, såsom at bruge firmabilen til private gøremål.

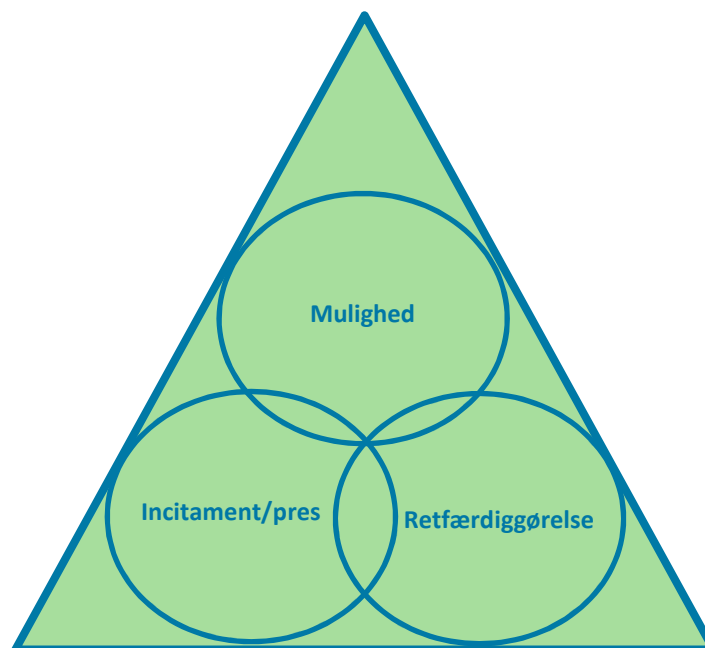
Misbrug af aktiver bliver ofte set sammen med falske eller vildledende registreringer eller dokumenter for at skjule, at aktiverne ikke er tilstede.

Eksempler på regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver vil blive repræsenteret i nedenstående afsnit 6.3

6.3 Besvigelsestrekanter

Dette afsnit har til formål at redegøre for, hvilke faktorer der har indflydelse på, om en person vil begå en besvigelse eller ej. Donald R. Cressey¹³ står bag en af de mest kendte teoretiske modeller inden for besvigelser; nemlig besvigelsestrekanter og de dertilhørende besvigelserisikofaktorer. Som nævnt i ovenstående afsnit er der tale om skjult eller hemmelig adfærd, når der sker besvigelser, hvorfor dette gør det svært for revisor at opdage. I tilknytning til udførelsen af en revision og ISA 240 bliver dette kaldt for besvigelserisikofaktorer, og de er de faktorer, som er grundlæggende for at begå besvigelser. Disse vil blive nærmere gennemgået i de følgende afsnit. Nedenfor er besvigelsestrekanter illustreret.

Figur 3¹⁴:

¹³ Donald R. Cressey omtales alene for at belyse hvem der står bag besvigelsestrekanter og besvigelserisikofaktorerne, som behandles i ISA 240

¹⁴ Figur 3 – figuren er udarbejdet efter egen tilvirkning ud fra bilag 1 i ISA 240

De tre betingelser som generelt er tilstede, når der opstår væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser er: incitament/pres, mulighed og retfærdiggørelse. Der findes ikke nogen specifik rækkefølge eller en, der er vigtigere end de andre af de tre betingelser, når en person vil udføre besvigelse. Dette idet det kan variere fra person til person, hvilken af de tre der er den afgørende - de skal dog alle tre være til stede, før en besvigelse finder sted. Det der afhænger af hvilken faktor, der vægtes højest, kan f.eks. være antallet af medarbejdere, virksomhedens størrelse eller medarbejderens/besvigerens private situation. I nedenstående afsnit vil besvigelserisikofaktorerne i tilknytning til fejlinformation som følge af regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver blive nærmere gennemgået.

6.3.1 Incitament/pres

Som nævnt ovenfor skal incitament eller pres være til stede, før der foretages en besvigelse. Noget af det første revisor vil opnå er kendskab til virksomheden og dens omgivelser, og allerede her bør revisor ligge mærke til, om der ligger et specielt stort pres på ledelsen i form af, at de skal opnå visse resultater i regnskabsåret. Sådanne pres kan f.eks. komme til udtryk i forbindelse med ændringer i organisationen som ny ejer, sammenlægning/fusion med anden virksomhed o.l., som kan gøre, at der opstår incitament til, at man vil yde bedre for at opnå bedre løn, ny stilling eller i nogle tilfælde bare bibeholde sin nuværende løn/stilling. Incitamentet og pres er derfor ofte det, der ligger til grund for, at man udfører en tilsigtet handling.

Regnskabsmanipulation:

Der er mange motiver for at udføre besvigelser som regnskabsmanipulation, men i de fleste tilfælde er ledelsens primære grund herfor at manipulere regnskabet for at kunne vise et bedre resultat. Dette medfører, at interessenternes interesse bliver vækket, bankerne er mere villige til at udvide virksomhedens kredit, og i nogle tilfælde kan ledelsen opnå en bonus ved godt resultat.

Der foretages nu en opdeling af, om motiverne er virksomhedsrelaterede eller af privat karakter.

Motiver relateret til virksomheden

Som følge af finanskrisen er bankerne ikke længere så risikovillige, hvilket gør dem mere tilbageholdende i forbindelse med at forøge kreditten og give nye lån, sammenlignet med, hvad der gjorde sig gældende tidligere (før finanskrisen). Banken anvender virksomhedernes regnskab til vurdering af kreditværdigheden, hvorfor nøgletal, årets resultat og vækst skal leve op til deres forventning. Dette da ovenstående har stor betydning for, om banken er villig til at låne penge eller ej. Derudover kan der være forventninger og krav fra tredjepart, som sætter pres på ledelsen, hvis virksomheden f.eks. skal til at opkøbes eller fusionere med en anden virksomhed.

Motiver af privat karakter

Hvis ledelsen eller et ledelsesmedlem som tidligere nævnt er økonomisk presset privat, kan dette være det bagvedliggende motiv. Udfaldet af besvigelsen er derfor udelukkende et ønske om at opnå højere økonomisk status. Regnskabsmanipulationen vil derfor typisk ske via resultataflønning (balancescorecard); altså ved at manipulere med tallene således, at virksomhedens præstation ligger på et sådant niveau, at medarbejderen vil opnå flere penge/mere i løn. Herudover kan det også være et motiv som social status i form af højere magt/stilling eller en higen efter ros, der kan ligge til grund for, at medarbejderen vil udføre tilsigtede handlinger for at opnå dette.

Misbrug af aktiver:

Der er ligeledes mange motiver i relation til at udføre besvigelser som misbrug af aktiver, og de fleste tilfælde forholder sig således, at medarbejderen selv vil opnå en økonomisk fordel. Revisor bør derfor have for øje, om der er nogle medarbejdere, som har særlige økonomiske problemer, da disse har et større incitament til at begå besvigelser i form af misbrug eller tyveri af virksomhedens aktiver. Motivet bag misbrug af aktiver, vurderes således at være af privat karakter og ikke virksomhedsrelateret.

Motiver af privat karakter

Det er især ved misbrug af aktiver at den private økonomiske situation spiller ind som motivationsfaktor; hvis medarbejderen eller ledelsen føler sig økonomisk presset og dagligt har adgang til likvider (f.eks. en kasse med kontanter) og andre udsatte aktiver på arbejdspladsen, kan dette medvirke til at få dem til at misbruge aktiverne. Det kan også være fjendtligheder mellem den ansatte og ledelsen, der kan ligge til grund: hvis der f.eks. går rygter om firing, lønnedgang, færre personalegoder eller manglende sammenhæng mellem løn og forfremmelser kan dette fremprovokere et incitament til at begå besvigelser, hvis medarbejderen ikke føler sig værdsat.

6.3.2 Mulighed

Hvorvidt der kan opstå mulighed for besvigelser i form af regnskabsmanipulation eller misbrug af aktiver afhænger af virksomhedens art og/eller dens aktiviteter. Der er ofte et ikke eksisterende eller meget begrænset kontrolmiljø i mindre virksomheder, hvorfor der ikke er nogen overvågning af medarbejderne og deres handlinger. Dette øger deres mulighed for at udføre besvigelser, da der ikke er nogen interne kontroller til at opdage dem. I større virksomheder hvor der normalt er implementeret et velfungerende internt kontrolmiljø, kan der opstå situationer, såsom udskiftning af personale eller omstrukturering i virksomheden, som gør, at kontrolmiljøet ikke er effektivt i en periode, hvorved der kan opstå mulighed for at begå besvigelser. Ved

komplekse og usædvanlige transaktioner som endvidere er baseret på ledelsesmæssige skøn kan muligheden også opstå.

Funktionsadskillelse er især vigtigt i relation til misbrug af aktiver, da medarbejdere med direkte adgang til virksomhedens likvider ikke bør kunne foretage transaktioner på egen hånd (alene fuldmagt), men altid to eller flere i forening, således at man ikke på egen hånd kan foretage banktransaktioner til f.eks. ens egen bankkonto.

Eksempler på muligheder vedrørende regnskabsmanipulation:

Hvis kontrolmiljøet ikke er velfungerende opstår, muligheden for at en medarbejder kan manipulere med transaktioner, formler i regnskabsopstillingen eller tilrette skønsmæssige poster til hans eller hendes fordel. Dette kan gøre sig gældende i forhold til at opnå egen økonomisk tilgang, sætte virksomheden i et bedre lys overfor øverste ledelse eller tredjepart eller mhp. at opnå social status og respekt på arbejdspladsen ved at få ros o.l.

Eksempler på muligheder vedrørende misbrug af aktiver:

Når en medarbejder har direkte adgang til likvider (kontanter, bankkonti o.l.) og/eller værdifulde varer på lageret eller firmabiler, uden at der er nogen form for kontrol eller overvågning, kan der opstå en mulighed for, at en medarbejder vil misbruge virksomhedens aktiver, for selv at opnå økonomisk tilgang. Dette ved enten selv at benytte det ved f.eks. at bruge firmabilen til private anliggender eller ved at videresælge værdifulde varer fra lageret.

6.3.3 Retfærdiggørelse

Retfærdiggørelse er den sidste risikofaktor i besvigelsestrekanten. Dette referer til det forhold, at moralen ophører, og at man begynder at overbevise sig selv og sandsynligvis også andre om, at den udførte besvigelse kan retfærdiggøres. Retfærdiggørelsen kan fremkomme på flere måder, men kommer typisk fra medlidenhed med sig selv og indbildning, hvilket kan føre til grådighed, som viderefører til besvigelser. Det karakteristiske ved personer, som begår besvigelser er, at de starter i det små ved at tage ting eller ved at udføre mindre handlinger for mindre, uvæsentlige beløb, og gradvist bliver det mere og mere, og for større og større beløb, da grådigheden begynder at styre dem. Det ses her, at de således finder på flere og nye måder at omgå reglerne.

6.3.4 Eksempler på anvendelse af besvigelsestrekanter i praksis

For at afrunde dette afsnit vil ovenstående nu blive opsummeret, ved at give to eksempler på, hvordan besvigelsestrekanter anvendes i praksis. Nedenfor præsenteres eksemplificeringer én for hver af de valgte besvigelsestyper.

Regnskabsmanipulation:

Ved brug af besvigelsestrekanter kan en besvigelse i form af regnskabsmanipulation forklares således; Hvis ledelsen som tidligere nævnt aflønnes via Balancescorecard/resultataflønning, er virksomhedens resultat og udvikling altafgørende for, hvordan ledelsen aflønnes. Incitamentet kan være, at ledelsen vil manipulere med skønsmæssige poster, som er svære for revisor at revidere. Det kan enten være hensættelser og andre skønsmæssige poster foretaget af ledelsen eller et område som omsætning, da dette typisk er komplekst og omfatter mange transaktioner, hvorfor det kan være svært for revisor netop at spotte den eller de transaktioner, som der er foretaget besvigelser på. Muligheden for at kunne udføre dette, opstår hvis det interne kontrolmiljø er ineffektivt, da sandsynligheden for, at besvigelsen bliver opdaget er svækket/lav. Det er dermed kun retfærdiggørelsen af den udførte handling, der mangler, og dette kan variere fra person til person, da det kommer an på personlighedstypen. Det kan f.eks. være på baggrund af frygt, hvis personen lige har købt nyt hus og sidder lidt stramt økonomisk, og derfor er bange for at blive fyret, eller ikke får sin bonus, hvis resultatet ikke lever op til bestyrelsens forventninger.

Misbrug af aktiver:

Ved at benytte besvigelsestrekanter kan en besvigelse i form af misbrug af aktiver f.eks. være som følgende: Hvis en medarbejder som tidligere nævnt er økonomisk presset personligt, og dagligt har adgang til virksomhedens ubeskyttede aktiver, kan incitamentet opstå til at begå besvigelser ved, at personen føler sig fristet til at stjæle eller "låne" penge fra kassen, overføre penge til sin egen bankkonto i stedet for leverandørens eller ved at låne firmabilen weekenden over. Muligheden kan foreligge, hvis der ikke er implementeret nogen interne kontroller eller funktionsadskillelse ved bankoverførsler: altså at man kan foretage betalinger uden, at andre skal involveres eller godkende disse, hvilket gør det svært at opdage besvigelsen. Retfærdiggørelsen af handlingen, afhænger som nævnt ovenfor af personlighedstypen. Hvis personen har arbejdet på arbejdspladsen i mange år og knoklet men føler sig overset lønmæssigt eller har et udestående med chefen, kan personen føle sig fortjent til at få en "bonus", selvom det muligvis ikke er tilfældet.

Det skal nævnes, at ovenstående typer af besvigere er det, man kalder for tilfældige besvigere, da de typisk skal være under meget pres, før de begår besvigelsen, hvorfor de kan bruges i besvigelsestrekanter. Der er

også en anden type af besviger, og det er personer med ”psykopatiske træk”¹⁵; personen der gentagne gange har begået besvigelser og sandsynligvis på flere arbejdspladser. Det er typen der kun behøver en mulighed og dermed ikke incitament eller retfærdiggørelse, altså er der tale om en person, der er ligeglad og ikke har nogen skyldfølelse eller empati for andre mennesker. Her kan besvigelsestrekanten således ikke anvendes, da det kun er én ud af tre betingelser, der er opfyldt.

6.4 Delkonklusion

I de ovenstående afsnit er definitionen af begrebet besvigelser blevet tydeliggjort, herunder det primære lovgrundlag. I ISA 240 defineres besvigelser som en bevidst handling udført af en eller flere personer blandt den daglige ledelse, den øverste ledelse, medarbejdere eller tredjeparter, der benytter vildledning til at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel. Det altafgørende er her, om fejlen er sket på baggrund af en tilsigtet eller utilsigtet handling; dvs. om fejlen var bevidst eller ej. Der er to typer af bevidste handlinger, der kan forekomme; enten regnskabsmanipulation eller misbrug af aktiver. ISA 240 og netop disse to typer af besvigelser vil danne grundlag for denne afhandling, eftersom revisorerne er underlagt denne internationale standard i forbindelse med revision i Danmark. Ved regnskabsmanipulation er det ofte den daglige ledelse eller øverste ledelse som står bag, da disse personer er de eneste med adgang til/muligheden for at kunne foretage handlingen. Ved misbrug af aktiver er der typisk tale om personer, som har daglig direkte adgang til virksomhedens aktiver. Det behøver ikke nødvendigvis at være personer blandt ledelsen. Det kan også være almindelige medarbejdere.

Regnskabsmanipulation er ofte den mest risikofyldte af disse to former for bevidste handlinger, da den også typisk er mere omfangsrig og kan give en væsentlig større fejl i regnskabet, end hvis man stjæler kontanter fra kassebeholdningen. Den er grundliggende også svære for revisor at opdage, da den ofte er skjult/gemt i regnskabsposter med ledelsesmæssige skøn. Det konkluderes derfor, at de interne implementerede kontroller i en virksomhed kan være altafgørende for at forhindre men også for at opdage evt. begåede besvigelser.

Jf. ovenstående teoretiske gennemgang viser besvigelsestrekanten, som fremgår af ISA 240, at revisor skal være opmærksom på de tre besvigelsesrisikofaktorer i forbindelse med en revision; incitament/pres, mulighed og retfærdiggørelse. Hvis disse tre betingelser er til stede samtidig, er der stor sandsynlighed for, at en besvigelse vil blive begået. Det afgørende for, om besvigelsestrekanten kan bruges, er at personerne normalt er loyale og samvittighedsfulde, og at det kun er ved udsættelse for pres, at de kan falde for fristelsen for at begå besvigelser.

¹⁵ Jf. Undervisning i revision 1 på CMA – ”vurdering af besvigelsesrisici” med Kim Klarskov Jeppesen, slide 54 og 56

Der er dog også personer, som falder udenfor denne kategori, hvorfor besvigelsestrekanten ikke kan anvendes på dem. For disse personer gør det sig gældende, at de kan have psykopatiske træk, og dermed ingen samvittighed eller empati over for andre. Dvs., at de kan begå besvigelser udelukkende, hvis muligheden forekommer. Incitament og retfærdiggørelse er derfor ikke forhold de behøver for at kunne begå besvigelser.

Det konkluderes på baggrund heraf som vigtigt, at revisor og ledelsen har fokus på at afdække de tre besvigelserisikofaktorer, også selvom det ikke nødvendigvis hindrer alle besvigelser, og selvom det kan være svært at udføre i praksis.

7. Tendenser i tiden

Formålet med dette afsnit er at gennemgå aktuelle tendenser der er inden for besvigelser/økonomisk kriminalitet, hvorfor afsnittet vil tage udgangspunkt i PWC's globale undersøgelse "Global Economic Crime Survey 2016", som er en rapport udarbejdet omkring besvigelser. Det vil blive belyst, hvilke typer af økonomisk kriminalitet der er mest udbredte i forhold til rapportering og opdagelse heraf. Det vil herunder blive belyst, hvordan udviklingen har været inden for besvigelser siden sidste undersøgelse fra 2014. Derudover vil der blive set nærmere på hvem eller hvilken type af person, som typisk begår besvigelser/økonomisk kriminalitet, og hvem der oftest opdager det. Afsnittet vil dermed identificere hvilke typer af besvigelser, der er mest udbredt nu, hvem der typisk begår dem, og hvem der hyppigst opdager besvigelserne. Dette vil blive anvendt i de senere afsnit i afhandlingen, hvor der vil blive set nærmere på, hvordan revisor og ledelsen i virksomheden på bedste vis kan sikre sig imod disse besvigelser, samt hvem der har ansvaret herfor.

7.1 PWC's globale undersøgelse fra 2016

Revisionsvirksomheden PWC har i februar 2016 udgivet endnu en rapport på baggrund af en dyberegående global undersøgelse omkring økonomisk kriminalitet "Global Economic Crime Survey 2016"¹⁶, hvilket dermed også omfatter begrebet besvigelser¹⁷ og de i ISA 240 nævnte to typer af besvigelser; regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver.

¹⁶ <http://www.pwc.dk/da/nyt/publikationer/pwcs-global-economic-crime-survey-2016.html>

¹⁷ Begrebet økonomisk kriminalitet omfatter alle ulovligheder som kan finde sted i en virksomhed, mens besvigelserbegrebet jf. ISA 240 kun omhandler regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver. Denne præcision er uddybet i tidligere afsnit samt fodnote.

PWC's 8. globale statistiske undersøgelse om økonomisk kriminalitet hos både offentlige og private virksomheder blev foretaget i perioden fra juli 2015 til februar 2016 og omfatter 6.337 besvarelser fra 115 lande mod 5.128 besvarelser i 99 lande fra den 7. undersøgelse i 2014, hvorfor det må konkluderes at undersøgelsen er blevet mere omfangsrig.

Ud af det samlede antal besvarelser af de udsendte spørgeskemaer, var 70 % af de adspurgte hhv. økonomichefer CFO, ledende medarbejdere for deres respektive virksomheder altså direktører/CEO's, revisorer og Compliance and Risk management, 37 % var repræsentanter fra børsnoterede virksomheder og 54 % af de adspurgte repræsenterede virksomheder med mere end 1.000 medarbejdere ansat. Besvarelserne vurderes derfor at dække bredt samt repræsentere de såkaldte PIE-virksomheder, som er underlagt den nye lov omkring tvungen rotation af revisor, som vil blive nærmere gennemgået i afsnit 11.

7.2 De 5 mest rapporterede typer af økonomisk kriminalitet i undersøgelsen

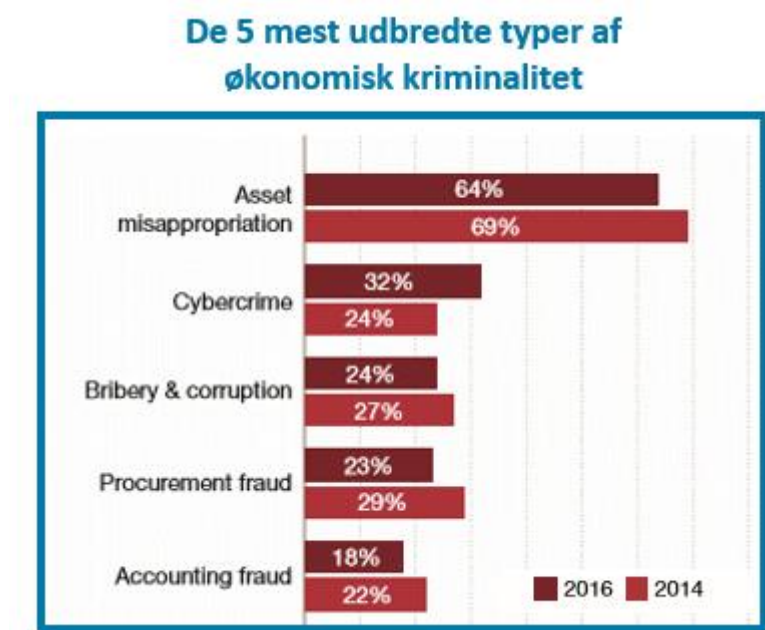
Mere end hver tredje af de deltagende virksomheder i den globale undersøgelse har oplevet økonomisk kriminalitet inden for de seneste to år. Dette afspejler hvor udbredt besvigelser og økonomisk kriminalitet er på et globalt plan. Selvom det ikke er den store ændring sammenlignet med tidligere, så viser undersøgelsen for første gang siden finanskrisen, at den rapporterede økonomiske kriminalitet samlet set er faldet fra 37 % i 2014 til 36 % i 2016, hvilket vurderes som en meget positiv udvikling. Men i Vesteuropa er den økonomiske kriminalitet dog steget fra 35 % i 2014 til 40 % i 2016, hvorfor besvigelser fortsat udgør en stor trussel i det globale samfund¹⁸.

Figur 4 nedenfor viser de fem mest rapporterede typer af økonomisk kriminalitet samt udviklingen siden 2014, hvor den sidste undersøgelse fandt sted. Her ses det, at Regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver er nogle af de mest udbredte typer, da de begge er i top 5. Misbrug af aktiver er fortsat den mest udbredte form blandt besvigelser, selvom den er faldet med 5 % siden 2014. Forekomsten af regnskabsmanipulation er placeret som nr. 5 og er også faldet med 4 %. På trods af at begge typer af besvigelser er faldet siden undersøgelsen i 2014, har de ikke ændret placering; de er fortsat hhv. nr. 1 og nr. 5 af mest udbredte typer af økonomisk kriminalitet. Indkøbsmæssige besvigelser er faldet fra 29 % (2. pladsen) i 2014 til 23 % i 2016 og udgør nu en 4. plads, hvilket er et fald på 6 %. De er dermed den af de fem typer, som er faldet mest i løbet af de sidste to år.

¹⁸ <http://www.pwc.dk/da/nyt/publikationer/pwcs-global-economic-crime-survey-2016.html>

Bestikkelse og korruption ligger fortsat på 3. pladsen men er faldet 3 % fra 27 % i 2014 til 24 % i 2016. Cybercrime er den eneste af de fem mest udbredte typer af besvigelser, som er steget de seneste to år. Cybercrime er gået fra en 4. plads i 2014 (24 %) til en 2. plads (32 %) i 2016, hvilket er en stigning på 8 %. Anden til fjerde pladsen i undersøgelsen vil ikke blive uddybet yderligere jf. afsnit 4 omkring afgrænsning.

Figur 4¹⁹:

Selvom misbrug af aktiver er den mest udbredte type af økonomisk kriminalitet, udgør det sjældent jf. afsnit 6.2.2 en væsentlig fejl i regnskabet, da der ofte er tale om mindre og enkeltstående tilfælde, som ikke vil medføre, at regnskabet ikke er retvisende. Regnskabsmanipulation udgør på trods af sin femteplads forsat en stor del af den samlede økonomiske kriminalitet, da regnskabsmanipulation ofte har stor økonomisk indflydelse og dermed vil bevirke, at regnskabet ikke giver et retvisende billede.

Det vurderes, at der generelt set er en sammenhæng mellem forekomsten af økonomisk kriminalitet og en finanskrisen, eftersom både virksomheder og personer kan føle sig mere pressede i økonomiske nedgangstider. Derfor vil der i perioder med finanskrisen være større tilbøjelighed til at udføre besvigelser herunder især regnskabsmanipulation, da virksomhederne vil forsøge at undgå konkurs. Dette kan også forklare det forhold, at undersøgelsen for første gang siden finanskrisen har udvist en samlet nedgang i forekomsten af økonomisk

¹⁹ <http://www.pwc.dk/da/nyt/publikationer/pwcs-global-economic-crime-survey-2016.html>, side 9 med egne tilrettelser.

kriminalitet, da det nu er ved at være nogle år siden finanskrisen indtraf, og det globale samfund derfor ikke længere er tynget af krisen på samme måde, som har været gældende tidligere.

7.3 Hvem begår virksomhedskriminalitet

PWC's undersøgelse viser bl.a. også, at 46 % af alle rapporterede besvigelssager er handlinger udført af interne personer i virksomheden. Besvigelssager udført af eksterne parter er steget med 1 % til 41 % i 2016, hvilket må hænge sammen med stigningen i cybercrimes²⁰. Det er dog stadig størstedelen af besvigelser, der foretages af interne parter, hvorfor det virker til at være en fordel for virksomhederne at fokusere på de interne kontroller.

Jf. undersøgelsen udarbejdet af PWC bliver 1 ud af 10 besvigelser opdaget ved en tilfældighed²¹, altså hvor det ikke har været intentionen at lede efter besvigelser, men blot været et rutine kontrol eller en tilfældig gennemgang, som har afsløret besvigelsen. Derfor kan der godt ses en sammenhæng mellem størrelse af virksomhed og opdagelse af økonomisk kriminalitet, da større virksomheder oftere har implementeret interne kontroller, som opdager besvigelserne, set i forhold til mindre virksomheder. Dette skyldes, at mindre virksomheder ofte ikke har ressourcerne og måske heller ikke økonomien til at implementere kontrollerne eller gennemgå medarbejdernes arbejde. Besvigelser opdages oftest internt i virksomhederne ved hjælp af implementerede interne kontroller, ved gennemgang af komplekse transaktioner eller andre rutinemæssige tjek i forbindelse med rapportering eller afstemning af regnskabsposter.

Derudover bør virksomhederne også være mere opmærksomme på, hvilken persontype der hyppigst begår økonomisk kriminalitet, da det kan være en stor fordel at kende disse. Jf. bilag 2 vil det mest sandsynlige kendetegn af en intern besviger typisk være en mand imellem 31 og 40 år, som har en universitetsuddannelse, og som har arbejdet i virksomheden i omkring 3-5 år. Denne observation kan komme både revisor og virksomheden til gode, da revisor har mulighed for at fokusere sin professionelle dømmekraft²² herefter, og det kan medvirke til, at både revisor og virksomhederne vil kunne identificere de medarbejdere, som er i risikogruppen for at begå besvigelser.

²⁰ Cybercrimes uddybes ikke yderligere grundet afsnit 4 omkring afgrænsning.

²¹ <http://www.pwc.dk/da/nyt/publikationer/pwcs-global-economic-crime-survey-2016.html>, side 8.

²² Revisors professionelle dømmekraft betyder jf. ISA 240 afsnit 12-14 og A7-A9, at revisor løbende skal opretholde en kritisk tilgang til, om information som er indhentet samt om det opnåede revisionsbevis er retvisende, herunder om det kan indeholde væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser.

7.4 Bivirkning for virksomheden efter besvigelser har fundet sted

Det er kun i virksomhedernes interesse at begrænse omfanget af besvigelser, da omkostningerne herved kan være store for virksomhederne. Undersøgelsen viser, at 22 % af virksomhederne gennem de sidste to år har oplevet et direkte tab på mellem 100.000 USD til 1 mio. USD svarende til ca. mellem 660.000 – 6,6 mio. DKK, hvor tabet er relateret til økonomisk kriminalitet se også bilag 3. Med direkte tab menes der omkostninger vedrørende besvigelsen, hvor der er fratrasket omkostninger til juridisk bistand og andre omkostninger relateret til opklaring af besvigelsen.

Virksomhederne bliver ikke kun påvirket af de direkte omkostningerne, men også af de indirekte omkostninger. Her menes negative påvirkninger, som at aktiekursen kan falde samt også de blødere værdier som dårligt omdømme blandt samarbejdspartnere, forringet arbejdsmoral og etik. Se også bilag 4.

7.5 Delkonklusion

Ud fra PWC's globale undersøgelse ses det, at antallet af rapporterede besvigelser inden for regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver er faldet siden sidste undersøgelse, som blev foretaget i 2014. Dette har dog ikke ændret på deres placering i top 5 over mest udbredte typer. Forklaringen på faldet kan være, at der fra revisors men også samfundets side har været større fokus på besvigelser, hvorfor dette kan have afholdt nogen fra at udføre sådanne handlinger, grundet frygt for at blive opdaget.

Undersøgelsen viser også for første gang siden finanskrisen indtraf, et samlet fald i antallet af rapporterede besvigelser fra 37 % i 2014 til 36 % i 2016. Det vurderes derfor at der er sammenhæng mellem forekomsten af økonomisk kriminalitet og en finanskrise, eftersom både virksomheder og personer kan føle sig mere presset i økonomiske nedgangstider, hvorfor faldet tyder på, at vi på globalt plan er kommet os over finanskrisen.

Herudover kan det konkluderes, at økonomisk kriminalitet oftere rapporteres i større virksomheder. Årsagen hertil skyldes formentlig, at der er implementeret flere interne kontroller, og dermed større sandsynlighed for at opdage besvigelser. Dette set i forhold til i mindre virksomheder, der ikke har interne kontroller som en del af arbejdsgangen, hvorfor det vil være nemmere at skjule tilsigtede handlinger inden for regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver. Det fremkommer også af undersøgelsen foretaget af PWC, at økonomisk kriminalitet primært udføres af interne parter i virksomheden. Det kan i tilknytning hertil konkluderes, at det godt kan svare sig for de større virksomheder, at indføre og fastholde de interne kontroller, eftersom besvigelser hovedsageligt bliver opdaget herigennem.

Det skal også nævnes, at der for virksomhederne er forbundet store omkostninger i forbindelse med besvigelser. Her menes ikke kun de direkte omkostninger, men også de indirekte omkostninger, som b.la. kan

være negativ påvirkning af aktiekursen, dårligt omdømme blandt samarbejdspartnere, forringet arbejdsmoral og etik. På baggrund heraf vurderes det derfor som vigtigt, at virksomheden har en god og sund kultur. Dette betyder, at medarbejderne har en høj arbejdsmoral, etik og fællesskabsfølelse, hvilket ofte resulterer i, at medarbejderne føler sig forpligtet til at udvise god opførsel overfor både virksomheden og sine kollegaer og dermed mindskes risikoen for, at bryde virksomhedens normer. Hvis der alligevel skulle være en medarbejder, der begår besvigelser, har det som regel også den effekt, at en kollega vil rapportere videre, hvis han/hun bliver opmærksom på dette.

8. Ledelsens ansvar for at begrænse og opdage besvigelser

Selvom det er den øverste ledelse/bestyrelsens ansvar og opgave at udarbejde et korrekt regnskab²³ i henhold til gældende lovgivning, som virksomheden er underlagt, er det ofte revisor der bliver stillet til ansvar og sat i et dårligt lys overfor offentligheden, hvis det efterfølgende viser sig, at regnskabet ikke gav et retvisende billede af virksomhedens økonomiske stilling. Det kan derfor være svært og forvirrende for regnskabslæser at finde ud af, hvad hhv. ledelsens og revisors opgave er. Derfor vil dette afsnit tydeliggøre, hvad ledelsens rolle og ansvar er i forbindelse med at begrænse og opdage besvigelser. Det følgende afsnit 9 vil tydeliggøre revisors rolle og ansvar er i forbindelse med at begrænse og opdage besvigelser, hvorefter der ikke vil forekomme nogen tvivl omkring ansvarsfordelingen.

Indledningsvist er valget af ledelsesstruktur i virksomheden afgørende for hvilket ledelsesorgan der varetager det overordnede ansvar. Danske aktie- og anpartsselskaber skal vælge imellem to strukturer; enten med ét ledelsesorgan eller med to ledelsesorganer²⁴. For ledelsesstrukturen med kun ét ledelsesorgan gør det sig gældende, at det består af blot en direktion. For ledelsesstrukturen med to ledelsesorganer er der hhv. den øverste ledelse (bestyrelsen) og direktionen (den daglige ledelse). Den øverste ledelse varetager den overordnede strategiske ledelse og har til opgave at føre tilsyn med den daglige ledelse. Hvis der derimod kun er et ledelsesorgan, er der kun én direktion, hvorfor denne har til opgave at varetage hele ledelsesfunktionen i form af både den daglig og overordnede ledelse. Direktionen ansættes af tilsynsrådet, og tilsynsrådets opgave er udelukkende at føre tilsyn med direktionen. Direktøren (den daglige leder) af et aktieselskab kan ikke være formand eller næstformand i bestyrelsen, og flertallet af bestyrelsesmedlemmer skal være personer, som ikke deltager i den daglige ledelse. Man kan derfor heller ikke som medlem af direktionen også være

²³ Selskabsloven § 115

²⁴ Jf. Selskabsloven § 111

medlem af tilsynsrådet, men kun én af delene. Fælles for begge typer af ledelsesstruktur er, at den daglige ledelse af virksomheden varetages af direktionen²⁵.

Det grundlæggende ansvar for at begrænse og opdage besvigelser ligger hos virksomhedens øverste og daglige ledelse²⁶. Den daglige ledelse bør lægge stor vægt på at forebygge besvigelser, da dette vil øge sandsynligheden for, at eventuelle besvigelser bliver opdaget, og det vil dermed minimere muligheden for, at besvigelser overhovedet kan finde sted, hvorfor risikoen kan vurderes ikke at være det værd. For at dette vil være vellykket, skal den daglige ledelse forsøge at få skabt en god og sund arbejdskultur i virksomheden. En kultur, som bør lægge vægt på ærlighed og korrekt etisk adfærd. Den øverste ledelse styrker dette, ved aktivt at holde tilsyn hermed. Den øverste ledelses tilsyn bør fokusere på muligheden for tilsidesættelse af kontroller eller anden form for upassende indflydelse i forbindelse med regnskabsaflæggelsesprocessen, herunder muligheden for regnskabsmanipulation.

Besvigelser opdages typisk først, når de er begået, hvorfor skaden allerede er sket. Ved misbrug af aktiver kan besvigelsen grundet beløbets uvæsentlige størrelse blive overset, og ellers vil tyveri fra lager o.l. opdages af den daglige ledelse ved lageroptælling eller andre former for kontrol. Men eftersom regnskabsmanipulation oftest udføres af en eller flere personer fra den daglige ledelse, kan dette være svært at forhindre og opdage. Eftersom bestyrelsen sjældent har det store kendskab til virksomhedens daglige drift samt herunder kendskab til de implementerede kontroller til afdækning af besvigelsesrisici, lever den øverste ledelse ikke altid op til deres ansvar. På trods af at det i teorien bør være både den daglige og den øverste ledelse, der sammen har ansvaret for at etablere dækkende kontroller, er det ofte kun den daglige ledelse, der står for dette i praksis.

For at begrænse besvigelser²⁷ kan virksomheden benytte forskellige former for kontrolforanstaltninger; det kan f.eks. være interne kontroller, effektiv funktionsadskillelse med flere. Som eksempler på interne kontroller, der er nyttige i forhold til at forhindre misbrug af aktiver, kan nævnes; udarbejdelse af bankafstemning, kasseoptælling, optælling af varelager o.l. Funktionsadskillelse kan især være anvendeligt i forbindelse med

²⁵ Ledelsesstruktur og ledelsesorganer vil ikke blive uddybet yderligere, da dette ikke er formålet i afhandlingen, men de er blot medtaget for at belyse virksomhedens egne muligheder for selv at begrænse og at opdage besvigelser.

²⁶ Jf. ISA 240, afsnit 4.

²⁷ Her henvises til regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver

begrænsning af misbrug af aktiver, da dette f.eks. kan forhindre personer i at kunne overføre penge via bankkonti på egen hånd. Funktionsadskillelse består i at lave en opdeling imellem den udførende, den kontrollerende og den godkendende person i relation til bogføring og lignende.

I nedenstående afsnit vil ledelsens kontrolforanstaltninger, der understøtter kravet om, at årsrapporten skal give et retvisende billede, blive gennemgået. Der er her tale om både interne og eksterne kontrolforanstaltninger. Formålet hermed er at belyse hvilke muligheder ledelsen har for at begrænse og for at opdage besvigelser.

8.1 Interne kontroller

Interne kontroller er kontroller, som ledelsen selv har mulighed for at etablere for at forebygge forekomsten af besvigelser. Jf. tidligere afsnit er det typisk internt i virksomheden, at besvigelser udføres. Implementering af interne kontroller er derfor vigtigt, da dette er den hyppigste måde hvorpå besvigelser opdaget. Nedenstående underbygger dette.

Hos kapitalselskaber, der har en bestyrelse, skal denne b.la. sikre²⁸:

- At bogføringen og regnskabsaflæggelsen foregår på en måde, der efter kapitalselskabets forhold er tilfredsstillende.
- At der er etableret de fornødne procedurer for risikostyring og interne kontroller.

Det er den øverste ledelses (bestyrelsens) primære opgave at varetage de mere overordnede og langsigtede planer for virksomheden; altså opgaver på det strategiske niveau. Dette vedrører herunder at sørge for at retningslinjer, anvisninger politikker o.l. udarbejdes, hvorefter den daglige ledelse (direktionen) skal varetage den daglige drift af virksomheden; altså det operationelle niveau, samt at sikre at de følger og overholder bestyrelsens retningslinjer. Dette kan de interne kontroller b.la. bruges til, hvorfor ledelsens ansvar er at sikre, at de interne kontroller udføres og fungerer.

Det er desuden bestyrelsens ansvar at sikre, at virksomhedens har interne kontroller i forbindelse med den regnskabsmæssige og finansielle rapportering, der er passende designet og implementeret. Her er det især vigtigt, om der er etablerede kontroller de steder, hvor der vurderes at være betydelige risici. Desuden skal

²⁸ Selskabsloven § 115

bestyrelsen løbende orienteres om selskabets finansielle forhold samt opfyldelse af lovmæssige reguleringer i øvrigt. Hvis det sker, at virksomhedens bestyrelse eller den daglige ledelse ikke lever op til deres ansvar, om at skabe en forsvarlig organisation eller direkte handler modsat heraf, kan bestyrelsen og direktionen ifalde erstatnings- og/eller strafansvar²⁹.

Det er derfor af betydningsfuld karakter, at alle parter (bestyrelse og direktion) er klar over, hvad deres ansvar omfatter, samt at de varetager dette ansvar. Derudover er det afgørende at sørge for, at alle de nødvendige kontroller på områder med betydelig risici er implementeret; her henvises til områder med besvigelserisici forbundet hermed.

De interne kontroller bør udarbejdes og implementeres sådan, at de rettes imod de identificerede betydelige risici, som kan true virksomheden. I forbindelse med en dyberegående gennemgang af interne kontroller, er der i nedenstående afsnit valgt at tage udgangspunkt i COSO-frameworket³⁰, eftersom denne er meget lig med definitionen i ISA 315³¹.

8.1.1 COSO-frameworket³²

Jf. COSO's *Internal Control – Integrated Framework*³³ er definitionen af intern kontrol en proces, som designes og effektueres af de personer, som varetager ledelse af virksomheden (som tidligere nævnt bestyrelsen og direktionen). Denne proces skal bidrage til give en høj grad af sikkerhed, for at virksomhedens mål opfyldes i de følgende tre kategorier:

1. Den finansielle rapporterings pålidelighed (især relevant i forhold til regnskabsaflæggelsen).
2. Effektivitet af driften, herunder beskyttelse af aktiver.
3. Overholdelse af gældende lovgivning og øvrige reguleringer.

Formålet med ovenstående COSO-framework er at ruste virksomhedens bestyrelse, direktion, revisorer og rådgivere mv. til at være i stand til at identificere de risici, som er væsentlige, samt at implementere interne kontroller til at afdække disse risici, således at virksomhedens mål opfyldes.

²⁹ Jf. Selskabsloven §§ 361 – 369.

³⁰ COSO er en forkortelse for den amerikanske organisation Committee of Sponsoring Organization

³¹ ISA 315, afsnit 12 - 24

³² Auditing & Assurance services, side 176 - 186

³³ Auditing & Assurance services, side 176

Derudover bør et internt kontrolsystem jf. COSO bestå af nedenstående fem forbundne komponenter for at fungere effektivt. De fem forbundne komponenter er: kontrolmiljø, risikovurdering, kontrolaktivitet, information og kommunikation samt overvågning af kontroller. Se også figuren nedenfor.

Figur 5³⁴:

1. Kontrolmiljø

Kontrolmiljøet er grundlaget for de interne kontroller, og består af virksomhedens retningslinjer, politikker og holdninger. Kontrolmiljøet bør derfor afspejle bestyrelsens (øverste ledelses) holdninger, etik og moral, hvilket den daglige ledelse skal videreformidle til medarbejderne. Virksomhedens etiske regler skal fremgå klart og tydeligt, sådan at der ikke kan opstå tvivl hos medarbejderne i forhold til, hvorledes en pågældende etisk adfærd kan accepteres eller ej. Hvis dette ikke er opnået, vil der opstå risiko for, at en eventuel besvigelser kan retfærdiggøres grundet manglende eller mangelfuldt etisk regelsæt.

2. Risikovurdering

Det bør være et krav, at ledelsen skal have en proces for risikovurdering, som bør behandles systematisk. Risikovurderingen kan f.eks. omfatte de branchemæssige risici, som virksomheden er udsat for samt bør foretage en vurdering af risicienes væsentlighed på de risikofyldte områder, for herefter at implementere nødvendige kontroller for at minimere risikoen for besvigelser eller fejl. I mindre virksomheder er der typisk ikke nogen risikovurderingsproces, hvorfor de i stedet samarbejder

³⁴ Kilde fra PWC's hjemmeside: <http://www.pwc.dk/da/services/revision/interne-kontroller/coso-begrebsramme.html>

med revisor om, at identificere betydelige risici. Denne vurderingsproces er ikke overstået ved en enkelt gang, men skal som nævnt ovenfor gentages systematisk for derved gradvist at kunne mindske risikoen.

3. Kontrolaktivitet

Det er som tidligere nævnt vigtigt, at ledelsens fastlagte retningslinjer til medarbejderne bliver overholdt. Der er derfor behov for forskellige kontrolaktiviteter for at kunne følge op på, om de overholdes. Der er her tale om: forbyggende og opdagende kontroller, automatiske og/eller manuelle kontroller samt ledelsens kontroller. I teorien kan alle ovenstående kontroller vurderes at være effektive, men i praksis kan de være svære at få implementeret. Da der ved implementering er krav om, at de bliver overholdt og respekteret af både medarbejdere og ledelse. Det kan derfor hurtigt blive for uoverskueligt og tidskrævende for medarbejderne at have for omfattende procedurer og kontroller, så det i stedet får en negativ effekt, hvilket ikke er hensigten. Disse forhold er noget, som ledelsen løbende skal tage kritisk stilling til. Således at der kan nå at gribes ind, hvis der skal foretages ændringer, inden at det vil nå at have for stor negativ effekt.

4. Information og kommunikation

Det er også vigtigt, at medarbejdernes individuelle arbejdsopgaver bliver kommunikeret på en retvisende måde (gerne nedskrevet i form af forretningsgangsbeskrivelse), således at medarbejderne har mulighed for at få en klar forståelse af egne og kollegaers arbejdsopgaver. I det hele taget er kommunikation altafgørende, når man taler om ledelse, herunder håndtering af konflikter, hvorfor en god form for kommunikation i virksomheden, er væsentlig, både når det gælder fra ledelsen til medarbejderne men også fra medarbejdere til ledelsen. Herunder har det også stor betydning, at alle medarbejdere kender til virksomhedens politikker og holdning som f.eks. vedrørende området besvigelser. Dette kan beskrives nærmere i en medarbejderhåndbog/code of conduct, som udleveres ved ansættelse og returneres med underskrift for bekræftelse på at man har læst og forstået dette. Det er dermed ledelsens ansvar at kommunikere deres holdninger videre til alle i virksomheden.

5. Overvågning af kontroller

Det er en nødvendighed at overvåge de implementerede interne kontroller for at kunne bekræfte, at de fungerer effektivt. Ansvar for overvågningen af kontroller kan ligge hos flere; den daglige

ledelse, den øverste ledelse eller hos intern revision. Intern revision vil blive gennemgået nærmere i afsnit 8.1.3.

Tilsammen skaber disse fem komponenter sammenhæng i den interne kontrol. Selvom en intern kontrol er implementeret og fungerer effektivt, er der ingen garanti for, at der ikke kan forekomme besvigelser. Men disse fem komponenter vil sikre virksomheden i at opnå en højere grad af sikkerhed for pålideligheden i regnskabsaflæggelsen, effektivitet af driften (herunder beskyttelse af aktiver) samt overholdelse af gældende lovgivning og øvrige reguleringer. Dette afsnit vil ikke blive uddybet yderligere i afhandlingen, men er blot beskrevet for at give et indblik i ledelsens arbejde med at udforme og implementere et effektivt og velfungerende kontrolmiljø i en virksomhed.

8.1.2 Revisionsudvalg

Som nævnt under afsnit 8 kan kapitalselskaber vælge imellem to strukturer; enten med et ledelsesorgan eller med to ledelsesorganer³⁵. Ved kun at have ét ledelsesorgan, kan der opstå konflikter i forhold til både at skulle varetage kontrol- og ledelsesopgaver, da der dermed kan opstå situationer, hvor ledelsen skal overvåge og kontrollere sig selv. Der er dermed risiko for, at ledelsen kan miste sin kritiske vurdering eller udelukkende kun fokusere på kontroller i stedet for ledelsesopgaver og omvendt.

Jf. Bekendtgørelsen nr. 1389 af 22. december 2008 blev det et krav at danne et revisionsudvalg i virksomheder med værdipapirer, der er optaget til handel på et reguleret marked i EU/EØS-lande. Virksomheder, der falder udenfor disse krav, har stadig mulighed for vælge, at danne et revisionsudvalg. Et revisionsudvalg består af 3 til 4 medlemmer, hvoraf den ene vælges som formand. Dette fungerer som et "underudvalg" til bestyrelsen. I forbindelse med at revisionsudvalget sammensættes, er det et krav, at minimum ét af medlemmerne er uafhængig af virksomheden og har de fornødne kompetencer inden for regnskab og revision. For de resterende medlemmer er der ingen specifikke krav.

Revisionsudvalgets minimumsopgaver har primært til formål, at aflaste bestyrelsen med at foretage kontrol af processen for regnskabsaflæggelsen, herunder at sikre pålidelighed, gennemsigtighed og helhed i det aflagte eksterne regnskab. Der er fastlagt følgende opgaver for revisionsudvalg i Danmark³⁶:

³⁵ Jf. Selskabsloven § 111

³⁶ <http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/dk/Documents/governance-risk-compliance/Revisionsudvalgets-opgaver-introduktion.pdf>

- *Overvåge om virksomhedens interne kontrolsystem, eventuelt intern revision og risikostyringssystemer, fungerer effektivt.*
- *Overvåge processen for regnskabsaflæggelsen*
- *Overvåge den lovpligtige revision af årsregnskabet herunder; den eksterne revisor arbejde*
- *Overvåge samt kontrollere revisors uafhængighed, herunder leveringen af ikke-revisionsydelser til virksomheden.*

Det afhænger af virksomhedens aktiviteter, struktur samt andre forhold, hvordan ovenstående opgaver udføres eller løses, da bekendtgørelsen ikke har bestemmelse herfor, samt afhænger af i hvor stort et omfang disse opgaver vil involvere virksomheden, herunder direktionen.

Det afgørende for at revisionsudvalget kan udføre ovenstående opgaver, er at de løbende afholder møder, hvorigennem revisionsudvalget udvikler viden omkring virksomheden, som de skal rapportere videre til den øvrige del af bestyrelsen. Der er ingen formelle krav til rapporten, hvorfor det anbefales, at formanden for revisionsudvalget ved hvert møde med bestyrelsen informerer om, hvilket arbejde der er foretaget siden sidst; enten ved at fortælle det til mødet eller eventuelt ved udlevering af referat fra det sidste afholdte møde. Det er herefter bestyrelsens opgave og ansvar at vurdere de oplysninger, som revisionsudvalget har rapporteret. Herunder også at give den daglige ledelse besked, hvis der skulle være tilpasninger og/eller effektivisering af kontrolmiljøet, således at tilpasningerne bliver implementeret. Revisionsudvalget varetager således de opgaver en normal bestyrelse vil gøre, hvorfor forskellen på de to ledelsesstrukturer (et ledelsesorgan eller to ledelsesorganer) ikke er så stor, som det gjorde sig gældende tidligere, hvor revisionsudvalget ikke var et krav. Det er efter den nye Revisorlovs indtræden et krav for alle PIE-virksomheder, at de skal etablere et revisionsudvalg³⁷.

Det vurderes på baggrund af ovenstående, at indførelsen af et revisionsudvalg har bevirket til, at interne kontroller kommer på agendaen til bestyrelsesmøderne, samt at det øger ekspertisen, eftersom minimum ét medlem skal have kompetencer inden for regnskab og revision. Dette har styrket virksomhedernes kontrolmiljø og dermed reduceret risikoen for væsentlig fejlinformation i regnskabet.

³⁷ http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Om_revisor/Internationalt/FEE/revisionsudvalgets%20rolle%20og%20ansvar

8.1.3 Intern revision³⁸

Virksomheder kan vælge at oprette en intern afdeling for intern revision mhp. at styrke virksomhedens kontrolmiljø i forbindelse med regnskabsaflæggelsesprocessen og hermed begrænse risikoen for besvigelser. Der skal dog gøres opmærksom på, at der for visse virksomheder i den finansielle sektor er krav om intern revision, hvis virksomheden i gennemsnit har haft 125 fuldtidsansatte i de seneste to regnskabsår³⁹. Såfremt virksomheden ikke falder ind under denne kategori, er det derfor ikke lovpligtigt for virksomheden, og denne kan frit vælge, om der er behov for intern revision i virksomheden eller ej. I de fleste mindre og mellemstore virksomheder vil det oftest ikke være relevant at implementere en afdeling for intern revision, da det er enormt ressourcekrævende; her henvises især til lønomkostningerne. Derfor er det vigtigt, at virksomheder foretager nogle grundige overvejelser af, om der overhovedet er behov for en intern revisionsafdeling i netop deres virksomhed.

Intern revision defineres som følgende jf. ISA 610, afsnit 7:

En vurderingsfunktion, der er etableret eller stillet til rådighed som en service for virksomheden. Dens opgaver omfatter bl.a. undersøgelse, vurdering og overvågning af hensigtsmæssigheden og effektiviteten af intern kontrol.

Den interne revisions opgaver kan omfatte en eller flere af følgende aktiviteter⁴⁰:

- overvågning af intern kontrol.
- undersøgelse af driftsmæssige og regnskabsmæssige oplysninger.
- gennemgå driftsaktiviteter.
- sikre overholdelse af love og andre reguleringer
- risikostyring
- vurdering af ledelsesprocessen og dennes effektivitet

Intern revisions daglige opgaver består således af at udføre undersøgelser, vurderinger og overvågning af de kontroller og systemer, som danner grundlag for den eksterne rapportering, årsregnskabet. Eftersom dette er intern revisions daglige opgaver, er disse parter kendskab til virksomheden helt enormt set i forhold til ekstern revisor, som formegentlig kun er ude i virksomheden få gange om året, hvorfor det vurderes, at de hurtigere og mere effektivt kan forhindre forekomsten af besvigelser.

³⁸ Danske perspektiver på revisorer og revision, kapitel 6

³⁹ http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Revision%20og%20andre%20erklæringsopgaver/Love%20og%20bekendtgørelser/Ny%20revisionsbekendtgørelse%202014%20for%20finansielle%20virksomheder

⁴⁰ Jf. ISA 610, afsnit A3

Det er bemærkelsesværdigt at huske, at intern revision kun er en aflastning/hjælp til, at bestyrelsen overholder deres ansvar. Det er derfor fortsat bestyrelsen, direktionen og revisors ansvar at begrænse og opdage besvigelser, eftersom det fortsat er disse parter, der underskriver regnskabet og udtrykker deres konklusion herom.

Det vurderes på baggrund heraf, at oprettelse af en intern revisionsafdeling vil forbedre kontrolmiljøet og dermed mindske risikoen for, at besvigelser kan forekomme. Det er dog vigtigt, at virksomheden foretager en grundig vurdering af, om de overhovedet har behov for en intern revisionsafdeling i deres virksomhed ved hjælp af analyser og diverse beregningsmodeller. Dette eftersom det er både økonomisk- og ressourcemæssigt krævende at etablere en sådan afdeling, hvorfor behovet skal ligge til grund for, at en sådan etablering finder sted. Derfor er det typisk ikke relevant at implementere intern revision i mindre virksomheder, hvorfor oprettelse af en whistleblower-ordning kan være et godt alternativ, da det ikke er så ressourcekrævende samt er muligt at tilpasse til mindre virksomheder i forhold til omfang mv.

8.1.4 Whistleblower-ordning⁴¹

Whistleblower er et begreb der anvendes om personer, der fremhæver de overtrædelser eller eventuel mistanke herom, som foregår i den virksomhed, hvor vedkommende er ansat. Sådanne afsløringer kan være i ledelsens interesse, specielt hvis det vedrører forhold som besvigelser, hvorfor dette bidrager til at begrænse og opdage besvigelser.

Whistleblower-ordningen er primært etableret i et eksternt modul således, at det kun er virksomhedens ansatte, der har adgang til at kunne indberette overtrædelser, hvorfor det også er muligt at indberette anonymt. Dette er gjort med det formål, at man forventer et større incitament til, at de ansatte vil/tør at angive interne forseelser eller mistanke herom, idet de ikke kan blive genkendt og dermed ikke bliver udstillet, hvorfor det er muligt at opdage forseelserne i et tidligt stadie.

Whistleblower-ordningen vil eksempelvis kunne afsløre følgende forseelser:

- Medarbejdere der modtager gaver fra leverandører og samarbejdspartnere (bestikkelse).
- Medarbejdere der forsøger at få dækket private udgifter ved at lave udlæg herfor, f.eks. i forbindelse med rejser eller andet.

⁴¹ <http://www.pwc.dk/da/nyt/csr/whistleblower.html>

- Overforbrug på virksomhedens regning, f.eks. ved rejse bookes det mest eksklusive hotel og bestilles det dyreste mad, vin mv.
- Medarbejdere der stjæler varer fra lageret (misbrug af aktiver).
- Ledelsesmedlem der ændrer på regnskabstal eller formler i sammentællinger (regnskabsmanipulation).
- Ledelse eller medarbejder der tilbageholder vigtig information.

Whistleblower-ordningen er pr. 18. marts 2016 blevet et krav for virksomheder i den finansielle sektor⁴², hvorfor dette forhåbentlig kan være med til at nedbringe den tidligere negative omtale om whistleblowers. Den negative omtale gik bl.a. på, at der var tale om, at ordningen er uformelt til stede, samt at ordningen udviser mistillid til ledelsen, da det burde være dem, der håndterede dette.

Whistleblower-ordningen er specielt rettet mod medarbejdere og ledere, som forsøger at omgå de fastlagte regler i virksomheden. Ordningen tages derfor meget alvorligt, da det vurderes, at der skal meget til, før en medarbejder vil sladre/anmelde en anden kollega. Selvom man som medarbejder kan angive sine observationer anonymt, er det aldrig rart at skulle gå bag om ryggen på en kollega. Det er især besvigelser på ledelsesniveau, som virksomheden er særlig sårbar overfor, da disse er de sværeste at opdage.

På baggrund af ovenstående vurderes det, at whistleblower-ordningen i mange tilfælde vil være medvirkende til at begrænse og opdage besvigelser, da budbringeren (whistlebloweren) kan anmelde sine iagttagelser anonymt, og dermed ikke stilles personligt til ansvar herfor.

8.2 Eksterne kontroller

De danske virksomheder er underlagt forskellige eksterne lovkrav, regelsæt og andre reguleringer. Disse har til formål at regulere de forhold, der gør sig gældende inden for regnskab og skatteområdet samt har til formål at foretage kontrol af, om virksomhederne overholder de fastsatte og gældende love, regelsæt og andre reguleringer. Reglerne og lovene bliver løbende ændret fra lovgivers side.

Nedenstående er en liste over de eksterne kontroller, som virksomhederne i Danmark er underlagt⁴³.

- *Årsregnskabsloven herunder også IFRS (International Financial Reporting Standards)*
- *Selskabsloven*
- *Erhvervsstyrelsen*

⁴² <http://www.pwc.dk/da/nyt/csr/whistleblower.html>

⁴³ Listen er ikke fuldstændig, men nævner de vigtigste og mest dækkende love og regelsæt.

8.2.1 Årsregnskabsloven

Alle danske kapitalselskaber (A/S og ApS) er som hovedregel jf. årsregnskabsloven § 1 forpligtiget til at aflægge årsregnskab i overensstemmelse med de i årsregnskabsloven gældende krav hertil. Den eksterne kontrol består således af, at virksomhedens aflagte og offentliggjorte regnskab skal overholde de gældende krav herfor. Hvis der sker overtrædelse af de i årsregnskabslovens gældende bestemmelser, herunder besvigelser, kan ledelsen ifalde strafansvar i henhold til straffelovens bestemmelser herfor⁴⁴.

8.2.2 Selskabsloven

Selskabsloven er en af de af Erhvervsstyrelsen udarbejdede love, som omfatter alle danske kapitalselskaber⁴⁵. De underlagte virksomheder skal efterkomme selskabslovens reguleringer til de fastsatte krav og bestemmelser; her kan b.la. nævnes det gældende krav til måltal og politikker for det underrepræsenterede køn⁴⁶. Derudover omfatter selskabsloven adskillige regler og krav til kapitalselskaber inden for en lang række af områder. Som eksempler kan nævnes følgende: ved stiftelse, ledelsesstruktur, revision og granskning, kapitalforhøjelse og -afgang, opløsning, omdannelse, fusion og spaltning⁴⁷.

8.2.3 Erhvervsstyrelsen

Erhvervsstyrelsen er en del af Erhvervs- og Vækstministeriet, hvis kerneopgaver består af forretnings- og erhvervsudvikling, reguleringer, tilsyn og rådgivning⁴⁸. De af Erhvervsstyrelsen fastsatte regler er gældende for alle kapitalselskaber i Danmark; her kan b.la. nævnes reglerne om fastsættelse af de gældende regnskabsstandarder samt et af de nyere krav om elektronisk indsendelse af årsregnskabet (XBRL-indberetning). Såfremt de af Erhvervsstyrelsen fastsatte regler ikke overholdes, kan ledelsen ifalde strafansvar herfor. Omfanget af strafansvar afhænger af graden af misligholdelsen og kan enten være bøde eller fængselsstraf.

8.3 Delkonklusion

På baggrund af ovenstående konkluderes det, at det er den daglige ledelse (direktionen) og øverste ledelse (bestyrelsen), som har det overordnede ansvar for at sikre pålideligheden af regnskabsaflæggelsen, herunder også at forebygge og forhindre forekomsten af besvigelser. Til at sikre pålideligheden af regnskabet, og at

⁴⁴ Bekendtgørelse af straffeloven, 28. kapitel vedrørende formueforbrydelser

⁴⁵ Selskabsloven § 1.

⁴⁶ Selskabsloven § 139a

⁴⁷ <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=174205>

⁴⁸ <https://erhvervsstyrelsen.dk/om-erhvervsstyrelsen>

bestyrelsens retningslinjer og den eksterne kontrol i form af gældende love og reguleringer o.l. bliver overholdt, implementeres der interne kontroller, hvis opgave er at afdække væsentlige risici; herunder besvigelser. For at afdække risiciene bedst muligt kan COSO-frameworket anvendes, eftersom dette består af fem komponenter; kontrolmiljø, risikovurdering, kontrolaktiviteter, information og kommunikation samt overvågning af kontroller. Herefter vil virksomheden være godt dækket ind af interne kontroller. Selvom der er implementeret interne kontroller, der fungerer effektivt, er det ikke ensbetydende med, at der ikke kan forekomme besvigelser. Men de fem kontrolkomponenter vil i højere grad sikre forebyggelse og opdagelse af forekomsten af besvigelser og andre uhensigtsmæssigheder samt medvirke til at sikre overholdelse af gældende lovgivning og øvrige reguleringer. Dette således at ledelsen ikke ifalder strafansvar.

Som en mere omfangsrig intern kontrol kan der vælges at etableres en intern revisionsafdeling i virksomheden. Dennes opgave er at forbedre kontrolmiljøet og dermed mindske risikoen for, at besvigelser kan forekomme. Her bør virksomheden dog foretage en grundig vurdering af, om der er behov herfor, da det er ressourcekrævende at etablere sådan en afdeling. Derfor er det typisk kun relevant at implementere intern revision i større virksomheder, da de mindre virksomheder ikke har kapacitet til det.

I mindre virksomheder kan benyttelse af whistleblower-ordningen og revisionsudvalget være et godt alternativ, da det ikke er lige så ressourcekrævende som intern revision, og da det er muligt at tilpasse omfanget heraf i forhold til mindre virksomheder. Whistleblower-ordningen og revisionsudvalget benyttes af PIE-virksomheder, da sidste nævnte er blevet et krav, jf. afsnit 8.1.2. Hvorfor det vurderes, at begge disse tiltag vil blive mere udbredte fremover.

Det konkluderes derfor, at alle nævnte interne kontroller vil styrke virksomhedernes kontrolmiljø og dermed reducere risikoen for væsentlig fejlinformation i regnskabet. Derfor er det vigtigt at ledelsen foretager kontrolforanstaltninger. Omfanget og omkostningerne af kontrolforanstaltninger, skal i denne sammenhæng vurderes nøje, således at de tilpasses den enkelte virksomheds behov.

9. Revisors ansvar for at begrænse og opdage besvigelser

I lighed med virksomhedens ledelse har den valgte revisor på generalforsamlingen også et ansvar i forhold til at identificere og rapportere besvigelser. En revisor, der udfører revisionen i henhold til ISA'erne, har til ansvar at opnå en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet som helhed er uden væsentlige fejlinformation, både hvad gælder besvigelser og/eller fejl, og at det dermed giver et retvisende billede⁴⁹.

⁴⁹ Jf. ISA 240, afsnit 5.

Revisors opgave er at opnå kendskab til virksomheden og dennes kontrolmiljø. Dette for dermed at være forberedt på at kunne foretage en afdækkende revision samt for at kunne udarbejde en forsvarlig rapportering til virksomhedens ledelse. Det konstateres hermed, at ledelsens og revisors rolle i tilknytning til besvigelser er tæt forbundet. Ledelsens ansvar er at etablere et kontrolmiljø, der kan begrænse og opdage besvigelser, mens revisors ansvar er at kontrollere/teste, at disse kontroller er implementeret korrekt og fungerer effektivt i perioden, og at de dermed afdækker de identificerede risici vedrørende besvigelser.

Revisors rolle i forbindelse med udførelsen af en revision er således⁵⁰:

- *At identificere og vurdere risiciene for væsentlig fejlinformation i regnskabet som følge af besvigelser.*
- *At opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for de vurderede risici. Dette opnås ved at udføre passende revisionshandling.*
- *At reagere passende på besvigelser eller mistanke herom.*

Hvis revisor i forbindelse med revisionen har konstateret forekomst af eller har mistanke om besvigelser, har revisor pligt til at rapportere herom. Det følgende afsnit vil redegøre for revisors generelle rolle i forbindelse med regnskabsaflæggelsen; herunder de udfordringer revisor kan stilles overfor i relation til revision af områder med særlig risiko for besvigelser som skønsmæssige poster, varelager, likvider o.l. i forhold til regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver. Derudover vil der også blive set nærmere på revisors rapporteringsmuligheder ved opdagelse af besvigelser, herunder også hvad revisor kan stilles til ansvar for:

9.1 Offentlighedens tillidsrepræsentant

Revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant, hvorfor det er vigtigt for regnskabslæserne, at revisor er uafhængig i forbindelse med revisionen af en virksomhed og ved aflæggelse af årsregnskabet. Grunden til at revisors uafhængighed er så vigtig bunder i, at offentlige personer og interessenter (regnskabslæserne) skal kunne stole på, at det aflagte årsregnskab giver et retvisende billede, er pålideligt og indeholder høj grad af kvalitet og sikkerhed. Derfor må der ikke må opstå interessekonflikter, da revisor skal udvise uafhængighed og dermed agere som offentlighedens tillidsrepræsentant i forbindelse med revisionen. Hvad der forstås ved offentlighedens tillidsrepræsentant, herunder hvilke opgaver dette indebærer, er beskrevet i Revisorloven som følgende⁵¹:

§ 16. *Revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant under udførelse af opgaver efter § 1, stk. 2. Revisor skal udføre opgaverne i overensstemmelse med god revisorskik, herunder udvise den nøjagtighed og hurtighed,*

⁵⁰ ISA 240, afsnit 10.

⁵¹ Jf. Lov nr. 1167 af 09/09/2016 - <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=183855> (den nye Revisorlov)

som opgavernes beskaffenhed tillader. God revisorskik indebærer desuden, at revisor skal udvise integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu ved udførelsen af opgaverne.

§1, Stk. 2. *Loven finder anvendelse ved revisors afgivelse af revisionspåtegninger på regnskaber, herunder revisors udtalelser om ledelsesberetninger i henhold til årsregnskabsloven, og ved revisors afgivelse af andre erklæringer med sikkerhed, der ikke udelukkende er bestemt til hvervgiverens eget brug.*

§ 24. *En revisor, der udfører opgaver omfattet af § 1, stk. 2, skal være uafhængig af den virksomhed, som opgaven vedrører, og må ikke være involveret i virksomhedens beslutningstagning.*

Det fremgår af ovenstående, at revisors uafhængighed både er gældende over for hvervgiver (virksomheden som bliver revideret) og modtageren af revisors erklæring (regnskabslæseren), da revisors opgave bl.a. er at være objektiv. Revisors uafhængighed skal derfor fastholdes under revisionen, for at revisionen (opgaverne⁵²) kan udføres etisk korrekt og i henhold til ovenstående uddrag fra Revisorloven. Såfremt det skulle ske, at revisor mister sin uafhængighed under en opgave, medfører dette, at de vedtagne beslutninger ikke længere sker på et neutralt, objektivt og etisk korrekt grundlag, hvormed god revisorskik⁵³ ikke længere overholdes.

For at beskytte uafhængigheden er der bl.a. fastsat et krav om rotation af virksomhedens eksterne revisor (den underskrivende partner) jf. den nye Revisorlovs § 25. Dette krav sikrer, at revisors uafhængighed bevares, og at der dermed ikke skabes et for tæt/familiært forhold mellem ekstern revisor og virksomheden. I relation til rotation er der også kommet nye regler gældende for PIE-virksomheder; disse regler bliver nærmere gennemgået i afsnit 10 og 11.

Jf. ovenstående vurderes det derfor, at revisors uafhængighed skal opretholdes under hele revisionsprocessen, for at denne kan siges at agere som offentlighedens tillidsrepræsentant og dermed udføre revisionen/opgaven, således at kravene om god revisorskik overholdes.

9.2 God revisorskik

God revisorskik⁵⁴ er nærmere defineret i Revisorlovens § 16, som er citeret i ovenstående afsnit 9.1.

⁵² Med opgaverne som nævnt i den nye Revisorlovs § 16, menes i denne sammenhæng revisionens udførelse, da dette vurderes at være en af revisors såkaldte opgaver

⁵³ Jf. den nye Revisorlovs § 16

⁵⁴ Danske perspektiver på revisorer og revision, kapitel 6

Man kan sige, at det juridiske begreb "bonus pater" er pendant til revisionsbegreberne "god revisorskik" og "offentlighedens tillidsrepræsentant". Dette da man ved god revisorskik mener den adfærd, som revisor udviser ved omhu, fortrolighed, professionalitet samt faglige kompetencer i forbindelse med udførelsen af en revision. Dette kræver, at revisor skal udføre den enkelte opgave med omhu og dermed bruge den fornødne tid på, at den bliver afdækket på bedste vis. Derudover bliver det samtidig forventet, at revisor er nøjagtig, hvorfor revisor skal have fokus på de regnskabsposter, hvor risikovurderingen for fejl og besvigelser vurderes at være størst. Dernæst er det et krav, at revisor skal udvise hurtighed i forbindelse med udførelsen af opgaverne; dette har til formål at reducere revisionens omkostninger. Det er dog altafgørende, at hurtigheden ikke medfører forringelse af revisionens kvalitet.

I relation til god revisorskik gør nedenstående krav til etisk adfærd sig gældende:⁵⁵

- **Integritet:** Der er forventning til, at revisor skal være ærlig i forbindelse med udførelsen af revisionen og i andre professionelle og forretningsmæssige situationer.
- **Objektivitet:** Revisor må på ingen måde være forudindtaget eller have interessekonflikter, da revisors professionelle dømmekraft skal overholdes. Revisor skal derfor forholde sig neutralt og objektivt i forbindelse med enhver revision.
- **Fortrolighed:** Revisor får i forbindelse med en revision adgang til mange af virksomhedens fortrolige informationer, hvilke revisor skal respektere fortroligheden af. Derfor må disse informationer ikke videregives. Det er kun ved forhold, hvor revisor har pligt til at videregive oplysninger, som f.eks. ved besvigelser, at der er undtagelse herfor.
- **Professionel adfærd:** Revisor skal udvise professionel adfærd, hvorfor relevante lovgivning og andre reguleringer skal overholdes. Revisor skal undgå enhver form for uetisk og uprofessionel adfærd, da hele revisionsbranchen kan blive påvirket heraf i en negativ retning.
- **Professionel kompetence og fornøden omhu ved udførelsen af opgaverne:** Revisor har pligt til løbende at vedligeholde sin faglige viden og sine kompetencer på et sådant niveau, at virksomhederne får den seneste viden inden for god revisorskik, lovgivning og reguleringer.

Udførelse af god revisorskik skal ske i henhold til de gældende principper inden for hhv. lovgivning, standarder, domme, andre reguleringer og gennem praksis.

⁵⁵ Jf. Revisorloven § 16 samt retningslinjer for revisors etiske adfærd udgivet af IFAC (International Federation of Accountants) jf. Danske perspektiver på revisorer og revision, kapitel 4, side 232 – 233.

9.3 Forventningskløften

I forbindelse med at der opstår skandaler i erhvervslivet i en tid, hvor medierne hurtigt kaster erhvervslivets skandaler op på forsiden af netaviserne, herunder konkurser o.l., bliver fokus ofte rettet mod revisorerne og revisionsbranchen generelt. Derfor udsættes disse i endnu højere grad end tidligere for uretmæssig negativ påvirkning i medierne; også i de situationer, hvor det efterfølgende har vist sig, at revisor har udført sit arbejde i overensstemmelse med gældende lovgivning og praksis herfor.

Eftersom det er ledelsens ansvar at udarbejde et korrekt regnskab⁵⁶, opstår ovenstående formentlig, fordi der generelt set i offentligheden, i blandt lægmænd, er en misforståelse af, hvad revisors rolle er, og hvad revisors "blanke påtegning" reelt set er et udtryk for. Dette kaldes for forventningskløften, og det er således udtryk for en uoverensstemmelse mellem, hvad der forventes at være revisors ansvar set i forhold til, hvad der reelt er revisors ansvar.

Netop med det in mente kom EU-Kommissionen med forslag til implementering af Grønbogen tilbage i 2010. Dette for at forbedre revisors gennemsigtighed samt uafhængighed. Dette uddybes i afsnit 10. I øvrigt er det i denne sammenhæng vigtigt at fremhæve, at reglen om tvungen rotation af revisor for PIE-virksomheder, som nu er gældende, tog afsæt i Grønbogen. Denne regel vil blive nærmere gennemgået i afsnit 12.

9.4 Revisors rolle ved opdagelse af besvigelser

I relation til aflæggelse af årsregnskabet vil der være nogle regnskabsposter, hvor risikoen for besvigelser vurderes at være større end andre. Dette afgøres ud fra en risikovurdering i det pågældende selskab, og dette foretages af ledelsen samt af revisor jf. ISA 240, og det varierer derfor fra virksomhed til virksomhed. Der er i afsnit 6.3 givet eksempler på hhv. regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver. I de nedenstående to afsnit vil der kortfattet blive præsenteret eksempler på hvilke, slags regnskabsposter der typisk er tale om for hhv. besvigelser relateret til regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver. Der vil også blive givet eksempler på, hvad revisor rolle er i forbindelse med revisionen.

9.4.1 Regnskabsmanipulation

I henhold til besvigelsestypen regnskabsmanipulation er der som tidligere nævnt typisk tale om regnskabsposter med ledelsesmæssige/regnskabsmæssige skøn⁵⁷ involveret. Derfor er det her væsentligt for revisor at forholde sig kritisk hertil og at indhente tilstrækkelig dokumentation for de ledelsesmæssige skøn. Dette for

⁵⁶ Jf. Selskabslovens § 115

⁵⁷ Samme betydning

på baggrund heraf at vurdere, hvorvidt ledelsen har foretaget korrekte skøn, bevidst foretaget regnskabsmanipulation, eller om der evt. foreligger en utilsigtet fejl fra ledelsens side. Da der allerede er gennemgået regnskabsmanipulation og utilsigtet fejl jf. afsnit 6.1 og 6.2, vil de ledelsesmæssige skøn gennemgås nedenfor.

Definition jf. ISA 540: *Regnskabsmæssigt skøn – en tilnærmet angivelse af et monetært beløb i mangel af en præcis målemetode. Dette begreb anvendes for et beløb målt til dagsværdi, hvor der er skønsmæssig usikkerhed, samt for andre beløb, der kræver skøn. Hvor denne ISA kun håndterer regnskabsmæssige skøn ved måling til dagsværdi, anvendes udtrykket "regnskabsmæssigt skøn over dagsværdi"*

Regnskabsmæssige skøn kan f.eks. omfatte vurdering af følgende: nedskrivningsbehov på debitorer, nedskrivningsbehov på varelager, vurdering af dagsværdi på finansielle aktiver eller vurdering af korrekt indregnet igangværende arbejder. Til opgørelse af værdien benyttes ofte en værdiansættelsesmodel, forventet levetid, forbrugsmønstre; f.eks. timeregistrering ved igangværende arbejder samt hensættelse til garantiforpligtelser. Eftersom der er tale om balanceposter, er disse opgjort pr. balancedato, altså repræsenterer de et øjebliksbillede af hvordan det så ud på balancedagen (sidste dag i regnskabsåret). Hvis der således er en af faktorerne, der ændre sig, skal beregningen laves på ny, da dette vil påvirke værdien. I forbindelse med test af korrekt nedskrivning anvendes der ofte en afskrivnings-/nedskrivningsprocent: hvis der er fejl i denne, kan det vurderes som en utilsigtet fejl, hvorfor fejlen rettes efter de gældende regler om fejlrettelser.

I forbindelse med revision af regnskabsmæssige skønsposter som nedskrivning af/tab på debitorer eller i gang værende arbejder, er det vigtigt at få indhentet tilstrækkelig information. Dette i form af underliggende dokumentation/begrundelse herfor, eventuelle beregninger samt ved at udspørge ledelsen omkring, hvad der ligger til grund herfor. Dette for at revisor kan opnå egnet revisionsbevis. For at kunne vurdere om der er tale om regnskabsmanipulation, skal der som tidligere nævnt være tale om en tilsigtet fejl/handling, som vil give en væsentlig fejl i regnskabet.

9.4.2 Misbrug af aktiver

I henhold til besvigelstypen "misbrug af aktiver" kan dette f.eks. forekomme på regnskabsposter som: Likvider, varelager, anlægsaktiver og løn.

På regnskabsposten likvider er besvigelsen typisk sket via kassebeholdningen eller banken. Det væsentligste her er at kontrollere om der er nogen, som har alene-fuldmagt, altså kan overføre penge på egen hånd uden godkendelse fra anden side. Derudover ses der også på, hvordan kassebeholdningen er opbevaret, hvem der

har adgang til den, hvor tit den bliver talt op, og om det bliver kontrolleret af én anden eller flere medarbejdere. Hvis der ikke foreligger nogen alene-fuldmagt, samt er implementeret interne kontroller i forhold til bank- og kasseafstemninger, vurderes det i de fleste tilfælde for fine kontroller og dermed hensigtsmæssig forebyggelse af, at besvigelser kan opstå. Alt afhængigt af kassebeholdningens størrelse, samt vurdering af de interne kontroller, kan revisor vælge at foretage uanmeldt beholdningseftersyn, hvor revisor kommer uanmeldt og tæller og afstemmer alle likvider (bank, kasse og evt. værdipapirer hvis aktuelt).

Kontrol af varelageret sker ved lageroptælling; revisor kommer igen uanmeldt, som ovenfor ved beholdningseftersynet, men i nogle tilfælde forholdsvis tæt på status/balancedagen, således at man kan bruge noget af sin revisionsoverbevisning her. Der printes en lagerliste pr. dags dato, og ud fra den gennemgår revisor lageret på baggrund af stikprøver. Hvis der forekommer eventuelle fejl eller mangler på listen, skal disse forklares grundigt. Ved anlægsaktiver såsom driftsmidler (biler o.l.), tester revisor typisk efter fysisk tilstedeværelse ved at se, om bilen er til stede ude hos virksomheden samt ved at kontrollere registreringsnummeret på bilen.

På en regnskabspost som lønninger kontrolleres de interne kontroller i forhold til udbetaling af løn, oprettelse af medarbejdere, ændring af medarbejder-stamdata o.l. Der ses på, om man kan gøre det alene, eller om der skal være en person, der godkender (to i forening). Derudover foretages der lønafstemning til indkomst (løn som er indberettet til skat).

Generelt er det gældende for disse regnskabsposter i forhold til misbrug af aktiver, at hvis de interne kontroller fungerer effektivt, herunder funktionsadskillelse (to i forening), mindsker dette risikoen for, at besvigelser vil opstå.

9.4.3 Revisors rapportering af besvigelser

Revisor har jf. den nye Revisorlovs § 22 særlig rapporteringspligt, hvis revisor bliver opmærksom på, at et eller flere ledelsesmedlemmer i den reviderede virksomhed har begået besvigelser⁵⁸. Se nærmere beskrivelse heraf nedenfor:

§ 22. *Indser revisor under udførelse af opgaver efter § 1, stk. 2 og 3, at et eller flere medlemmer af virksomhedens ledelse begår eller har begået økonomiske forbrydelser i tilknytning til udførelsen af deres hverv, og har revisor en begrundet formodning om, at forbrydelsen vedrører betydelige beløb eller i øvrigt er af grov karakter, skal revisor straks underrette hvert enkelt medlem af ledelsen herom. Underretningen skal indføres i revisionsprotokollen, hvor revisor fører en sådan. Har ledelsen ikke senest 14 dage herefter over for revisor*

⁵⁸ Revisor, regulering & rapportering, kapitel 8, side 346.

dokumenteret at have taget de fornødne skridt til at standse igangværende kriminalitet og til at rette op på de skader, den begåede kriminalitet har forårsaget, skal revisor straks underrette Statsadvokaten for Særlig Økonomisk Kriminalitet om de formodede økonomiske forbrydelser. 1.-3. pkt. finder ikke anvendelse på forhold, der er omfattet af reglerne i lov om forebyggende foranstaltninger mod hvidvaskning af penge og finansiering af terrorisme.

Det er væsentlig for revisor at vurdere, om der er tale om regnskabsmanipulation eller blot en utilsigtet fejl i vurderingen af skøn, da dette vil have væsentlig indflydelse på revisors rapportering, jf. ovenstående.

Endvidere fremgår det, at revisor skal have en begrundet formodning om, at der er sket besvigelse, dvs. at revisor skal kunne foreligge en form for dokumentation eller præsentere reel viden herom, da gisninger ikke kan bruges som belæg. Hvis ovenstående betingelser overholdes, har revisor pligt til at afgive en supplerende oplysning i revisionspåtegningen i det aflagte regnskab⁵⁹.

Ved opdagelse af eller begrundet formodning om besvigelser, skal dette kommunikeres hurtigst muligt til det relevante ledelsesniveau enten skriftligt eller mundtligt⁶⁰. Kommunikation eller rapportering til den daglige ledelse sker, hvis det er medarbejdere, der har begået besvigelse. Hvis besvigelsen er foretaget af den daglige ledelse eller af andre personer med høje stillinger, samt hvis besvigelsen udgør en væsentlig fejl i regnskabet, rapporteres det direkte til bestyrelsen. Der rapporteres ligeledes til bestyrelsen, hvis der er konstateret andre forhold, som er relevante for den øverste ledelse, som f.eks. svagheder eller mangler i deres interne kontroller, da dette er bestyrelsens ansvar.

Hvis ledelsen ikke senest inden for 14 dage efter anmeldelsen har dokumenteret nye kontroller eller indsat andre foranstaltninger for at hindre besvigelsen i at ske, er det en del af revisors rolle at underrette Statsadvokaten for særlig økonomisk kriminalitet (SØK), hvorfor revisors rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant b.l.a. træder i kraft her.

9.5 Eksternt tilsyn og kontrol af revisor

Dette afsnit har til formål at fremhæve hvilke eksterne tilsyn, der skal sikre, at revisor og revisionsvirksomhederne lever op til deres ansvar, herunder de nye ændringer af Revisorloven⁶¹, som hovedsageligt indeholder to tiltag, som vil have politisk og forretningsmæssig betydning for revisorerne⁶²:

⁵⁹ Jf. Bekendtgørelse om godkendte revisorers erklæringer – BEK nr. 736 af 17/06/2016, § 7, stk. 1 - <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=181961>

⁶⁰ Jf. ISA 240, afsnit 40-42.

⁶¹ Jf. Lov nr. 631 af 08/06/2016: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=180282>

⁶² <http://www2.deloitte.com/dk/da/pages/audit/articles/ny-revisorlov-er-netop-vedtaget.html>

- Implementering af EU-regler/PIE-definitionen, uden skærpede danske krav hertil, som tidligere har været gældende. Dette vil blive nærmere gennemgået i afsnit 11.
- Ændring af kvalitetskontrol og sanktionssystem for revisorer

Nedenfor vil ændringerne til kvalitetskontrol og sanktionssystemet blive gennemgået⁶³:

”Implementeringen af EU-reglerne medfører en væsentlig ændring og modernisering af kvalitetskontrollen og sanktionssystemet, så kontrollen fremover bliver mere økonomisk effektiv og relevant. Kvalitetskontrollen, der fremover falder direkte under Erhvervsstyrelsen, vil i mindre grad være fokuseret på bevidstløs tjeklisterkontrol og i højere grad fokusere på at undersøge de områder, hvor der er størst risiko for at finde væsentlige fejl. Yderligere lægger loven op til øget brug af dialog, henstillinger og påbud ved mindre forseelser, men til gengæld strengere sanktioner ved fejl og mangler, hvor god revisorskik historisk gentagne gange er blevet tilsidesat.

Endelig nedlægges Revisortilsynet og Revisionskommissionen, der i stedet erstattes af et rådgivende Revisorråd⁶⁴.”

9.5.1 Erhvervsstyrelsen

Der blev tidligere i afhandlingen set på Erhvervsstyrelsens ansvar i forhold til virksomhederne jf. afsnit 8.2.3. Det indeværende afsnit vil gennemgå, hvad Erhvervsstyrelsens ansvar er overfor revisorerne.

Jf. § 32 i den gamle Revisorlov⁶⁵, påligger det Erhvervsstyrelsens overordnede ansvar at føre eksternt tilsyn med revisorer og revisionsvirksomhederne og dermed at kontrollere, om de fastsatte regler og krav bliver overholdt.

Ændringen fra den gamle Revisorlov til den nye Revisorlov har primært været mhp. at implementere de skærpede EU-regler vedrørende PIE-virksomheder⁶⁶, hvorfor de fleste krav er de samme, bare mere omfangsrige, idet de nu også skal omfatte PIE-virksomheder, samt opdatere og effektivisere kvalitetskontrollen. Det er nu Erhvervsstyrelsens ansvar at gennemføre kvalitetskontrollen⁶⁷, som tidligere blev varetaget af Revisortilsynet. Den nye definition af Revisorloven § 37 er gengivet nedenfor, og er noget mere omfattende end den gamle Revisorlovs definition, da den nu også inkluderer PIE-virksomheder, hvilket den jf. ovenstående ikke gjorde tidligere⁶⁸.

⁶³ <http://www2.deloitte.com/dk/da/pages/audit/articles/ny-revisorlov-er-netop-vedtaget.html>

⁶⁴ Jf. den nye Revisorlovs § 32a

⁶⁵ Den gamle revisorlov - Lov nr. 468 af 17/06/2008 - <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=117632>

⁶⁶ Nærmere definition af PIE-virksomheder vil blive uddybet i afsnit 11.

⁶⁷ Jf. Den nye Revisorlov § 34

⁶⁸ Tekst markeret med fed i nedenstående citat fra den nye Revisorlov, er nyt i forhold til den gamle Revisorlov.

*”Vurderer Erhvervsstyrelsen, at der er risiko for, at en revisor, en revisionsvirksomhed, **en virksomhed af interesse for offentligheden eller et medlem af det øverste ledelsesorgan eller revisionsudvalg i en virksomhed af interesse for offentligheden** har overtrådt eller vil overtræde en pligt, der følger af denne lov eller af Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 537/2014 af 16. april 2014 om specifikke krav til revision af virksomheder af interesse for offentligheden, kan styrelsen iværksætte og gennemføre en undersøgelse mhp. at konstatere, korrigere eller forhindre en sådan overtrædelse. Dette gælder ikke en erklæring efter § 1, stk. 3. Styrelsen kan endvidere iværksætte en undersøgelse, hvis den bliver anmodet herom af en kompetent udenlandsk myndighed, jf. § 32, stk. 2, nr. 5”.*

Erhvervsstyrelsen kan som tidligere kræve at revisor udleverer oplysningerne, her menes dokumentation i form af arbejds papirer fra revisionen, protokollater og anden rapportering eller korrespondance jf. § 38 i den nye Revisorlov, hvilket er gældende for alle typer virksomheder. For virksomheder af interesse for offentligheden gælder nu flere bestemmelser jf. § 38, stk. 2:

”Ved undersøgelser, der involverer virksomheder af interesse for offentligheden, kan Erhvervsstyrelsen kræve tilsvarende oplysninger vedrørende den lovpligtige revision af den reviderede virksomhed af personer, som er involveret i eller har forbindelse med revisor eller revisionsvirksomheden, og af tredjeparter, som har fået overdraget opgaver af revisor eller revisionsvirksomheden”.

Derfor konstateres det, at Erhvervsstyrelsens arbejde er blevet mere omfattende i forhold til PIE-virksomheder, samt at kvalitetskontrollen er blevet mere risikobaseret end tidligere.

9.5.2 Revisorrådet erstatter Revisorkommissionen

Erhvervsstyrelsen havde også i sin tid nedsat Revisorkommissionen, hvis primære formål har været at hjælpe Erhvervsstyrelsen med administrering af lovgivningen, at afholde eksamener for registrerede- og statsautoriserede revisorer samt at fastsætte krav til efteruddannelse jf. § 33 i den gamle Revisorlov.

Jf. afsnit 9.5 blev Revisorkommissionen i forbindelse med ændring af Revisorloven ved Lov nr. 631 af 08/06/2016 nedlagt efter afholdelse af sommereksamener i 2016. Erhvervsstyrelsen har i forbindelse med den nye Revisorlov i stedet nedsat et Revisorråd jf. § 32a, hvis primære opgaver vil være at rådgive Erhvervsstyrelsen om generelle forhold i lovgivningen og i forbindelse med tilsyn af revisorer og revisionsvirksomheder efter § 32, stk. 2 og 3⁶⁹.

⁶⁹ Jf. den nye Revisorlov

9.5.3 Responsumudvalget

Responsumudvalget har til opgave at udtale sig på FSR's vegne i forhold til sager vedrørende overholdelse af god revisorskik, herunder god revisionsskik, god rådgivningsskik og god revisoretik⁷⁰. De typiske sager, som responsumudvalget ofte udtaler sig om, er på henvendelser fra kunder/virksomheder af FSR's medlemmer. Der kan dog også besvares spørgsmål fra domstole og andre offentlige myndigheder. Det er ikke Responsumudvalgets ansvar at opsøge kontrol af revisors arbejde, men det var det tidligere Revisortilsyns opgave. Efter den nye Revisorlov, er det nu Erhvervsstyrelsens ansvar at foretage kvalitetskontrol jf. ovenstående afsnit 9.5.1.

9.5.4 Revisortilsynet

Revisortilsynets primære opgave var at foretage kvalitetskontrol af godkendte revisorer og revisionsvirksomheder, herunder om kravene til uafhængighed og kvalitet under revisionen eller ved afgivelse af andre erklæringer blev overholdt. Revisortilsynet er blevet nedlagt i forbindelse med den nye Revisorlov, hvorfor kvalitetskontrollen nu varetages af Erhvervsstyrelsen jf. den nye Revisorlovs § 34, hvilket er nærmere beskrevet under afsnit 9.5.1.

9.5.5 Revisornævnet

Revisornævnet udgør en uafhængig administrativ klageinstans, der behandler klager over registrerede eller statsautoriserede revisorer, der som offentlighedens tillidsrepræsentant under udførelsen af erklæringer efter den nye Revisorlovs § 1, stk. 2 og 3 har tilsidesat de pligter, som stillingen medfører, når erklæringerne ikke udelukkende er bestemt til hvervgiverens eget brug⁷¹. Desuden er kravene ændret i forbindelse med den nye Revisorlov jf. § 43, stk. 1 og stk. 2⁷². Dette bliver ikke gennemgået nærmere.

9.6 Delkonklusion

Revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant, hvorfor det er vigtigt, at offentlige personer, interessenter og andre regnskabslæsere kan stole på, at det aflagte årsregnskab giver et retvisende billede, er pålideligt og indeholder høj grad af kvalitet samt herunder, at revisor udviser uafhængighed og dermed ikke kommer i interessekonflikter. For at undgå et familiært forhold er der lovmæssige krav til rotation af underskrivende partner samt de nye regler vedrørende tvungen rotation af revisionsvirksomhed for PIE-virksomheder, der er med til at sikre revisors uafhængighed.

⁷⁰ <http://www.fsr.dk/~media/Files/Om%20os/Udvalg/responsumudvalget/Forretningsorden%2006%2009%202016.ashx>

⁷¹ <https://erhvervsstyrelsen.dk/om-revisornaevnet>

⁷² Jf. Lov nr. 631 af 08/06/2016

Revisors ansvar for at begrænse og opdage besvigelser, herunder regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver, skal følge kravene til god revisorskik herunder reglerne jf. ISA 240. God revisorskik kræver, at revisor udviser omhu, fortrolighed, professionalitet samt faglige kompetencer i forbindelse med udførelsen af en revision.

I forhold til forebyggelse og identifikation af besvigelser, herunder regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver, vurderes det især vigtigt, at revisor har stort fokus på at forholde sig kritisk til regnskabsposter, der indeholder væsentlige ledelsesmæssige skøn, hvorfor det kræver tilstrækkeligt indhentet information, indhentede beregninger samt forklaringer på disse poster for at kunne opnå et tilstrækkeligt revisionsbevis. I forhold til misbrug af aktiver er det især forretningsgangene, der skal forstås, herunder fuldmagtsforhold samt testning af interne kontroller for at sikre at disse er implementeret og fungerer effektivt, da dette i høj grad vil forebygge mod at besvigelser kan finde sted. Derfor er det især kendskab til virksomheden, der er af afgørende betydning for, om revisor opdager eventuelle besvigelser.

Ved revisors opdagelse af eller begrundet formodning om besvigelser i virksomheden, skal revisor tage kontakt til ledelsen hurtigst muligt. Herefter er det op til ledelsen, at udbedre skaden. Hvis revisor ikke har fået en tilbagemelding senest 14 dage efter, beskeden blev modtaget, er det revisors pligt at anmelde dette til Statsadvokaten for Særlig Økonomisk Kriminalitet (SØK). Det er ikke revisors ansvar at forhindre og at opdage besvigelser i virksomheden. Det er ledelsen, der har det primære ansvar for at udarbejde interne kontroller i virksomheden, mhp. at forebygge og opdage besvigelser. Det er derimod revisors ansvar at undersøge og teste, om de interne kontroller fungerer effektivt samt at rapportere eventuelle svagheder i kontrollerne videre til ledelsen, da det som tidligere nævnt er deres ansvar at udbedre disse.

For at sikre at revisors kompetencer mv. lever op til gældende krav, regler og regulering, er der fra statens side indført div. tilsyn og kvalitetskontroller, hvilke primært varetages af Erhvervsstyrelsen. Denne har det overordnede ansvar for at sikre, at revisorer, revisionsvirksomheder samt virksomhederne herunder PIE-virksomhederne overholder de gældende krav og regler. I de tilfælde, hvor der er sket besvigelser, kan revisor drages til ansvar i særlige tilfælde. Dette kan ske, såfremt revisor ikke har udført sit arbejde i henhold til de gældende krav og regler og dermed afgivet forkert rapportering. Revisor kan idømmes hhv. erstatningsansvar, strafansvar og disciplinæransvar.

10. Historik fra EU's 8. direktiv (2006) til ny Revisorlov (2016)

Dette afsnit har til formål at give et kort indblik i, hvad der historisk er sket de sidste 10 år fra 2006 frem til 2016, hvor den nye Revisorlov trådte i kraft. Det præsenteres herunder, hvad der har bevirket, at lovgivere har foretaget reguleringer inden for området.

10.1 Kort gennemgang af revisorreguleringerne fra 2006 til 2016

For at forstå implementeringen af den nye Revisorlov, er det relevant at se tilbage på, hvad der er sket de sidste 10 år, og hvad der har ligget til grund for de tidligere reguleringer på området. Der vil derfor blive foretaget en kortere gennemgang af de mest fremtrædende begivenheder, som har medført reguleringer, herunder processen fra Grønbog til ny Revisorlov. De mest fremtrædende begivenheder er oplistet i nedenstående figur 6.

Figur 6⁷³:

⁷³ Figur 6: Udarbejdet efter egen tilvirkning.

10.1.1 EU's 8. direktiv blev indført i 2006

I forbindelse med at den amerikanske SOX blev vedtaget, indførte EU-Kommissionen i 2006 8. direktiv (2006/43/EF) om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber. Dette omhandler bl.a. et antal grundlæggende principper for revisors uafhængighed i forbindelse med udførelsen af en lovpligtig revision. Da direktivets formål var det samme som ved SOX; at øge tilliden til revisor, og at øge regnskabernes troværdighed ved at stramme reglerne for revisors uafhængighed, blev der i direktivet indeholdt et regelsæt, som skulle implementeres i alle EU's 28 medlemslandes lovgivning, før dette var gældende. Det er op til de enkelte medlemslande selv, at bestemme form og midler til implementering heraf.⁷⁴ Efter indførelsen af det 8. direktiv som trådte i kraft den 29. juni 2006, havde medlemslandene implementeringsfrist i national lovgivning frem til den 29. juni 2008.⁷⁵

10.1.2 Revisorloven blev indført i Danmark i 2008

Ved implementeringen af 8. direktiv blev Revisorloven i Danmark ændret, hvorfor reglerne i 8. direktiv var implementeret i den daværende Revisorlov af 17/06/2008, hvilket er inden for implementeringsfristen jf. ovenstående afsnit. I Danmark havde man før denne ændring tilbage i 2003 tilpasset Revisorloven, så den overholdt anbefalingerne omkring uafhængighed og kvalitetssikring.

De nye tiltag i Revisorloven var, at der bl.a. blev opstillet krav til revisor i form af efteruddannelse, regler om registrering og tilsyn med revisorer og revisionsvirksomhederne, herunder regler om etablering af revisionsudvalg i PIE-virksomheder. Erhvervsstyrelsen blev i den forbindelse den part, der skulle føre tilsyn og kontrol med revisorer og revisionsvirksomhederne, hvorfor de også fik tilladelse til at udføre undersøgelser hos revisionsvirksomhederne⁷⁶. De fik endvidere også til opgave at skulle samarbejde med tilsynsmyndigheder i andre lande.

10.1.3 ISA 240 erstatter RS 250 i 2009

RS 240 blev i 2009 erstattet af ISA 240. Erstatningen medførte ikke nogen ændringer i forhold til ISA 240, kun i forhold til selve opbygningen af ISA'en. Der er foretaget en nærmere gennemgang af ISA 240 i afsnit 6.

⁷⁴ http://www.eu.dk/fakta%20om%20eu/saadan_lovgiver_eu/lovgivning

⁷⁵ http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Om_revisor/Internationalt/EU/8%20direktiv%20i%20EU%20tidende

⁷⁶ Dette er også nærmere beskrevet i afsnit 9.5.1

10.1.4 EU-Kommissionen udsendte Grønbogen i 2010

Grønbogen blev udstedt af EU-Kommissionen den 13. oktober 2010⁷⁷ med ønsket om at genoprette tilliden til revisorbranchen efter finanskrisen. Grønbogen er en form for udgivelse af spørgsmål, som analyseres, og der angives mulige forbedringsforslag. Grønbogen fungerede som et diskussionsoplæg og havde til formål at skabe en debat og dermed at opstarte en høringsproces netop inden for dette område.

Der blev afholdt høring om Grønbogen i starten af 2011⁷⁸, hvor hovedparten af høringssvarene var særdeles kritiske over for især tre forslag:

1. Genindførelse af 2-revisorsystem (medrevisor)
2. Tvungen rotation af revisionsfirma
3. Adskillelse af revision og rådgivning.

Grunden til at der netop var meget kritik af disse tre forslag, skyldes at alle tre var gældende for PIE-virksomheder, hvorfor det meste af uenigheden og kritikken bundede i PIE-definitionen, da denne for nogens vedkommende, blev vurderet alt for bred. Derudover ville ovenstående også blive dyrt for virksomhederne⁷⁹.

10.1.5 EU-Kommissionen fremsendte lovforslag i november 2011

Med udgangspunkt i de modtagne høringssvar fra Grønbogen udarbejdede EU-Kommissionen et lovforslag til ny politik indenfor revisionsområdet, hvilket blev annonceret den 30. november 2011. Forslaget var meget omfattende både i forhold til direktivændringer, men også mht. en helt ny forordning, som skulle være gældende for revision af PIE-virksomheder.

Forordningen udtrykker de minimumskrav EU-kommissionen sætter til revisioner, som forventes at blive udført inden for EU. Det ligger dog de enkelte medlemsstater frit for at implementere strengere krav end dem, som fremgår af forordningen.

EU-kommissionen fremhævede i forbindelse med præsentationen af forordningen til Grønbogen at⁸⁰:

"Investor confidence in audit has been shaken by the crisis and I believe changes in this sector are necessary: we need to restore confidence in the financial statements of companies. Today's proposals address the current weaknesses in the EU audit market, by eliminating conflicts of interest and ensuring independence..."

⁷⁷ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0561:FIN:DA:PDF>

⁷⁸ http://ec.europa.eu/finance/consultations/2010/green-paper-audit/docs/summary_responses_en.pdf

⁷⁹ <http://www.business.dk/raadgivning/nye-revisionsregler-kan-koste-dyrt>

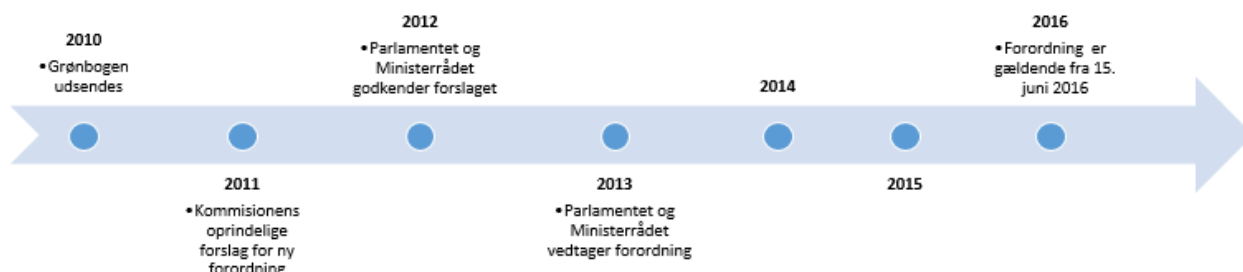
⁸⁰ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1480_en.htm?locale=en

Med udgangspunkt i ovenstående fandt EU-kommissionen det essentielt, at revisionsvirksomhederne ikke påvirkes af interessekonflikter, men derimod holder fokus på at udtale sig objektivt om erklæringsopgaven, herunder PIE-virksomhedernes årsrapporter.

I nedenstående figur er gengivet en tidslinje fra Grønbogens udstedelse til den endelige implementering af den nye Revisorlov, som har været gældende i Danmark fra 17. juni 2016.

Figur 7⁸¹:

Tidslinje – Grønbogen:

10.1.6 Den nye Revisorlov trådte i kraft pr. 17. juni 2016

Der gik næsten 6 år fra Grønbogen blev udsendt til endelig implementeret ny Revisorlov. De væsentligste ændringer i forhold til den tidligere Revisorlov gældende fra 17. juni 2008 er angivet nedenfor.

De mest betydningsfulde ændringer inden for revisionsbranchen vurderes at være, at vi i Danmark tidligere har haft en bredere implementering af EU-reglerne særligt i forhold til PIE-definitionen, hvilket nu er minimumsimplementeret⁸². Dette vil blive nærmere gennemgået i afsnit 11. Derudover er der også sket ændringer i Erhvervsstyrelsens opbygning samt kvalitetskontrol. Dette er blevet gennemgået i afsnit 9.5.1.

De væsentligste ændringer i den nye Revisorlov som følge af EU-reglerne er følgende⁸³:

- Virksomheder af offentlig interesse (PIE) defineres fremover som
 - Børsnoterede selskaber, banker, kreditinstitutter og forsikringsselskaber

⁸¹ Figur 7 er udarbejdet efter egen tilvirkning, og tidligere også anvendt i vores revision 2 opgave ”Revisors uafhængighed i forhold til Grønbogen”.

⁸² <https://www2.deloitte.com/dk/da/pages/audit/articles/ny-revisorlov-er-netop-vedtaget.html>

⁸³ <https://www2.deloitte.com/dk/da/pages/audit/articles/ny-revisorlov-er-netop-vedtaget.html>

- *PIE-virksomheder skal som udgangspunkt rotere revisorfirma hvert 10. år. Dog er der mulighed for forlængelse med yderligere 10 år (14 år ved valg af medrevisor), når helt særlige krav til udbud opfyldes → bliver gennemgået nærmere i afsnit 12.*
- *Skatteydelser og vurderingstjenester fra revisor i PIE-virksomhederne vil være tilladt som fastlagt i loven*
- *Revisionsfirmaet må fra 2020 maksimalt levere rådgivning til en PIE, der svarer til 70 pct. af det årlige revisionshonorar (baseret på et gennemsnit af de seneste 3 års honorar)*
- *Cool-off bestemmelser for revisor forud for tiltræden i en ledende stilling hos en revisionsklient (gælder såvel PIE-virksomheder som øvrige virksomheder)*
- *Afskaffelse af kravet om en revisionsprotokol uden for PIE-segmentet*
- *Partnerrotation hvert 7. år i store unoterede selskaber (nettoomsætning/balancesum over 5 mia.kr. og 2500 ansatte) med en skærpelse om time-out før genindtrædelse som revisor (øget fra 2 til 3 år).*
- *Risiko- og relevansbaseret kvalitetskontrol falder direkte under Erhvervsstyrelsen og får nyt fokus: Grove forseelser bliver sanktioneret hårdere, imens mindre fejl rettes op ved dialog, henstillinger og påbud*
- *Revisortilsynet og Revisorkommissionen nedlægges og erstattes af et rådgivende Revisorråd.*

10.2 Delkonklusion

Som revisor har man altid skullet være omstillingsparat, eftersom revision er en branche, hvori der ofte sker ændringer i form af lovgivninger, der bliver tilpassede, men revisor skal også i høj grad tilpasse sig samfundet og tidens tendenser på globalt plan. Kort tid efter at USA havde indført den såkaldte SOX-lovgivning, blev 8. direktiv indført i EU i 2006. Den blev dog først vedtaget og indført i Danmark i 2008, som den daværende nye Revisorlov, som primært havde fokus på at øge tilliden til revisor og at øge regnskabernes troværdighed ved at stramme reglerne for revisors uafhængighed. Hvor der tidligere var en slags selvregulering i revisionsbranchen bestående af FSR, var det nu et krav at indføre offentlig regulering for at sikre tilliden til revisors arbejde samt for at kontrollere, om revisor levede op til de fastsatte krav og regler.

I forbindelse med indførelsen af den daværende nye Revisorlov indtraf den globale finanskrisen, hvorfor EU-Kommissionen endnu engang vurderede, at det var essentielt at foretage regulering på revisionsområdet. På baggrund heraf fik EU-Kommissionen udsendt Grønbogen i 2010. Efter de mange høringssvar var blevet behandlet, blev forslag til ny forordning ud fra Grønbogen fremlagt af EU-Kommissionen 30. november 2011. Formålet med Grønbogen var, som anført andetsteds, at genoprette tilliden til revisorbranchen efter finanskrisen. Efter høringssvar, lovforslag samt vedtagelse heraf, blev den nye (nuværende) Revisorlov implementeret i Danmark pr. 17. juni 2016. De primære ændringer er, som angivet tidligere, PIE-definitionen, hvilket

vil blive behandlet i nedenstående afsnit 11, da denne er justeret væsentligt. Derudover er også kommet ændringer til kontrolforanstaltningerne i Erhvervsstyrelsen, hvilket også blev berørt i afsnit 9.5.1.

11. Ændring af PIE-definitionen i henhold til den nye Revisorlov

Dette afsnit vil omhandle de såkaldte PIE-virksomheder, eftersom det er disse virksomheder, der er omfattet af ændringerne i den nye Revisorlov. Det er således relevant at fokusere på PIE-definitionen, hvorfor det følgende afsnit vil være en nærmere gennemgang af PIE-definitionen før og efter den nye Revisorlov samt en diskussion af, hvad dette har af betydning.

11.1 PIE-definitionen før den nye Revisorlov.

Den danske PIE-definition var tidligere meget bred i forhold til EU's retningslinjer, hvorfor der i dette afsnit vil blive redegjort for hvilke danske virksomheder, der før var underlagt den danske definition af PIE-virksomheder i den daværende gældende Revisorlov. Det skal bemærkes, at ingen af de andre skandinaviske lande har haft den samme PIE-definition, som Danmark havde før.

PIE-virksomheder blev reguleret i Danmark efter den tidligere Revisorlov jf. §21, stk. 3 og lyder som følgende:

Følgende virksomheder er omfattet af stk. 1, indtil de ikke længere opfylder kriterierne:

1. *Virksomheder, som har værdipapirer optaget til handel på et reguleret marked i et EU-land eller et EØS-land,*
2. *Statslige aktieselskaber,*
3. *Kommuner, kommunale fællesskaber, jf. § 60 i lov om kommunernes styrelse, og regioner,*
4. *Virksomheder og foreninger, der er omfattet af kapital- eller formuekrav i henhold til lovgivningen for finansielle virksomheder eller foreninger, samt ATP Koncernen og*
5. *Virksomheder, der i 2 på hinanden følgende regnskabsår overstiger to eller flere af følgende kriterier:*
 - a) *En medarbejderstab på 2.500 personer,*
 - b) *En balancesum på 5 mia. kr. eller*
 - c) *En nettoomsætning på 5 mia. kr.*

Hvis man som virksomhed faldt inden for en af ovenstående listede kriterier, var man pr. definition en PIE-virksomhed. Hvilket medførte øgede revisionshandlinger og øget krav, som virksomhederne skulle overholde, hvilket indebar yderligere revisionshandlinger og dokumentation fra revisor.

11.1.1 Særlige krav til PIE-virksomheder (før)

I forbindelse med at revisor udførte erklæringsopgaver med sikkerhed for PIE-virksomheder, var uafhængighedskravene skærpet.⁸⁴ De øgede krav for disse virksomheder var ikke kun gældende for de revisorer, der var bundet direkte til den konkrete opgave, men vedrørte også alle andre revisorer i den pågældende revisionsvirksomhed. Det bemærkes, at hvis revisor i forhold til disse PIE-virksomheder medvirkede til at udarbejde en erklæringsopgave, blev revisor ikke anset for at være uafhængig. Dette var bl.a. også gældende ved deltagelse i bogføringen, opstilling af regnskab eller andre registreringsopgaver. Det samme gjorde sig gældende, hvis revisor inden for de seneste to år havde deltaget i ansættelsen af medarbejdere til væsentlige finansielle eller administrative ledelsesstillinger i virksomheden; i tilfælde heraf ansås revisor heller ikke for at være uafhængig.

For at opretholde revisors uafhængighed, var der yderligere også et krav for PIE-virksomheder om partnerrotation. Dvs., at den eller de revisorer, der underskrev revisionspåtegningen (underskrivende partner), skulle udskiftes senest 7 år efter deres indtræden, og udskiftningen skulle minimum være for en periode på 2 år jf. den tidligere Revisorlovs § 25.

Det skal dog bemærkes, at bestemmelsen ikke indeholdt krav om firmarotation, hvorfor der ikke var noget til hindre for, at den nytilkomne underskrivende revisor indgik i samme netværk eller revisionsvirksomhed, som den tidligere udskiftede revisor. Endvidere kunne revisionsteamet bevares ved partnerrotation, hvorfor det kun var den underskrivende partner, der skulle rotere af. Derved blev den oparbejdede viden til kunden/virksomheden og dennes forretning og konstruktion, som revisionsteamet havde opbygget bevaret, hvilket havde stor betydning, da kendskabet til virksomheden spiller en stor rolle i relation til opdagelse af besvigelser og fejl.

11.1.2 De fem virksomhedsgrupper omfattet af PIE-definitionen (før)

I dette afsnit vil der foretages en nærmere beskrivelse af de fem virksomhedsgrupper, der før var omfattet af PIE-definitionen, men som ikke indgår i EU's minimumsdefinition af PIE-virksomheder. Herunder fremgår en diskussion heraf:

Statslige aktieselskaber

Statslige aktieselskaber er, som navnet beskriver, aktieselskaber der er ejet af staten. På baggrund af deres ejerforhold har de med sikkerhed offentlighedens interesse.

⁸⁴ Jf. den tidligere gældende BEK nr. 663 af 26/06/2008, § 5, stk. 1 - <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=120481>

Der er udover PIE-definitionen, og de særlige krav hertil, allerede separat tilsyn med denne type aktieselskaber. Statslige aktieselskaber er omfattet af Bekendtgørelse af lov om revisionen af statens regnskaber m.m. (Rigsrevisors) § 4, stk. 2, som indebærer, at Rigsrevisionen kan kræve regnskaber til gennemgang, og dermed agerer som medrevisor på revisionsopgaven sammen med den af selskabets valgte revisor (dvs. typisk en af Big 4-revisionsvirksomhederne⁸⁵). Rigsrevisionen sikrer derved, at revisionen bliver varetaget i et tilstrækkeligt omfang, og at offentlighedens/regnskabslæserens interesser bliver tilgodeset.

Det skal dog bemærkes i tilknytning hertil, at EU-kommissionen i forbindelse med udarbejdelsen af Grønbogen ytrede, at man ved inddragelse af en medrevisor ville øge revisors uafhængighed i fremtoning⁸⁶.

Set i relation til et af EU-kommissionens hovedargumenter bag indførelsen af Grønbogen var der det særlige forhold, at en række virksomheder, herunder specielt banker, gik konkurs i forbindelse med finanskrisen, uden at revisor havde taget forbehold for Going Concern⁸⁷ i det seneste aflagte regnskab. Dette er imidlertid ikke relevant for statslige aktieselskaber, da det set i forhold til deres ejerforhold realistisk set ikke er muligt at gå konkurs.

På baggrund heraf vurderes det, at de statslige aktieselskaber, på nuværende tidspunkt med hjælp fra Rigsrevisionen, og uden at tage højde for de tidligere og nuværende krav til PIE-virksomheder, allerede lever op til de skærpede uafhængighedskriterier. Derfor vurderes der ikke noget uhensigtsmæssigt ved, at udelukke dem fra at indgå i PIE-definitionen, da dette ikke vurderes at påvirke regnskabsbrugers tillid til årsrapporten.

Store virksomheder

Som nævnt under afsnit 11.1 kendetegnes store virksomheder som virksomheder der overskrider to ud af tre følgende forhold:

- 5 mia. kr. i balancesum
- 5 mia. kr. i nettoomsætning
- 2.500 ansatte

⁸⁵ Big 4-revisionsvirksomhederne er: Deloitte, PWC, KPMG og EY.

⁸⁶ http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/other/full_study_en.pdf, side 234

⁸⁷ Grønbogen, Revisionspolitik: Læren af Krisen – Bruxelles, den 13.10.2010

Virksomheder der falder inden for denne kategori vil grundet deres omfang være i offentlighedens interesse. I FSR's notat om en eventuel afgrænsning af PIE-definitionen, fremhæves følgende⁸⁸:

"Bestemmelserne om størrelsesgrænserne blev indført i loven arbitrært, dvs. uden nogen overvejelser begrundet i revisoretiske, revisorfaglige eller regnskabsmæssige forhold. Der er dermed ikke nogen særlig dansk faglig begrundelse for, hvorfor netop virksomheder med mere end 5 mia. i omsætning skal være PIEs i Danmark. Formentlig er det af samme årsag, at ingen andre EU-lande har indført en tilsvarende bestemmelse."

Som det fremgår af notatet ovenfor, vurderer FSR ikke, at det foreligger nogen dokumenterede argumenter for, at "store virksomheder" bør indgå i PIE-definitionen. FSR understreger derudover, at størrelsesgrænserne ikke har været ændret siden 2003⁸⁹, men at der i perioden fra 2013 og frem er sket en fordobling af antallet af virksomheder, der indgår i definitionen "store virksomheder", da antallet af omfattede virksomheder er steget fra at være ca. 50 til 93⁹⁰. Dette var der ikke tidligere taget højde for i PIE-definitionen til trods for, at der i perioden har været inflation og en generel tendens til at virksomhederne vokser sig større, også selvom at man i samme periode har valgt at hæve størrelseskravene for Regnskabsklasse C (store) i ÅRL. Derfor bør grænserne tilbage fra 2003 opdateres således, at der sker tilpasning af markedsudviklingen herefter. Dette da det samtidig vurderes, at regnskabslæserens syn på, hvornår en virksomhed betegnes som en "stor virksomhed", også har flyttet sig i denne periode.

Virksomheder underlagt Finanstilsynet⁹¹

Denne virksomhedsgruppe vedrører de virksomheder, der er omfattet af tilsyn fra Finanstilsynet, men som går udover EU's minimumskrav til PIE-definitionen for kreditinstitutter og forsikringsselskaber.

I forlængelse af finanskrisen fik Finanstilsynet pålagt alle revisorer, der påtegner årsrapporter for virksomheder underlagt EU's minimums PIE-definition (herunder kreditinstitutter og forsikringsselskaber) særlige certificerings- og efteruddannelseskrav⁹².

⁸⁸ Notet om afgrænsning af virksomheder af offentlig interesse, side 5 - http://www.fsr.dk/~media/Files/Faglig%20vi-den/Om%20revisor/Lovgivning%20og%20bek/Notat%20om%20afgrænsning%20af%20virksomheder%20af%20offentlig%20interesse_230215_til%20lkr-nyhed%20130315.ashx

⁸⁹ Notet om afgrænsning af virksomheder af offentlig interesse, side 5

⁹⁰ Notet om afgrænsning af virksomheder af offentlig interesse, side 5

⁹¹ I det underliggende afsnit og på næste side er disse beskrevet som "øvrige virksomheder omfattet af tilsyn af Finanstilsynet".

⁹² <https://www.finanstilsynet.dk/da/Nyheder-og-Presse/Pressemeddelelser/Arkiv/Presse-2013/Ansoegning-certificering-revisor-2013>

Øvrige virksomheder, der er omfattet af tilsyn fra Finanstilsynet, omfattes ikke af disse regler. Derfor synes dette at være en indikation af, at Finanstilsynet på trods af deres branchespecifikke kendskab har et andet og mere lempeligt syn på hvilken type virksomhed, der er af særlig offentlig interesse for regnskabslæser. Dette set i forhold til den tidligere PIE-definition i Danmark.

Som det fremgår af figur 8 jf. afsnit 11.4, har Danmark tidligere haft en af de bredeste PIE-definitioner sammenholdt med andre EU-lande⁹³. Den primære årsag hertil var netop inddragelsen af "øvrige virksomheder omfattet af tilsyn af Finanstilsynet".

Derfor vurderes det på baggrund af Finanstilsynets kategorisering af finansielle virksomheder omfattet af særlige certificerings- og efteruddannelseskrav, at "øvrige virksomheder omfattet af tilsyn af Finanstilsynet" ikke nødvendigvis bør indgå i den danske PIE-definition.

Ud fra ovenstående vurderes det således, at "øvrige virksomheder omfattet af tilsyn af Finanstilsynet" kan elimineres fra den danske PIE-definition uden, at dette vil have nogen væsentlig effekt på regnskabslæserens tillid til årsrapporten. Dette idet det vurderes, at Finanstilsynet på baggrund af sin branchespecifikke regulering af revisors arbejde har foretaget vurdering af, at det var passende kun at indføre disse særlige krav for finansielle virksomheder, der er omfattet af EU's PIE-definition.

Kommuner og regioner

Kommuner og regioner (herunder også kommunale fællesskaber) er omfattet af en særlig revisionsordning, eftersom disse virksomheder vurderes at være af interesse for offentligheden. Denne revisionsordning medfører bl.a., at der er krav om, at revisionsopgaven er i udbud som minimum hvert 4. år jf. rammeaftaler⁹⁴. På baggrund heraf forekommer der således kun øget regulering af revisors uafhængighed.

Som tidligere omtalt i denne afhandling var en af hovedårsagerne til indførslen af Grønbogen, som nu er blevet til implementeret i den nye Revisorlov, at genoprette tilliden til revisorbranchen efter finanskrisen, herunder som nævnt i dette afsnit under statslige aktieselskaber at sikre en højere troværdighed til revisors rapportering i henhold til Going Concern. Eftersom kommuner og regioner er ejet af staten, vurderes dette forhold ikke for relevant i denne sammenhæng.

Ovenstående vurderes at være tungtvejende argumentation for, at kommuner og regioner ikke længere bør indgå i den danske PIE-definition. Hvis der, udover de skærpede regler for uafhængighed, alligevel skulle

⁹³ Notat om afgrænsning af virksomheder af offentlig interesse, side 1

⁹⁴ LBK nr. 1410 af 7/12-2007 jf. § 13 - <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=113858>

opstå særlig grund til, at disse bør være omfattet af PIE-definitionen, kan det overvejes fra lovgivers side evt. at udarbejde et regelsæt specifikt rettet mod regulering af kommuner og regioner. Dette da disse allerede er underligt specielle lovgivninger, og det dermed er hensigtsmæssigt at adskille kommuner og regioner fra andre typer virksomheder, der ikke er omfattet af disse regler.

Kommunale fællesskaber

Kommunale fællesskaber kan f.eks. være interessentskaber og andre kommunalt ejede virksomheder. For nærmere begrundelse af hvorfor disse ikke bør indgå i den danske PIE-definition, henvises til ovenstående afsnit vedrørende kommuner og regioner.

11.2 EU's minimumsdefinition af PIE-virksomheder

Det Danmark har haft mulighed for, inden forordningen trådte i kraft i form af den nye Revisorlov, har været at foretage en justering af den danske definition af PIE-virksomheder. Dette således at omfanget af virksomheder, der ville blive underlagt disse krav ville minimeres mest muligt.

Nedenfor vil der blive set nærmere på EU's minimumsdefinition af PIE-virksomheder, hvilket er reguleret af Direktiv 2014/56 artikel 2 punkt 13 og lyder som følgende:

*Virksomheder af interesse for offentligheden*⁹⁵:

- a) Virksomheder, der er underlagt en medlemsstats lovgivning og har udstedt omsættelige værdipapirer, der er optaget til handel på et reguleret marked i en medlemsstat i den i artikel 4, stk. 1, nr. 14), i direktiv 2004/39/EF anvendte betydning*
- b) Kreditinstitutter som defineret i artikel 3, stk. 1, nr. 1), i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2013/36/EU (**), og som ikke er omhandlet i artikel 2 i nævnte direktiv 27.5.2014 L 158/202 Den Europæiske Unions Tidende DA*
- c) Forsikringsselskaber som defineret i artikel 2, stk. 1, i direktiv 91/674/EØF, eller d) virksomheder, som af medlemsstaterne er udpeget som virksomheder af interesse for offentligheden, f.eks. virksomheder med særlig*
(**): Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2013/36/EU af 26. juni 2013 om adgang til at udøve virksomhed som kreditinstitut og om tilsyn med kreditinstitutter og investeringsselskaber, om ændring af direktiv 2002/87/EF og om ophævelse af direktiv 2006/48/EF og 2006/49/EF (EUT L 176 af 27.6.2013, s. 338).

Ovenstående definition omfatter primært kun tre kategorier: 1) Børsnoterede selskaber, 2) kreditinstitutter og 3) forsikringsselskaber.

⁹⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0056&from=DA>

11.3 Danmarks nye PIE-definition i forbindelse med ny Revisorlov

Som tidligere nævnt i denne afhandling er det hovedsageligt PIE-definitionen, som er ændret signifikant i forhold til den tidligere danske definition, som hvilken er nærmere beskrevet i afsnit 11.1. Der har siden Grønbogen blev udsendt tilbage i 2010 været meget fokus på den daværende danske definition af PIE-virksomheder, herunder en eventuel nedjustering heraf, specielt fra revisionsbranchen. I forbindelse med at EU's forordning skulle implementeres i Danmark, og dennes øgede fokus på netop PIE-virksomheder, har dette medført, at lovgiver har ændret på den danske PIE-definition og i stedet implementeret en definition, som er tættere på EU's minimumsdefinition, og hvilken er på niveau med Danmarks omkringliggende lande, og dermed mere sammenlignelig.

Den nu indførte ændrede danske PIE-definition, indeholder således ikke yderligere danske krav i forhold til EU-reglerne. Den nye PIE-definition omfatter følgende:

- Børsnoterede virksomheder
- Banker og realkreditinstitutter samt
- Forsikringsselskaber, herunder visse tværgående pensionsselskaber

En af de større ændringer vedrører store unoterede danske selskaber, altså selskaber med en nettoomsætning/balancesum over 5 mia.kr. og minimum 2500 ansatte, hvilke ikke længere er underlagt den danske PIE-definition. Disse vil derfor fremover alene skulle følge Revisorlovens bestemmelser om partnerrotation efter 7 år (kun for underskrivende partner) og en skærpet cool-off periode på 3 år, der er gældende for alle PIE-virksomhederne.

Den nye PIE-definition er gældende for følgende, jf. den nye Revisorlovs § 1a:

Virksomheder af interesse for offentligheden:

- a) Virksomheder, som har kapitalandele, gældsinstrumenter eller andre værdipapirer optaget til handel på et reguleret marked i et EU-land eller et EØS-land, og*
- b) Finansielle virksomheder, jf. § 5, stk. 1, nr. 1, litra a, b og e, i lov om finansiel virksomhed.*

Sammenholdt med den tidligere danske PIE-definition, er der nu tale om en minimumsimplementering⁹⁶, set i forhold til den nye PIE-definition i Danmark. Dette vil der blive set nærmere på i nedenstående afsnit.

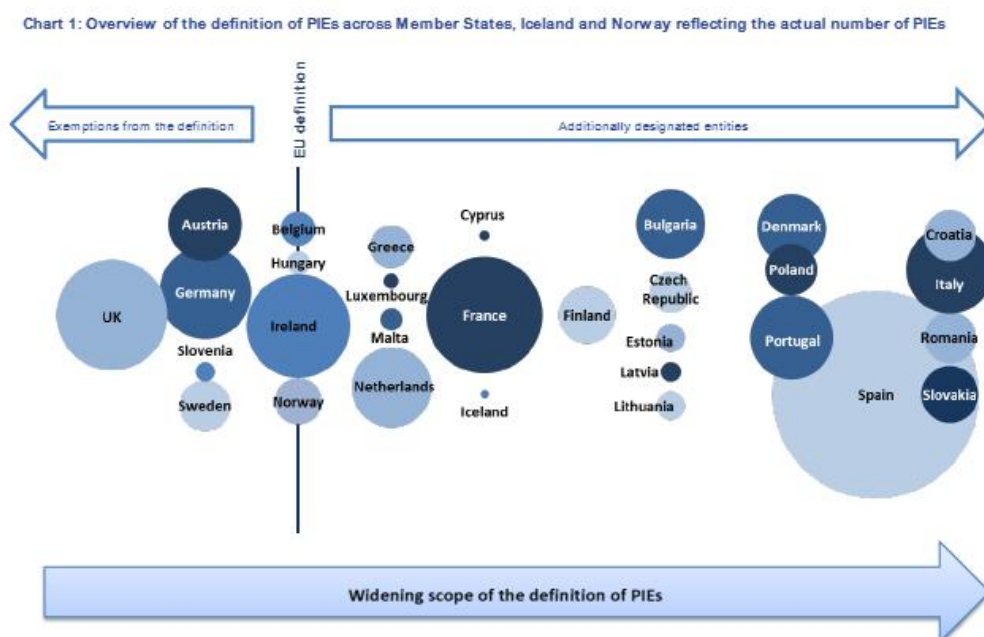
⁹⁶ Deloitte, "Ny revisorlov er netop vedtaget"

11.4 Sammenholdelse af Danmarks nye PIE-definition med tidligere version

Dette afsnit har til formål at foretage en sammenholdelse af PIE-definitionen i Danmark, som nu udgør EU's minimumsdefinition, med den tidligere danske PIE-definition. Dette gøres for at vurdere hvor stor forskellen er på omfanget af de omfattede virksomheder fra før til nu. Ved sammenholdelse af den tidligere PIE-definition, som er nærmere beskrevet i afsnit 11.1, med den nye PIE-definition, jf. ovenstående afsnit 11.3, som afspejler den udstedt af EU, fremgår det, at Danmark tidligere har valgt at udvide den danske PIE-definition betydeligt, hvor Danmark nu har tilpasset den. Dette således at den nu kun er gældende for de omtalte PIE-virksomheder i EU's minimumsdefinition, jf. afsnit 11.2.

I nedenstående figur 8 er PIE-definitionen illustreret med udgangspunkt i antallet af PIE-virksomheder i de pågældende lande. De lande, som er placeret længst mod højre, har valgt en bredere scoping af PIE-definitionen, hvorimod lande som er placeret ud mod venstre for den lodrette streg har valgt en mere indskrænket PIE-definition i forhold til EU's minimumskrav. Størrelsen på cirklerne afspejler antallet af PIE-virksomheder i de enkelte lande, set ud fra antal indbyggere.

Figur 8⁹⁷:

⁹⁷ Kilde: https://www.accountancyeurope.eu/wp-content/uploads/PIE_definition_survey_outcome_1410_BE-GE_changed_141112.pdf

Ovenstående figur belyser en undersøgelse, der er over 2 år gammel, hvorfor de andre landes PIE-definition og dermed ovenstående figur kan have ændret sig. Dette forhold vurderes ikke relevant for afsnittets fokus, eftersom der udelukkende ses på Danmarks udvikling.

Det kan på baggrund af ovenstående afsnit samt figur 8 aflæses, at Danmark tidligere set i forhold til sin størrelse, rummede forholdsvis mange PIE-virksomheder sammenholdt med andre lande på samme størrelse. Danmark var således før blandt de lande med en af de bredeste PIE-definitioner og er jf. figuren ændret til at være på linje med minimumskravene udstedt af EU. Dette har haft en afgørende betydning i forbindelse med implementering af forordningen og den nye danske Revisorlov gældende fra 17. juni 2016. Betydningen herfor vil blive belyst i nedenstående afsnit:

Antallet af PIE-virksomheder i Danmark før kontra efter ændring af PIE-definition

Som det fremgår af afsnittet ovenfor, havde Danmark tidligere valgt en bredere scoping af PIE-definitionen og er nu i forbindelse med overgangen til den nye Revisorlov gået over til EU's minimumskrav. Den tidligere danske PIE-definition udgjorde omkring 870 PIE-virksomheder. I nedenstående figur 9 skildres fordelingen mellem de 5 virksomhedsgrupper, som blev gennemgået i afsnit 11.1.2. Figur 9 viser også, at eftersom Danmark nu er gået over til minimumsdefinitionen udstedt af EU, vil det kun være omkring 360 PIE-virksomheder, der er omfattet af PIE-definitionen i Danmark.

Dette har medført, at antallet af omfattede virksomheder og dermed omfanget af den nye PIE-definition, nu er nedbragt med ca. 510 færre virksomheder. Dette er en væsentlig reduktion, da det er mere end en halvering af antal virksomheder⁹⁸ og dermed også en væsentlig besparelse både af ressourcer (tid) og økonomi (penge), som har været gældende for PIE-virksomhederne såvel som for revisorerne.

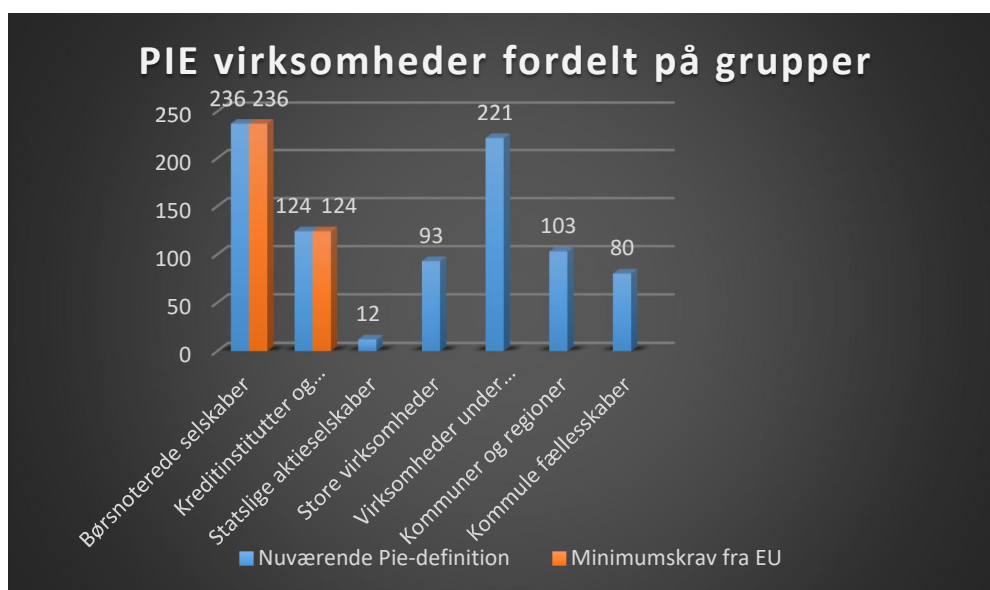
Det har bl.a. været dette forhold, som har været medvirkende til, at FSR har markeret sig tydeligt. Dette da de har haft håbet på at blive hørt og dermed fået nedjusteret PIE-definitionen, inden loven trådte i kraft i juni 2016⁹⁹, og hvilket de også blev.

⁹⁸ Figur 9 er udarbejdet pr. 6. marts 2015, hvorfor der godt kan være kommet flere eller færre til, men eftersom det igen er Danmark internt, der sammenlignes i, vurderes antallet ikke for at være af væsentlig betydning herfor.

⁹⁹ http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Om_revisor/Lovgivning%20og%20bekendtgørelser/Den%20danske%20af-graensning%20af%20PIES%20boer%20aendres_store%20virksomh%20omf%20af%20Aarl_080415

Det var også på foranledning af FSR, at der tilbage i april 2014 blev foretaget en mindre ændring i PIE-definitionen, som bevirkede, at betalingstjeneste-virksomheder (*"virksomheder, der er omfattet af kapitel 3 eller § 39p i lov om betalingstjenester og elektroniske penge"*) ikke længere er omfattet¹⁰⁰.

Nedenstående figur 9¹⁰¹ illustrerer omfanget af den tidligere danske PIE-definition, herunder de fem virksomhedsgrupper, der jf. afsnit 11.1.2 ikke var omfattet af EU's krav. Desuden er EU's minimumsdefinition også illustreret og antal af omfattede virksomheder er defineret.

11.5 Delkonklusion

Danmark har tidligere anvendt en meget bred PIE-definition og er nu i stedet gået over til EU's udstedte minimumsdefinition i forbindelse med den nye Revisorlov. Dette har bevirket, at antallet af PIE-virksomheder i Danmark er faldet med ca. 510 stk. fra ca. 870 til 360 PIE-virksomheder. Dette er en væsentlig reduktion, og det har inden den nye Revisorlov trådte i kraft været fremført, at erhvervslivet kunne opnå store besparelser, hvis PIE-definitionen blev justeret. Dette er der blevet lyttet til.

¹⁰⁰ http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Virksomhedsret/Finansielle%20sektor/Regler%20om%20omvalg%20af%20pensionsordning%20vedtaget

¹⁰¹ Figur er udarbejdet efter informationer i Notat fra FSR, om afgrænsning af virksomheder af offentlig interesse (06.03.2015)

Besparelserne er hovedsageligt vedrørende tab af opbygget kendskab til virksomhederne samt ressourcer anvendt til udbudsprocessen. Dette vil blive nærmere gennemgået i nedenstående afsnit 12. Eftersom PIE-definitionen er blevet reduceret, medvirker dette til, at færre virksomheder vil være underlagt de skærpede krav, der er kommet til PIE-virksomheder.

Det skal derudover nævnes, at de fem virksomhedsgrupper, jf. afsnit 11.1.2, der tidligere var omfattet af den danske PIE-definition, vurderes at være dækket af anden relevant dansk lovgivning, hvorfor revisors uafhængighed set i forhold til regnskabslæserens tillid til årsrapporten vurderes at være opnået.

12. Tvungen rotation af revisor og effekten heraf i forhold til opdagelse af besvigelser

Der er i henhold til den nye Revisorlov sket en del ændringer som følge af implementering af EU-reglerne. En af de væsentlige ændringer, der i denne afhandling er valgt at se nærmere på, er implementeringen af tvungen rotation af revisor for PIE-virksomheder, hvorfor der i dette afsnit vil blive belyst, hvordan hhv. revisorerne og virksomhederne har det med denne regel. Derudover vil der også blive foretaget en vurdering af, hvilke besvigelser ny revisor kan have svært ved at opdage. Til slut vil der blive set nærmere på, om tvungen rotation af revisor vil have en positiv virkning i forhold til at begrænse og opdage besvigelser.

12.1 Høringssvar vedrørende rotation af revisor

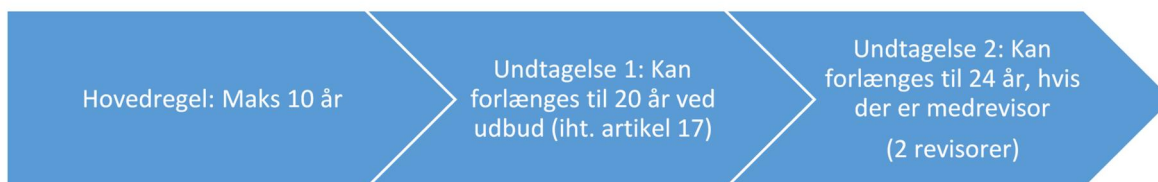
Det har før den nye Revisorlov trådte i kraft været gældende for de danske PIE-virksomheder, at de hvert 7. år skulle skifte revisor for en periode på mindst 2 år¹⁰². Dette var dog kun gældende for den underskrivende partner; resten af revisionsteamet måtte gerne forblive på kunden. Derfor var tabt viden omkring kendskab til virksomheden ikke en realitet på samme vis, som det nu gør sig gældende, hvor det er hele revisionsvirksomheden, der skal rotere af.

I Artikel 17 i forordningen beskrives EU-kommissionens vedtagne rotationsregler ved valg af revisor i EU. Som hovedregel indebærer de indførte rotationsregler, at revisionsvirksomheden maks. må være revisor for den samme PIE-virksomhed i en periode på 10 år. Det er dog, som illustreret i nedenstående figur 9, muligt for revisor at øge rotationsperioden op til hhv. 20 og 24 år, hvis PIE-virksomheden vælger at gå i udbud eller at anvende medrevisor.

¹⁰² Jf. den tidligere Revisorlov § 25

Figur 9¹⁰³:

Rotationsregler for revisionsvirksomheder efter 17. juni 2016

Efter at en af ovenstående perioder udløber, kan revisionsvirksomheden ikke blive genvalgt som revisor de efterfølgende 4 år i henhold til de nye regler. Dette krav gør sig også gældende for eventuelt koncernforbundne revisionsvirksomheder. Det er derfor ikke muligt at omgå reglerne ved blot at etablere særskilte juridiske enheder inden for den samme koncern.

Rotation af revisor vil dermed øge konkurrencen i revisionsbranchen, idet man nu er tvunget væk fra sine faste kunde, da det ikke længere er muligt at give tilbud herpå. Men eftersom det er alle PIE-virksomheder, vil andre revisionsvirksomheder stå i samme situation, hvorfor der så opstår mulighed for at "tage/bytte mellem" hinandens kunder.

En af de vigtigste parametre for at kunne udføre en tilstrækkelig revision er, at revisor har indgående kendskab til den pågældende PIE-virksomhed. Dette krav stilles allerede til revisor i forbindelse med planlægningsprocessen jf. ISA 315. Kendskabet til PIE-virksomheden er noget revisor opbygger over en længere periode, og det kan ofte være en tidskrævende proces, afhængig af virksomhedens størrelse og kompleksitet. Derfor bliver en hyppigere rotation af PIE-virksomheder en bekostelig affære, da den opbyggede og værdifulde viden går tabt i forbindelse med hver rotation¹⁰⁴.

Derudover kommer selve udbudsprocessen til at koste ekstra for revisionsvirksomhederne, idet dette kræver en del forberedelse.

¹⁰³ Figur 9 er udarbejdet efter egen tilvirkning med udgangspunkt i artikel 17 i forordning nr. 537, og tidligere også anvendt i vores revision 2 opgave "Revisors uafhængighed i forhold til Grønbogen".

¹⁰⁴ <http://www.fsr.dk/~media/Files/Presse%20og%20nyheder/Politiske%20maerkesager/fremtidens%20revisionspolitik/Diverse/Endeligt%20Handout%20til%20seminar.ashx>

Allerede tilbage i maj 2013¹⁰⁵ blev der afholdt et rådsmøde, hvor der forinden blev udarbejdet en undersøgelse omkring konsekvenserne ved implementering af firmarotation. Undersøgelsen lagde især vægt på de øgede omkostninger i forbindelse med selve udbudsprocessen. Dette har dermed været kendt inden for revisionsbranchen længe, hvorfor netop PIE-definitionen har været af afgørende betydning i forhold til, hvor mange virksomheder dette ville ramme med de nye regler. Dette har uden tvivl været et af de betydningsfulde parametre, der blev medtaget i overvejelserne omkring nedjustering af den tidligere danske PIE-definition og dermed selve omfanget af de nuværende PIE-virksomheder efter den nye PIE-definition. Der henvises til afsnit 11 i denne afhandling for en nærmere gennemgang af PIE-definitionen før og efter den nye Revisorlov.

Det er ikke kun revisorerne, som de øgede krav om tvungen rotation påvirker; det er også PIE-virksomhederne. Det er især ressourcekrævende for PIE-virksomhedernes medarbejdere at videreformidle den nødvendige viden omkring virksomheden og dennes forretning til ny revisor¹⁰⁶. På samme vis er det ressourcekrævende for ny revisor, at få indhentet det nødvendige kendskab til virksomheden for at kunne udføre en tilstrækkelig revision. Det forventes, at de administrative konsekvenser for PIE-virksomhederne og revisorvirksomhederne med tiden vil falde som følge af, at virksomhederne opbygger viden og erfaring omkring udbudsprocessen¹⁰⁷.

EU-kommissionen vidste godt, at implementeringen af rotationsreglerne ville øge revisors og PIE-virksomhedernes omkostninger som følge af et øget tidsforbrug i årene efter rotation af revisor. Dette bruges på formidling af viden og forberedelser i forbindelse med udbudsprocessen. I en indledende undersøgelse som EU-kommissionen foretog, blev erfaringer fra Italien fra 2002 fremhævet, da de var det eneste land, der i forvejen havde implementeret uafhængighedsregler. Undersøgelserne viste, at tidsforbruget steg med ca. 40% for revisionsvirksomhederne og PIE-virksomhederne det første revisions-år i forhold til de næstkommende år. Derudover viste undersøgelser også, at der gennemsnitligt blev konstateret flest fejl i revisionerne det første år¹⁰⁸.

¹⁰⁵ <http://www.eu.dk/samling/20131/raadsmoede/539307/bilag/2/1249062/index.htm>

¹⁰⁶ <http://www.fsr.dk/~media/Files/Presse%20og%20nyheder/Politiske%20maerkesager/fremtidens%20revisionspolitik/Diverse/Endeligt%20Handout%20til%20seminar.ashx>

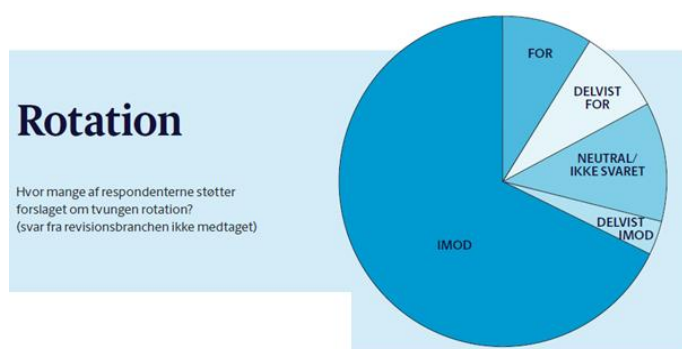
¹⁰⁷ <http://www.eu.dk/samling/20131/raadsmoede/539307/bilag/2/1249062/index.htm>

¹⁰⁸ http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/other/full_study_en.pdf, side 214

Dette hænger sammen med ovenstående; nemlig at revisor skal opnå kendskab til PIE-virksomheden, og ligeledes skal PIE-virksomheden lære ny revisor at kende samt svare på en masse spørgsmål og videregive informationer. Endvidere fremgik det af undersøgelsen fra Italien, at det højeste antal kvalificerede udtalelser og konklusioner først blev konstateret fra det tredje år og frem, hvilket tyder på, at der er en lavere kvalitet af revisionen de første to år, efter revisor bliver udskiftet/roteret.

Desuden viste Italiens erfaringer, at interessenternes opfattelse af revisors uafhængighed blev forøget efter reglernes implementering, hvilket også var baggrunden for, at Grønbogen blev udsendt tilbage i 2010. Med hensyn til interessenternes opfattelse af kvaliteten af revisionen, var denne grundlæggende uændret. Dette da interessenterne allerede var bevidste om, at rotationsreglerne ville medføre tab af viden hos revisorerne, hvilket ville medvirke til dårligere kvalitet af revisionen de første par år efter rotation af revisor.

Figur 10¹⁰⁹:

Figuren til venstre illustrerer, hvor mange af respondenterne der støttede forslaget om tvungen rotation af revisor. Høringssvarene fra revisionsbranchen er ikke medtaget i figuren. Dette for ikke at tilsløre den generelle brancheholdning til rotation af revisor. Som det fremkommer af figur 10, er respondenterne generelt imod rotation af

revisor. Men det er ikke muligt ud fra ovenstående figur at vurdere, om denne holdning ligger til grund for en forventning omkring de ekstraomkostninger, der er forbundet med implementering af rotation af revisor, eller om det bunder i en forventning om en forringet kvalitet af årsrapporten.

Jf. dette afsnit har der været mange bekymringer inden implementeringen af rotation af revisor, og eftersom reglen først trådte i juni 2016, er det begrænset, hvad der på nuværende tidspunkt kan siges omkring effekten heraf. I Danmark har de forebyggende tiltag specielt været justeringen af PIE-definitionen, der har medvirket til at begrænse omfanget af de virksomheder, som nu omfattes af reglen for rotation af revisor. Derfor er de nævnte omkostningerne skåret betydeligt ned, da omfanget af virksomheder, hvor dette gør sig gældende, er af mindre omfang end før den nye Revisorlov trådte i kraft.

¹⁰⁹ Kilde til figur 10 - <http://www.fsr.dk/~media/Files/Presse%20og%20nyheder/Politiske%20maerkesager/fremtidens%20revisionspolitik/Diverse/Endeligt%20Handout%20til%20seminar.ashx>

For at give afhandlingen et bredere perspektiv er der valgt at afholde et interview med en faglig og professionel person; Sofus Emil Tengvad som er partner og uddannet statsautoriseret revisor, og som til dagligt beskæftiger sig med besvigelser i revisionsvirksomheden PWC i Hellerup. Baggrunden for dette valg skyldes en vurdering af, at han gennem sit branchekendskab til revision samt daglige kontakt med kunder – herunder PIE-virksomheder, kan bidrage med relevante perspektiver til afhandlingen¹¹⁰.

I forbindelse med interviewet blev Sofus Emil Tengvad spurgt indtil, hvad kundernes/virksomhedernes holdning er til rotation af revisor. Hertil svarede han følgende:

”... der er vel en grund til, at de har holdt fast i den samme revisor i så mange år, det er vel, fordi de er glade for dem. Så jeg tror også, at det er en byrde for dem.”

Dette viderebygger på ovenstående diskussion af revisors tab af opbygget viden omkring virksomheden samt medarbejdernes videreformidling heraf ved rotation af revisor. Dette da både revisor og medarbejderne i virksomheden samtidig også opbygger en mere personlig relation til hinanden og derved et tillidsforhold, som har stor betydning for fremtidigt godt samarbejde. Grundet ovenstående aspekter kan virksomhederne have en interesse i at beholde den samme revisor, netop mhp. at undgå tab af opbygget viden.

Derudover var det Sofus Emil Tengvads vurdering, at branchens syn på rotation af revisor primært ses i relation til forretningssynspunkt; altså i forhold til, hvor uhensigtsmæssigt det er for revisionsvirksomhederne at miste deres største og mest profilerede kunder. Omvendt kan ovenstående proces være med til at åbne op for andre muligheder; nemlig rådgivningsydelser som revisionsvirksomhederne ofte tjener mere på. Derfor ses tvungen rotation ifølge Sofus Emil Tengvad ikke nødvendigvis som noget negativt, men som en mulighed for at øge indtægter via rådgivningsydelser¹¹¹.

Samlet er det EU-kommissionen vurdering, at indførelsen af rotationsregler vil have positiv indflydelse på omverdenens opfattelse af revisors uafhængighed og derfor samlet set have positiv indflydelse på samfundet¹¹². I relation hertil er det relevant samtidig at afdække, om dette også vil have en positiv virkning i forhold til opdagelse af besvigelser. Dette vil blive belyst nærmere i afsnit 12.

¹¹⁰ Selve interviewet er der foretaget transskribering af jf. bilag 1

¹¹¹ Jf. bilag 1 – Transskribering af interview med Sofus Emil Tengvad, spørgsmål 1

¹¹² http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/other/full_study_en.pdf, side 221

12.2 Fordele/ulemper ved rotation af revisor set i forhold til opdagelse af besvigelser

Ved rotation af revisor vil der altid være positive såvel som negative sider både som gammel og ny revisor. En ny revisor vil se på virksomheden med nye "friske" øjne og evt. identificere fejl og andre problematiske forhold, som den tidligere revisor ikke nødvendigvis havde lagt mærke til, herunder besvigelser. Men omvendt kan dette også have den modsatte effekt, eftersom ny revisor først skal opnå kendskab til virksomheden, hvilket godt kan tage lidt tid. Dette forhold vil blive gennemgået nærmere i dette afsnit.

12.2.1 Fordele og ulemper som gammel revisor

Som gammel eller tilbagevendende revisor vil man altid have den store fordel, at man har et indgående kendskab til virksomheden. Dette indebærer, at man kender risikovurderingen i forhold til, hvor besvigelser kan forekomme, og at man har et godt kendskab til medarbejderne, hvilket som nævnt i ovenstående afsnit 12.1 helt klart er en fordel. Denne fordel viser sig ved, at qua det tætte kendskab er lettere at anskaffe sig oplysninger, som er relevante til brug for dokumentationen i forbindelse med revisionen; herunder udførelse af kontroller o.l. samt test af, om de implementerede kontroller har fungeret effektivt.

Omvendt kan der være en ulempe i form af, at man kender virksomheden "for godt", altså hvor der er opstået en situation, hvor revisor og medarbejder har opbygget for venskabelig en relation, og hvor samarbejdet derfor ikke længere er på et professionelt niveau. Det kan også være, at revisor er blevet "doven" og derfor foretager de samme revisionshandlinger som året før og dermed ikke foretager en risikobaseret revision, hvor man hele tiden skal have for øje, hvad der bevæger sig, og hvad der kan påvirke virksomheden. Hvis revisor ikke er god til at forny sig og til at se på virksomheden med nye øjne på trods af sit opbyggede store kendskab til virksomheden, vil dette minimere revisors muligheder for at opdage og begrænse besvigelser i virksomheden. Netop dette kan på udefrakommende fremstå således, at revisor ikke er uafhængig, hvilket som tidligere nævnt er selve grundlaget for, at Grønbogen blev udarbejdet i sin tid.

Eftersom rotation af revisor udelukkende er et krav gældende for PIE-virksomheder skal ovenstående ulemper også kun ses i relation til netop PIE-virksomheder.

På baggrund heraf kan det diskuteres, hvorvidt dette vil være relevant, eftersom denne type virksomhed ofte vil og skal fremstå som professionelle. Derfor er der også visse krav, man som revisor på en sådan type virksomhed skal overholde. Dette indebærer, at man agerer professionelt og udviser ekspertise inden for sine arbejdsområder. Dette underbygges også af spørgsmålet omkring, hvad fordele og ulemper er ved at være

tilbagevendende revisor for den samme virksomhed; om man kan få for kammeratlige relationer? Sofus svarede således hertil¹¹³:

"Ja, altså det er der jo nogen, der mener. Det er også derfor, reglerne er kommet, så det kan man godt. Jeg tror ikke personligt, at det er det store problem blandt store revisionshuse og kunder af den der størrelse, fordi du sidder slet ikke der, hvis du ikke er skarp, og hvis du ikke er udfordret, og hvis de ikke synes, at de får værdi for det, du laver. Og de typer selskaber hvor det her bliver aktuelt, så tror jeg altså ikke, at det vil blive det store problem.

Måske i mindre virksomheder, men det snakker vi jo ikke om her, der kunne jeg bedre forestille mig det. At hvis du f.eks. har været revisor for den samme lille virksomhed i 25 år, som du også mødes med på golfbanen, og alt det der."

Sofus besvarelse gives således det indtryk, at sandsynligheden for tilstedeværelse af "for kammeratlige relationer" mellem medarbejder og revisor ikke er en problemstilling, der er hyppigt forekommende i store virksomheder, som PIE-virksomheder. Det er hans vurdering, at risikoen for dette forhold er større, når der tales om mindre virksomheder. Da disse ikke i samme omfang er underlagt krav og strikse regler, som PIE-virksomheder er.

Når det så er sagt, så kan man som gammel revisor muligvis være udfordret i forhold til det at kunne se på virksomheden på nye måder, hvilket kan være hensigtsmæssigt i forhold til at være mere kritisk og mere grundig.

12.2.2 Fordele og ulemper som ny revisor

Som ny revisor er den helt klare fordel, at man ser på virksomheden med nye øjne. Man har muligheden for at være mere spørgende og undersøgende, hvorigennem revisor forbedrer sandsynligheden for at identificere eventuelle besvigelser. Ved at udvise denne adfærd kan ny revisor muligvis opdage en besvigelse, som den tidligere revisor ikke nødvendigvis havde, da vedkommende ikke var nytænkende eller så på virksomheden med "friske" øjne.

Omvendt kan det som tidligere nævnt også virke modsat, hvilket vil sige, at ulempen er, at man som ny revisor intet kendskab har til kunden/virksomheden og dermed ikke har det fornødne grundlag for at kunne foretage og kende risikovurderingen, hvorved det kan være vanskeligt at identificere besvigelser. Da dette som tidligere nævnt i afsnit 12.1, kan være en tidskrævende proces at opbygge et godt kendskab til virksomheden og

¹¹³ Jf. bilag 1 – Transskribering af interview med Sofus Emil Tengvad, spørgsmål 4

dermed også kontrolmiljøet og risiciene. Til spørgsmålet omkring fordele og ulemper ved at være ny revisor, udtalte Sofus følgende¹¹⁴:

"Altså for at være helt ærligt tror jeg ikke, at det gør den store forskel. Selvfølgelig er det altid fint, at der kommer nye øjne på, men os der har prøvet at revidere selskaber ved altså også at det, der er altså en vis indkøringsperiode, indtil man lige som forstår forretningen og får talt med de rigtige mennesker. Og fået lavet de helt korrekte risikovurderinger osv. Det er fint nok med nye øjne, men jeg tror også på store virksomheder, at inden man ligesom har det fuldstændige store overblik kan der også godt hurtigt gå et par år, inden du har fået sporet dig ind på hvor de allerstørste besvigelserisici er. Jeg tror ikke ud fra besvigelser-øjemed, at det kommer til at gøre den helt store forskel. Det tror jeg ikke."

Som revisor reviderer du efter ISA'erne, ved hjælp af stikprøver, vurdering af interne kontroller, identificere risiciene, mavefornemmelse og efterberegninger mv. og derfor ikke udelukkende efter besvigelser, hvilket ofte kan være forventet fra regnskabslæseren. Men hvis man som revisor bliver bekendt med noget, der ser mærkeligt ud, så vil ens professionelle dømmekraft samt personlige mavefornemmelse som offentlighedens tillidsrepræsentant stoppe op og vurderer dette nøje, da dette også er revisors pligt¹¹⁵. Jf. Sofus' udtalelse ovenfor, er det hans vurdering, at på trods af ny måde, at se virksomheden på som ny revisor, vil det ikke nødvendigvis have en større effekt af opdagelse og forebyggelse af besvigelser, da det kræver stort kendskab til virksomheden. Dette kan som ny revisor derfor være vanskeligt at vurdere, hvornår noget ser mærkeligt ud, da man ikke kender virksomheden, og dermed ikke nødvendigvis ved hvor eller hvad man skal være særligt opmærksom på. Derfor er det ofte en tilfældighed, hvis man som ny revisor identificerer en besvigelse, som noget af det første.

12.3 Hvem opdager oftest besvigelserne: revisor eller virksomhederne?

Dette afsnit har til formål at vurdere på baggrund af de foregående afsnit i denne afhandling, hvem der oftest opdager besvigelserne samt hvilke typer af besvigelser, der anses for at være sværest for ny revisor at opdage.

Som viderebygning på ovenstående afsnit 12.2 samt tidligere nævnt under afsnit 8.1 til 8.3, er det vigtigt, at ledelsen har implementeret interne kontroller som f.eks. funktionsadskillelse, IT-sikkerhed eller intern revision. Grunden til, at det er vigtigt for en virksomhed at have disse skyldes, at langt de fleste besvigelser bliver opdaget via de implementerede interne kontroller samt ved tilfældighed og ved tip internt i virksomheden¹¹⁶.

¹¹⁴ Jf. bilag 1 – Transskribering af interview med Sofus Emil Tengvad, spørgsmål 5

¹¹⁵ Revisors ansvar i forbindelse med besvigelser er nærmere beskrevet i afsnit 9.

¹¹⁶ Se bilag 5 – typiske metoder til opdagelse af besvigelser

Efter som Sofus' arbejdsopgaver alle er i relation til besvigelser, er det hans klare opfattelse, at det typisk er internt i virksomhederne selv, at besvigelserne bliver opdaget¹¹⁷.

Det er sjældent, at det er revisor som opdager besvigelser, da disse typisk sker langt nede i en organisation, hvorfor de er "gemt godt af vejen". Hvis revisor opdager en besvigelse er det som ovenfor nævnt ofte ved enten en tilfældighed eller ved godt kendskab til virksomheden, da revisor f.eks. ud fra bogføringen kan se, at der er noget, som ser mærkeligt ud, eller lige præcis ved hvem man skal spørge, hvis man vil have nærmere kendskab til, hvordan det går i organisationen og derved få en føling.

På baggrund af undersøgelsen omkring opdagelse af besvigelser, jf. bilag 5, ses det, at det kun er ca. 4,6 % af besvigelser, der opdages af ekstern revisor. Og eftersom det i de fleste tilfælde kræver et indgående kendskab til virksomheden, vurderes det, at gammel revisor vil have større sandsynlighed for at opdage besvigelser i forhold til ny revisor. Idet ny revisor først skal lære virksomheden at kende, og dermed ikke nødvendigvis opdager hvis der er noget som ser mærkeligt ud, hvorfor de muligvis ikke får stillet de spørgsmål der skal til.

I tilknytning til opdagelse af besvigelser, er det oftest besvigelsestypen regnskabsmanipulation, som opdages af revisor. Dette da det typisk er ledelsen, som har tilsidesat kontroller for at kunne udføre dette. Misbrug af aktiver vil oftest blive opdaget i forbindelse med de implementerede interne kontroller i virksomheden. Men i tilfælde hvor misbruget udføres af en medarbejder, som har foretaget dette i mange år, kan handlingen være kamufleret godt. Derfor kræver det kendskab til virksomheden og dens primære transaktioner samt størrelse og hyppighed heraf, for at kunne identificere og opdage denne type besvigelse.

For nytilkommen revisor kan det være meget svært at opnå dette overblik over virksomheden allerede det første år. Men det vurderes, at en revisor for en PIE-virksomhed har en generel god regnskabsforståelse, hvorfor fejl i præsentation af regnskabet vil være forholdsvist til at have med at gøre. Derfor anses regnskabsmanipulation for at være nemmest for ny revisor at opdage.

Ovenstående bekræftes af denne udtalelse fra Sofus jf. nedenstående¹¹⁸:

"Jeg tror mest, det er regnskabsmanipulation af en eller anden slags, som er det typiske revisor vil opdage, hvis han opdager noget.

Hvor misbrug af aktiver, det kan jo også være i mange forskellige øjemed, men ofte er det jo en eller anden bogholder, der tager lidt af kassen eller får noget returkommission i indkøbsafdelingen. Det er i hvert fald i de

¹¹⁷ Jf. bilag 1 – Transskribering af interview med Sofus Emil Tengvad, side 1.

¹¹⁸ Jf. bilag 1 – Transskribering af interview med Sofus Emil Tengvad, spørgsmål 6

store virksomheder, vi snakker om her, sådan relativt langt nede i organisationen, så det tror jeg er sværere at finde, ja både for gammel men også for ny revisor.”

12.4 Delkonklusion

Det kan på baggrund af ovenstående konkluderes, at både revisorer og virksomhederne har været i mod implementeringen af rotation af revisor. Dette har for revisorerne bundet i tabt viden opbygget omkring virksomhederne, tab af vigtige kunder samt en forøgelse af tidforbrug på udbudsprocessen. Det er dog alle revisionsvirksomheder med PIE-kunder, dette er gældende for. Dette ses som en positiv ting, da den samlende konkurrence øges i revisionsbranchen, eftersom flere kunder vil komme i udbud, og dermed også større mulighed for at få tilføjet nye kunder til porteføljen. For PIE-virksomhederne har det også vægget negativt i forhold til rotation af revisor, da de også mister den opbyggede relation samt skal bruge ekstra tid på at videreformidle viden omkring virksomheden til ny revisor.

I forhold til opdagelse af besvigelser kan det både være en fordel og en ulempe af skifte revisor. En gammel revisor vil have fordel i allerede opbygget kendskab til kunden både i form af virksomhedens forretning, risikovurdering o.l., men også personlige relationer som kan være anvendelige i forhold til at få indsamlet den fornødne viden. Ulempen kan være at gammel revisor bliver for ”doven”, da de kender kunden for godt. Dette vurderes dog ikke som en risiko i relation til PIE-virksomheder, da både virksomhederne og revisorerne som før nævnt aggerer professionelt når der er tale om virksomheder af denne størrelse. Dette perspektiv understøttes af, at der er en større bevågenhed i PIE-virksomheder sammenlignet med mindre virksomheder, grundet de øgede krav og offentlighedens interesse i netop PIE-virksomheder f.eks. ved investeringer o.l. Dette vil alt andet lige medføre, at der er mindre sandsynlighed for at der vil forekomme for kammeratlige relationer mellem revisor og ledelse i PIE-virksomheder.

For ny revisor kan det have negativ påvirkning, at man ikke har opbygget noget kendskab til virksomheden samt medarbejderne, da det således kan være svært at få den fornødne/dybdegående viden omkring virksomheden de første år. Dette da det er en tidskrævende proces, hvorfor dette kan have negativ indflydelse på opdagelsen af besvigelser samt kvaliteten af årsrapporten de første par år efter rotation af revisor. Især besvigelser som misbrug af aktiver kan være svært at opdage, da det oftest kræver godt kendskab til virksomheden. Omvendt kan det også vendes til noget positivt, nemlig at ny revisor kommer med ny energi og nye øjne, hvorfor netop dette gør, at besvigelser, som tidligere revisor ikke havde for øje, muligvis bliver opdaget.

Jf. afhandlingens tidligere afsnit 9 er der ikke sket ændringer i forhold til ISA'erne og dermed revisors arbejde ved udførelse af en revision, hvorfor revisors opgaver og ansvar fortsat er det samme. Dette er gældende såvel for ny som for gammel revisor. I forhold til ledelsens ansvar er det også de samme krav, der gør sig gældende, hvorfor det vurderes, at rotation af revisionsvirksomheder ikke umiddelbart vil forbedre muligheden for at begrænse og for at opdage besvigelser i PIE-virksomheder.

13. Konklusion

Som teoretisk grundlagt for afhandlingen er der med udgangspunkt i ISA 240 indledningsvist redegjort for begrebet besvigelser. Jf. ISA 240 defineres besvigelser som en bevidst handling (tilsigtet fejl), der er udført af en eller flere personer blandt enten den daglige ledelse, den øverste ledelse, medarbejdere eller tredjeparter, og som benytter vildledning til at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel. Der er to typer af bevidste handlinger; regnskabsmanipulation eller misbrug af aktiver.

Den teoretiske gennemgang af besvigelser viste besvigelsestrekanten som fremgår af ISA 240. Revisor skal i forbindelse med en revision være særlig opmærksom på, om de tre besvigelsesrisikofaktorer er til stede: Incitament/pres, mulighed og retfærdiggørelse. Hvis disse tre faktorer er opfyldt samtidigt, er der stor sandsynlighed for, at der vil blive begået besvigelser. Det er af stor betydning, at revisor og ledelsen har fokus på at afdække disse tre risici, på trods af at dette kan være vanskeligt. I forhold til incitament vurderes det, at der er en sammenhæng i forekomsten af besvigelser og finanskrisen, da incitamentet typisk opstår hvis man som person er økonomisk presset. Dette vil en økonomisk krise typisk medføre.

Det fremgik endvidere af PWC's globale undersøge, at der for første gang siden finanskrisen var et fald fra 37 % i 2014 til 36 % i 2016 i den samlede rapporterede økonomiske kriminalitet. Dette vurderes som en meget positiv udvikling, og dermed også et tegn på, at vi globalt set er ovre krisen. Derudover var misbrug af aktiver og regnskabsmanipulation fortsat på samme placering over de mest udbredte type af besvigelse; hhv. Nr. 1 og nr. 5, til trods for at de begge var faldet i % siden den foregående undersøgelse fra 2014. Dette understøtter endvidere at disse to besvigelsestyper er blandt de mest udbredte.

Det kan derudover konkluderes, at besvigelser oftere opdages og rapporteres i større virksomheder. Årsagen hertil skyldes formentlig, at der er implementeret flere interne kontroller, og dermed større sandsynlighed for at opdage besvigelser. Dette set i forhold til mindre virksomheder, hvor de økonomiske ressourcer ikke nødvendigvis rækker til at kunne implementere de fornødne interne kontroller eller der ikke vurderes at være behov for dette. Det vil derfor være nemmere for besvigere, at foretage samt at skjule tilsigtede handlinger inden for regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver. På baggrund heraf vurderes det, at det er fordelagtigt

for de større virksomheder, at indføre og fastholde de interne kontroller, eftersom besvigelser hovedsageligt opdages herigennem. Eftersom mindre virksomheder typisk mangler interne kontroller, vil det være vanskeligere både for virksomheden selv og for revisor at opdage evt. besvigelser.

Regnskabsmanipulation foretages oftest af den daglige ledelse eller øverste ledelse, da disse personer er de eneste, der har beføjelserne til at kunne tilsidesætte de interne kontroller.

Misbrug af aktiver sker primært blandt personer, der dagligt har direkte adgang til virksomhedens aktiver. Det behøver derfor ikke nødvendigvis at være personer blandt ledelsen, det kan også være almindelige medarbejdere.

Regnskabsmanipulation udføres i praksis på forskellige måder og kan relatere sig til forskellige regnskabsposter. Disse forekommer dog typisk i forbindelse med ledelsesmæssige skøn, hvorfor der især på regnskabsposter med regnskabsmæssige skøn herunder ledelsens skøn, bør være ekstra fokus på fra revisor. Dette da det primært er her regnskabsmanipulation opdages. Eftersom regnskabsmæssige skøn primært er baseret på ledelsens vurderinger af bl.a. udvikling mv., er det derfor vigtigt, at revisor sørger for at være kritisk og udfordre ledelsen på de modtagne svar, samt at kræve ordentlig dokumentation for at understøtte beregninger, udsagn mv. modtaget fra ledelsen. Regnskabsmanipulation kan også forekomme på en regnskabspost som omsætningen, hvor der er indregnet fiktivt salg eller forkert periodisering. Dette således at resultatet fremstår bedre, hvilket typisk er det ledelsen vil opnå, enten i relation til at vise bestyrelsen det flotte resultat eller f.eks. ved bonusafbetaling. Hvis ledelsen er involveret, kan det være vanskeligt at opdage en besvigelse, da ledelsen ofte tilsidesætter de interne kontroller, for at kunne udføre den tilsigtede handling.

Det er den daglige ledelse (direktionen) og øverste ledelse (bestyrelsen), som har det overordnede ansvar for at sikre pålideligheden af regnskabsaflæggelsesprocessen, herunder også at forebygge og forhindre forekomsten af besvigelser. For at sikre pålideligheden af regnskabet, og at bestyrelsens retningslinjer og den eksterne kontrol i form af gældende love og reguleringer o.l. bliver overholdt, implementeres der interne kontroller. Disse har til opgave at afdække de væsentlige risici; herunder besvigelser. Endvidere skal interne kontroller medvirke til at sikre overholdelse af eksterne gældende lovgivning og øvrige reguleringer. Dette således at ledelsen ikke ifalder strafansvar.

I praksis forekommer det sjældent, at det er revisor der opdager besvigelser. Det er typisk internt i virksomheden enten via implementerede kontroller eller ved tilfældighed/tip. Til trods herfor vurderes det, at revisor i form af sit hverv, tilstedeværelse og forpligtigelser, medvirker til at virksomheden selv forebygger og identificerer besvigelser.

Revisors ansvar for at begrænse og opdage besvigelser, herunder regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver, skal følge kravene til god revisorskik herunder reglerne jf. ISA 240. God revisorskik kræver, at revisor udviser omhu, fortrolighed, professionalitet samt faglige kompetencer i forbindelse med udførelsen af en revision. Revisor fungerer som offentlighedens tillidsrepræsentant, hvorfor det er vigtigt, at revisor opretholder sin tillid, og dermed ikke kommer i interessekonflikt, men forholder sig uafhængig og neutral ved vurderinger og erklæringer på revisionsopgaver. Dette således at offentlige personer, interessenter og andre regnskabslæsere kan stole på, at det aflagte årsregnskab giver et retvisende billede, er pålideligt og indeholder høj grad af kvalitet. For at sikre revisors uafhængighed er der lovmæssigt krav, om rotation af revisor (underskrivende partner), således at revisor ikke bliver for familiær med den pågældende virksomhed. For PIE virksomheder er det rotation af hele revisionsvirksomheden der gør sig gældende efter de nye EU-regler.

Hvis revisor opdager eller har begrundet mistanke om besvigelser, skal dette straks rapporteres til ledelsen, hvorefter de har 14 dage til at få udbedret skaden, ellers er det revisors pligt at underrette statsadvokaten (SØK).

Vedtagelsen af EU's 8. direktiv førte til implementering af den tidligere danske Revisorlov i 2008 samt indførelsen af ISA 240 i 2009, disse lovgivninger havde til formål at genoprette tilliden til revisors arbejde. Til trods for at virksomhedens og revisors ansvar i disse reguleringer er klart defineret, er der i offentligheden en anden opfattelse af, hvad revisors ansvar er, hvilket særligt kom til udtryk i forbindelse med finanskrisen, hvor forventningskløften tydeligt fremgik. Det er ikke revisors ansvar at forhindre og at opdage besvigelser i virksomheden. Det er derimod revisors ansvar at undersøge og teste, om de interne kontroller, som ledelsen har implementeret, fungerer effektivt samt at rapportere eventuelle svagheder i kontrollerne videre til ledelsen, da det er deres ansvar at udbedre disse.

I forbindelse med indførelsen af det 8. direktiv og den dagældende Revisorlov i 2008 indtraf den globale finanskrise. Dette betød at EU-Kommissionen endnu engang vurderede, at det var nødvendigt at foretage reguleringer på revisionsområdet. På baggrund heraf fik EU-Kommissionen udsendt Grønbogen i 2010, og i november 2011 blev udkastet til lovforslag udsendt. Lovforslagets formål var endnu engang at genoprette tilliden til revisionsbranchen, ved bl.a. at styrke revisors uafhængighed. Lovforslaget/forordningen indeholdt i hovedtræk; reguleringer vedrørende primært PIE-virksomheder; herunder tvungen rotation af revisionsvirksomheder og maksimum på rådgivningsydelser. Dette blev i sidste ende til den nuværende Revisorlov, som trådte i kraft pr. 17. juni 2016. I relation til den nye Revisorlov, har fokus i denne afhandling været på PIE-definitionen samt den nye regel om tvungen rotation.

Den danske PIE-definition er blevet tilpasset den af EU's minimumsdefinition, hvilket har bevirket at de omfattede virksomheder i Danmark er blevet væsentlig justeret. Dette har medført at omkostningerne forbundet hermed, er blevet mindsket. Disse besparelser er hovedsageligt vedrørende tab af opbygget kendskab til virksomhederne samt ressourcer anvendt til udbudsprocessen. Det konkluderes at både revisorer og PIE-virksomhederne har været i mod implementeringen af rotation af revisor. Netop tab af opbygget viden/relation og øgede ressourcer til udbudsprocessen, har vægtet negativt for revisionsvirksomhederne. For PIE-virksomhedernes medarbejdere har det været ekstra tid på videreformidling af viden samt tab af opbygget relation til revisor, som har vægtet imod tvungen rotation.

Som ny revisor har man den ulempe, at man ikke har opbygget noget kendskab til virksomheden eller medarbejderne, det kan således være vanskeligt at få den fornødne/dybdegående viden omkring virksomheden de første år som revisor. Dette da det er en tidskrævende proces, hvorfor dette kan have negativ indflydelse på opdagelsen af besvigelser samt kvaliteten af årsrapporten de første par år efter rotation af revisor. Især besvigelser som misbrug af aktiver kan være svært at opdage, da det oftest kræver godt kendskab til virksomheden.

Det kan endeligt konkluderes, at selvom det kan være positivt at få ny revisor med nye øjne, vurderes dette ikke at forbedre revisors mulighed for at begrænse og opdage besvigelser. Det afgørende for at revisor har større mulighed for dette, afhænger af godt kendskab til kunden (PIE-virksomheden) både i form af forståelse af virksomhedens forretning, korrekt risikovurdering o.l. Samtidig er det også vigtigt at have gode relationer til medarbejderne i PIE-virksomheden, da dette kan være anvendeligt i forhold til indsamling af den fornødne viden i forbindelse med en revision. Derfor vurderes det at være gammel revisor, der har de bedste forudsætninger for at opdage og begrænse besvigelser. I forhold til at revisor og virksomheden (ledelsen) kan få for familiære relationer, anses dette ikke som en risiko i relation til PIE-virksomheder. Dette da både ledelserne og revisorerne agterer professionelt når der er tale om virksomheder af denne størrelse. Dette perspektiv understøttes af, at der er en større bevågenhed af PIE-virksomheder sammenlignet med mindre virksomheder, grundet de øgede krav og reguleringer samt offentlighedens interesse i netop PIE-virksomheder.

Det kan konkluderes, at den nye Revisorlov vil styrke revisors uafhængighed, hvilket også var formålet hermed. Men det vurderes ikke at have den store effekt i forhold til besvigelser, hvilket heller ikke var hovedformålet. Det er generelt ikke min opfattelse, at den nye regel om tvungen rotation vil bidrage positivt i forhold

til begrænsning og opdagelse af besvigelser. Dette da det sjældent er revisor der opdager disse, men ude i virksomhederne igennem de implementerede interne kontroller.

14. Perspektivering

I forbindelse med denne afhandling vurderes det, at forebyggelse og opdagelsen af besvigelser ikke forbedres ved tilpasning af revisionsbranchen, herunder lovmæssige reguleringer. Men i højere grad kan forbedres ved fokusering omkring revisionens udførelse, herunder yderligere krav rettet mod besvigelser. Dette kunne f.eks. være, at der stilles yderligere krav til al information og dokumentation, som revisor modtager fra ledelsen i forbindelse med afdækning af regnskabsposter med betydelig risici.

Derudover kunne der også stilles øgede krav til ledelsen i form af mere baggrundsviden og beskrivelse samt argumentation for indregning af regnskabsmæssige skønposter i regnskabet. Dette vil også øge forståelsen og tydeliggøre en evt. usikkerhed forbundet med regnskabsposten både for revisor og regnskabslæser. Gennemsigtheden for de risikofyldte regnskabsposter vil dermed øges. Samtidig vil det blive tydeligere for regnskabslæseren, hvilke vurdering der er foretaget af ledelsen. Hvorved tilliden til revisor også kan forbedres.

Eftersom der højest sandsynligt fremadrettet vil komme øgede krav til revisorer og virksomhedsledelser i Danmark, henvises der til England, hvor der allerede er implementeret ekstra strike krav i forhold til bestikkelse. "UK Bribery Act"¹¹⁹ medfører, at man som ledelse kan idømmes fængselsstraf, hvis det vurderes, at man som ledelse ikke har gjort nok i forhold til at forhindre bestikkelse, herunder besvigelser i at opstå. Hvis virksomheden er en del af en større global koncern, og det opdages, at et datterselskab er involveret i bestikkelse, medfører dette, at hele koncernen er omfattet.

¹¹⁹ <http://thebriberyact.com/what-is-the-bribery-act/>

14. Litteraturliste

Bøger:

- Ib Andersen, Den Skinbarlige Virkelighed, 4. udgave, 3. oplag 2010
- Aasmund Eilifsen, William F. Messier JR., Steven M. Glover & Douglas F. Prawitt, Auditing & Assurance services, Third International Edition 2014
- Thomas Riise Johansen, Martin Lunden, Mikkel Harloff-Hellberg, Christina Davidsen og Peter Birkholm Laursen, Danske perspektiver på revisorer og revision, 1. udgave/2. oplag 2013

Artikler og publikationer:

EU:

Retsakter i EU's lovgivning - http://www.eu.dk/fakta%20om%20eu/saadan_lovgiver_eu/lovgivning

Europa-kommissionen: Grønbogen, Revisionspolitik: Læren af Krisen – Bruxelles, den 13.10.2010, EU – <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0561:FIN:DA:PDF>

EU-Kommissionen: Summary of responses Green Paper audit policy: lessons from the crisis, (04.02.2011) - http://ec.europa.eu/finance/consultations/2010/green-paper-audit/docs/summary_responses_en.pdf

Forordningen: European Commission – press release: “Restoring confidence in financial statements: the European Commission aims at a higher quality, dynamic and open audit market” - http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1480_en.htm?locale=en
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014R0537>

“Study on the effects of the implementation of acquis on statutory audits of annual and consolidated accounts including the consequences on the audit market” – Final Report, ESCP Europe - http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/other/full_study_en.pdf

Europa-parlamentets og rådets direktiv 2014/56/EU (16.04.2014) - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0056&from=DA>

FEE (Federation of European Accountants), Auditing and Assurance – “Definition of Public Interest Entities (PIEs) in Europe” (October 2014): https://www.accountancyeurope.eu/wp-content/uploads/PIE_definition_survey_outcome_1410_BE-GE_changed_141112.pdf

FSR:

FEE har udsendt et briefing paper omkring ændringernes indvirkning på revisionsudvalg i Europa (27.01.2016): http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Om_revisor/Internationalt/FEE/revisionsudvalgets%20rolle%20og%20ansvar

Ny revisionsbekendtgørelse for finansielle virksomheder (18.12.2014): http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Revision%20og%20andre%20erklæringsopgaver/Love%20og%20bekendtgørelser/Ny%20revisions-bekendtgørelse%202014%20for%20finansielle%20virksomheder

Forretningsorden for FSR – danske revisorerers Responsumudvalg (03.12.2013): <file:///C:/Users/User/Downloads/Forretningsorden%2006%2009%202016.pdf>

Notet om afgrænsning af virksomheder af offentlig interesse (06.03.2015): file:///C:/Users/User/Downloads/Notat%20om%20afgr%C3%A6nsning%20af%20virksomheder%20af%20offentlig%20interesse_230215_til%20lkr-nyhed%20130315.pdf

Den danske afgrænsning af PIES bør ændres – store virksomheder omfattet af ÅRL (08.04.2015): http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Om_revisor/Lovgivning%20og%20bekendtgørelser/Den%20danske%20afgrænsning%20af%20PIES%20boer%20ændres_store%20virksomh%20omf%20af%20Aarl_080415

Mindre justering af PIE-definition samt regler om omvalg af pensionsordning er vedtaget (26.04.2014): http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Virksomhedsret/Finansielle%20sektor/Regler%20om%20omvalg%20af%20pensionsordning%20vedtaget

Fremtidens revision (April 2012): <file:///C:/Users/User/Downloads/Endeligt%20Handout%20til%20seminar.pdf>

Øvrige:

Berlingske Business – ”Sådan startede den aktuelle finanskrisen”: <http://www.business.dk/oekonomi/saadan-startede-den-aktuelle-finanskrisen>

PriceWaterhouseCoopers (PWC), Adjusting the Lens on Economic Crime, preparation brings opportunity back into focus, (26. februar 2016): <http://www.pwc.dk/da/nyt/publikationer/pwcs-global-economic-crime-survey-2016.html>

Deloitte's udgivelse af ”Revisionsudvalgets opgaver – en praktisk introduktion for revisionsudvalgsmedlemmer”: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/dk/Documents/governance-risk-compliance/Revisionsudvalgets-opgaver-introduktion.pdf>

PriceWaterhouseCoopers (PWC), Nyt lovkrav til whistleblower-ordning for virksomheder i den finansielle sektor: <http://www.pwc.dk/da/nyt/csr/whistleblower.html>

Erhvervsstyrelsen, om Erhvervsstyrelsen: <https://erhvervsstyrelsen.dk/om-erhvervsstyrelsen>

Deloitte, ”Ny revisorlov er netop vedtaget”: <https://www2.deloitte.com/dk/da/pages/audit/articles/ny-revisorlov-er-netop-vedtaget.html>

Erhvervsstyrelsen, om Revisornævnet: <https://erhvervsstyrelsen.dk/om-revisornaevnet>

Berlingske Business – ”Nye revisionsregler kan koste dyrt”: <http://www.business.dk/raadgivning/nye-revisionsregler-kan-koste-dyrt>

Finanstilsynet, ”Ny certificeringsordning for revisorer i finansielle virksomheder”: <https://www.finanstilsynet.dk/da/Nyheder-og-Presse/Pressemeddelelser/Arkiv/Presse-2013/Ansoegning-certificering-revisor-2013>

Notat til folketingets Europaudvalg, rådsmøde 3242 (15.05.2013): <http://www.eu.dk/samling/20131/raads-moede/539307/bilag/2/1249062/index.htm>

”UK Bribery Act” - <http://thebriberyact.com/what-is-the-bribery-act/>

Internationale standarder indenfor revision:

ISA 240 – Revisors ansvar vedrørende besvigelser ved revision af regnskaber

ISA 315 – Identifikation og vurdering af risici for væsentlig fejlinformation igennem forståelse af virksomheden og dens omgivelser

ISA 540 – Revision af regnskabsmæssige skøn, herunder regnskabsmæssige skøn over dagsværdi, og tilknyttede oplysninger

ISA 610 – Anvendelse af interne revisorers arbejde

Lovgivning og tilhørende bekendtgørelser, vejledninger mv.:

Selskabsloven: <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=174205>

Den gamle Revisorlov: Lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder (revisorloven) - Lov nr. 468 af 17/06/2008: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=117632>

Den nye Revisorlov: Bekendtgørelse af lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder (revisorloven) - LBK nr. 1167 af 09/09/2016: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=183855>

Bekendtgørelsen om revisionsudvalg i virksomheder samt koncerner, der er underlagt tilsyn af Finanstilsynet - BEK nr. 1389 af 22/12/2008: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=122499>

Bekendtgørelse om godkendte revisorers erklæringer - BEK nr. 736 af 17/06/2016: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=181961>

Lov om ændring af revisorloven og forskellige andre love – Lov nr. 631 af 08/06/2016: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=180282>

Bekendtgørelse om godkendte revisorer og revisorvirksomheders uafhængighed, BEK nr. 663 af 26/06/2008
Historisk: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=120481>

Bekendtgørelse af lov om indhentning af tilbud på visse offentlige og offentlige støttede kontrakter - LBK nr. 1410 af 07/12-2007: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=113858>

Undervisningsmateriale fra CMA-studiet:

- Valgfaget: Revisors rolle og ansvar i forbindelse med besvigelser – undervisningsplancher, underviser Kim Klarskov Jeppesen.
- Obligatorisk fag: Revision 1, vurdering af besvigelsesrisici – undervisningsplancher, underviser Kim Klarskov Jeppesen.

Bilag 1 – Transskribering af interview med Sofus Emil Tengvad, statsautoriseret revisor og partner ved PWC

Interview af Sofus Emil Tengvad blev afholdt tirsdag den 13. september 2016 kl. 9

Interviewer: Inden vi går i gang med interviewet, er det så okay at jeg optager det?

Sofus: Ja det gør du bare.

Interviewer: Super, så lad os komme i gang. Vil du starte med at fortælle lidt om din baggrund samt det du primært arbejder med til dagligt?

Sofus: Ja men altså, selvom jeg er uddannet statsautoriseret revisor, så er det jo noget helt andet, jeg sidder og laver til dagligt; det er jo besvigelsesundersøgelser, som jo ikke har noget med revision at gøre. Det er noget helt andet. Vi bruger selvfølgelig vores regnskabs- og revisionskunnen¹²⁰, men vi har også en masse IT-folk ansat, som kan genskabe slettede sms'er, data på harddiske og alt sådan noget. Så derfor er det lidt noget andet, jeg laver til dagligt end revision, men jeg ved selvfølgelig også en del om revision og om det her. Derfor vil jeg rigtig gerne svare efter bedste evne.

Interviewer: Men i relation til det, du sidder og laver til dagligt, er det på baggrund af whistleblower-ordning?

Sofus: Det kommer på mange forskellige måder, altså bliver vi tilkaldt. Der er også lavet masser af undersøgelser omkring det. Jeg kan ikke lige sige, hvilke sager jeg har været involveret i, da det er meget forskelligt, hvad vi bliver kaldt ud til. Men det er typisk virksomhederne selv, der har fundet det eller har fået et tip enten fra en whistleblower eller en anden eller fundet det ved en tilfældighed, eller deres interne revision har fundet noget, der ser mærkeligt ud. Det kommer sjældent fra den eksterne revisor, der i forbindelse med hans revision har siddet og fundet et eller andet. Det sker sjældent. Det er både i huset her¹²¹, men det siger de undersøgelser også der har været på området. Det er noget ned af listen, at det er ekstern revisor, der finder det.

¹²⁰ Med kunnen menes der kendskab

¹²¹ Med huset her menes PWC (PricewaterhouseCoopers)

Interviewer: For at komme tilbage til spørgsmålene.

Sofus: Ja

Spørgsmål 1: Hvordan er din opfattelse af revisorbranchens syn på den nye regel om tvungen rotation?

Sofus: Jeg hører noget blandet om det i branchen og her i huset. Det er selvfølgelig i forretningssynspunkt det synes vi jo, det er ærgerligt, at vi skal rotere af på nogle af vores største og mest profilerede kunder, men når det nu er sådan, at det bliver, så ser vi selvfølgelig også nogle andre muligheder for at sælge noget ind af de rådgivningsydelser, som vi jo ofte tjener endnu mere på, ikke? Det er mest i det lys, at vi snakker om det, vil jeg sige.

Spørgsmål 2: Hvordan har reglen om tvungen rotation af revisor efter din opfattelse påvirket kunderne/virksomhederne, (hvad har kunderne meldt tilbage til jer)?

Sofus: Det ved jeg ikke ret meget om, da jeg jo sidder og laver noget andet, så det er ikke mig, der sidder med de kunder og hører, hvad de synes om det, men jeg tror da også, at de synes, det er irriterende, vil jeg tro. Fordi der er vel en grund til, at de har holdt fast i den samme revisor i så mange år, det er vel, fordi de er glade for dem. Så jeg tror også, at det er en byrde for dem.

Spørgsmål 3: Vil der ske ændringer/nye tiltag i revisionsmetodikken i forhold til revision af besvigelser, netop i forhold til rotation af revisor?

Sofus: Det tror jeg ikke, for standarderne er uændrede, så tilgangen vil være den samme også til besvigelser; altså du skal kunne vurdere risiciene og lave de tiltag, der nu skal til, men altså der kommer jo nye øjne på og nye vurderinger, så på den måde kan det jo godt være, at tilgangen bliver lidt anderledes. Sådan er det vel altid.

Spørgsmål 4: Hvad er fordelene/ulemperne ved at være tilbagevendende revisor for den samme kunde/virksomhed i mange år udover kendskabet til kunden? Kan man blive for gode venner?

Sofus: Ja, altså det er der jo nogen, der mener. Det er også derfor, reglerne er kommet, så det kan man godt. Jeg tror ikke personligt, at det er det store problem blandt store revisionshuse og kunder af den der størrelse, fordi du sidder slet ikke der, hvis du ikke er skarp, og hvis du ikke er udfordret, og hvis de ikke synes, at de får værdi for det, du laver. Og de typer selskaber hvor det her bliver aktuelt, så tror jeg altså ikke, at det vil blive det store problem. Måske i mindre virksomheder, men det snakker vi jo ikke om her, der kunne jeg bedre forestille mig det. At hvis du f.eks. har været revisor for den samme lille virksomhed i 25 år, som du også mødes med på golfbanen, og alt det der.

Spørgsmål 5: Hvad er fordelene/ulempene ved at være ny revisor (nye øjne) for en ny kunde/virksomhed i forhold til besvigelser?

Sofus: Altså for at være helt ærligt tror jeg ikke, at det gør den store forskel. Selvfølgelig er det altid fint, at der kommer nye øjne på, men os der har prøvet at revidere selskaber ved altså også at det, der er altså en vis indkøringsperiode, indtil man lige som forstår forretningen og får talt med de rigtige mennesker. Og fået lavet de helt korrekte risikovurderinger osv. Det er fint nok med nye øjne, men jeg tror også på store virksomheder, at inden man ligesom har det fuldstændige store overblik kan der også godt hurtigt gå et par år, inden du har fået sporet dig ind på hvor de allerstørste besvigelserisici er. Jeg tror ikke ud fra besvigelser-øjemed, at det kommer til at gøre den helt store forskel. Det tror jeg ikke.

Jeg tror mere, at det, der vil blive udfordret, er mere sådan noget omkring anvendelse af regnskabspraksis, som ikke har noget med besvigelser at gøre, men fejl og aggressiv anmeldelse af anvendt regnskabspraksis eller forkert anvendelse af anvendt regnskabspraksis. Jeg tror mere, at det er sådan nogle ting, som vil blive udfordret i første omgang end decideret besvigelser, som jo typisk er noget, der ligger langt nede i en organisation et eller andet sted.

Spørgsmål 6: Hvilke(n) type besvigelser mener du er nemmest/sværest for ny revisor at opdage ved første års revision? Er det regnskabsmanipulation eller misbrug af aktiver?

Sofus: Jeg tror mest, det er regnskabsmanipulation af en eller anden slag, som er det typiske revisor vil opdage, hvis han opdager noget.

Hvor misbrug af aktiver, det kan jo også være i mange forskellige øjemed, men ofte er det jo en eller anden bogholder, der tager lidt af kassen eller får noget returkommission i indkøbsafdelingen. Det er i hvert fald i de store virksomheder, vi snakker om her, sådan relativt langt nede i organisationen, så det tror jeg er sværere at finde, ja både for gammel men også for ny revisor.

Interviewer: Men så er det måske omvendt i forhold til virksomhederne, at de har større chance for at opdage misbrug af aktiver end regnskabsmanipulation?

Sofus: Det er jo det, altså det er jo en af grundene til, at revisor ikke opdager så meget, eller det er sjældent, det er jo fordi, at man, det hele er risikobaseret revision på stikprøver og på et lidt overordnet niveau, du reviderer, hvis du spørger mig. Der er langt i store kunder som A.P. Møller eller Danske Bank ned til bogholder-Bente, som måske sidder og fifler med relativt små beløb, så kommer du der nok ikke som revisor, lige forbi, når du har med så store virksomheder at gøre. Så er det sandsynligvis scoopet ud.

Og det hænger jo selvfølgelig også sammen med, hvorfor jeg tror, at det ikke vil have den store effekt på den her type virksomheder, vi nu snakker om, fordi det er jo et helt meget større billede man snakker om, at svindel i A.P. Møller, Maersk og Danske Bank på det niveau, altså der hvor de har svindel er nede. Ja altså uden jeg ved det, så er det nede i et eller andet A.P. Møller datterselskab i et eller andet mærkeligt land, der typisk er et eller andet.

Spørgsmål 7: Vil virksomhederne efter din mening begå færre besvigelser i frygten om at blive opdaget af ny revisor? Da fokuset på besvigelser er blevet større - især i medierne er det blevet et meget omtalt emne, man bliver ligesom hængt lidt ud eller fremstillet. Gør det at folk ikke tør begå besvigelser?

Sofus: Jeg tror mest, det er medierne, der har ændret sig. Jeg ser ikke noget, altså nu arbejder jeg jo med det til dagligt, og det går sådan lidt op og ned, hvad vi har at lave hvert år, men jeg ser ikke nogen stigende tendens i økonomisk kriminalitet i virksomhederne, og det er heller ikke det, vores undersøgelse omkring Danmark har sagt. Jeg tror egentlig mest, det er mediebilledet, der har ændret sig. De synes, at det er interessant, når der så er nogle sager, og så bliver de så også bragt frem i stor stil. Men jeg tror ikke, at det har holdt nogen tilbage, og jeg tror heller ikke, at der er en stigende tildens tendens.

Spørgsmål 8: Vil rotation af revisor efter din opfattelse være med til at forbedre virksomhedernes muligheder for selv at begrænse og opdage besvigelser inden eller i forbindelse med en revision?

Sofus: Det er helt umuligt at sige noget om på nuværende tidspunkt. Men det kan da godt være, at ny revisor kommer ind med nye øjne og bang, han kigger lige det rigtige sted hen, og så finder han lige et eller andet, som den gamle revisor ikke lige havde set. Og andre steder så kommer der en ny revisor, og han skal altså bruge 3-4 år på at finde ud af, hvad der er op og ned i den her kæmpe virksomhed, og inden han ligesom får sporet sig ind på der, hvor besvigelsesrisiciene var, så har de ændret sig, og så er de så et andet sted nu.

Interviewer: Så det kan lige så godt være tilfældigt, at revisor opdager det, som hvis virksomheden gjorde?

Sofus: Ja præcist, og det er faktisk, og det siger vores undersøgelse også, hvis ikke jeg husker meget galt, og også nogle af de andre undersøgelser inden for området. At langt de fleste, det er tip eller tilfældighed, som er nr. 2 eller 3 på listen, og det tror jeg også, at det vil være for revisor. Og nogle gange så vil det være det helt rigtige, at der lige kommer en ny revisor ind og ryster posen lidt og kommer til at kigge det rigtige sted hen, men jeg tror ikke generelt, at det vil have den store effekt på opdagelse af besvigelser.

Interviewer: Heller ikke i virksomhederne, hvor de kan tænke: nu kommer der ny revisor, så må vi hellere tage os mere sammen?

Sofus: Man skal nok lige se hinanden an. Ikke i de store virksomheder som vi snakker om her. Men igen hvis det var en mindre virksomhed med under 50 ansatte. Så tror jeg, ham eller hende der sidder der, godt kan få lidt ondt i maven og blive nervøs og tænke: puha, jeg skal nok ikke lave noget i år, der må jeg hellere passe lidt på. Fordi vi skifter revisoren ud.

Interviewer: Netop PIE-definitionen er blevet ændret en del. Før var den noget bredere. Ved du, hvorfor vi har ændret PIE-definitionen?

Sofus: Nej det har jeg ikke umiddelbart nogen specielt viden om, men jeg går ud fra, at det er fordi, vi skal harmonere bedre med de andre lande, er det, der ligger bag, for det er også det, jeg har hørt. Det er vel fordi, at vi alle skal være reguleret på et offentligt marked, for at man falder ind.

Interviewer: Så det er mere sammenligneligt?

Sofus: Ja præcis.

Interviewer: I forhold til jeres undersøgelse I lavede tidligere i år, så bonger Cybercrime en del ud på listen; menes der her udefrakommende, som hacker sig ind eller?

Sofus: Det er begge dele, det er både nogen uden for virksomheden, der hacker sig ind, men også internt i virksomheden. Cybercrime er efter min opfattelse et lidt underligt begreb, fordi i forhold til vores undersøgelse, så er det al kriminalitet, der har noget med IT at gøre. Jeg kan ikke lige huske den nøjagtige definition, men det står i undersøgelsen. Og det meste af økonomisk kriminalitet har et eller andet at gøre med IT i dag, så derfor er definitionen lidt bred. Så jeg tror godt, at der kan være nogen, der har misforstået det, og så bare siger ja til, at det er det, de har oplevet.

Interviewer: Hvor det måske i virkeligheden var f.eks. regnskabsmanipulation?

Sofus: Ja, præcis. Nogen er kommet til at hakke forkert af i besvarelsen. Da definitionen er lidt bred. Men ja, det er hacking, der menes i offentlig forstand. Og det sælger vi jo en del assistance af her i huset. Det er så ikke så meget mig, da det efter min optik ikke har så meget med svindel at gøre. De prøver ikke at finde dem, der har gjort det. De lukker bare huller, så det er jo egentlig mere bare IT-sikkerhed, som vi har solgt de sidste rigtig mange år i PWC. Men nu har det bare fået det her buzzword ind, som klinger lidt bedre til dem, der nu vil købe det i bestyrelser og sådan. CYBERCRIME. Men det, vi egentlig sælger til virksomhederne, det er vores IT sikkerhed. Vi går ud og kigger og får lukket de huller, der nu engang er.

Og det er ikke så meget undersøgelser, hvor vi jager dem - det laver vi en lille smule af i min gruppe, men det er faktisk ikke så meget, hvor vi ligesom prøver på at verificere dem, der så gjort det, men her er det bare at lukke hullerne og lave IT-sikkerhed.

Interviewer: Nu har du jo nok en del føling med det; hvordan reageres der internt i en virksomhed ved opdagelse af besvigelser? Prøver man at skjule det, eller er man åben omkring det?

Sofus: Det er meget forskelligt. Det har ikke nogen faste retningslinjer for eller praksis for. Jeg ser, det er meget forskelligt ude i virksomhederne. Nogen indkalder alle medarbejdere til møde og fortæller åbent og ærligt omkring, hvad der er sket, og hvorfor ham og ham ikke er der mere, mens andre bare vifter dem ud af bagdøren uden en egentlig forklaring. Og det er jo ofte, fordi de selv har dårlig samvittighed over, hvor nemt det har været, eller de selv har glemt at kigge efter, eller de kontroller, de skulle have udført, har de ikke lavet. Eller hvis de har fået givet alt for store beføjelser til en medarbejder, så kan man godt vifte ham ud af bagdøren uden at flage det alt for meget, hvad problemet egentlig er.

Det kan også være situationer, hvor man er snydt af nogen udefra eller har været en del af en større scam, så bruger mange virksomheder tid på at forklare. Bl.a. CEO-scam. Hvis du ved, hvad det er?

Interviewer: Nej, det gør jeg faktisk ikke.

Sofus: Det er meget oppe i tiden. Det er primært i datterselskaber af store udenlandske koncerner, hvor der ringer en engelsktalende person og udgiver sig for at være direktør for det hele til en eller anden dansk direktør i et lille salgsselskab eller dansk bogholder. Og han skal lige bruge nogle penge huhej til en større investering og kan se, at de har penge på deres bankkonto, så de skal frigøres noget kapital, så de kan komme i gang med at investere. Altså en scam hvor man lader som om, at man er direktør og siger, at de skal overføre penge til det og det kontonummer og ja, så er det løb ligesom kørt. Det er der faktisk utroligt mange, som hopper på.

Interviewer: Så inden de nærmest når at opdage det, så er pengene væk og kontoen lukket?

Sofus: Ja. Jeg har næsten lige været ude ved nogen; en sag med et kæmpe kæmpe stort internationalt selskab med et lille bitte dansk salgsselskab. Der sad en direktør, som jo egentlig også var sælger, så sad der en ældre bogholder og to kørende sælgere. Så ringer der en engelsktalende person til den danske direktør og udgiver sig for at være direktøren for hele den der koncern og ved, at de har penge i Danmark. Og vedkommende der ringer ved en hel masse om koncernen og deres produkter

og i det hele taget er meget veltalende; de var børsnoterede, så det var bare at gå ind på deres hjemmeside og læse, så kunne du også godt tale med. Han fortalte om at huhej, de skulle til at lave en store investering ude i Kina, så de skulle frigøre en masse likviditet, så direktøren som blev ringet op ville høre nærmere fra deres kinesiske advokat hurtigt. Også fordi de skulle bruge penge hurtigt. Og kort tid efter tikker der en mail ind fra en advokat, og det sjove er, at mailadressen hedder lawyer.com, men det ser de ikke, og direktøren går straks ned til bogholderen og siger, at vi skal have overført de her 5 mio. kr. vi har på bankkontoen med det samme. Det er meget vigtigt, for vedkommende har lige talt med den store direktør, og så får de ført pengene afsted, sådan en sen fredag eftermiddag på vej ud af døren. Og så over weekenden kommer de så til at tænke over det, og mandag morgen tager de så fat i direktionssekretariatet i koncernen og ringer derover og spørger dem ind til det, og det havde de aldrig hørt noget om, så farvel til de penge. De er væk.

Interviewer: Ja, man kan hurtigt blive snydt, hvis man er for godtroende, men det er også det med at direktøren ringer, så man vil gerne være samarbejdsvillig og gøre et godt indtryk.

Sofus: Ja. Den store direktør ringer, og man vil gerne gøre et godt indtryk der fredag eftermiddag.

Interviewer: Så man hopper og springer lidt for koncerndirektøren.

Sofus: Ja for at vise, at man har styr på sin lille butik og gøre, hvad der bliver sagt.

Nå, jeg kan ikke huske, hvorfor vi kom ud af en tangent.

Interviewer: Jeg tror, det var i relation til, hvordan virksomhederne reagerede på opdagede besvigelser i en virksomhed.

Sofus: Nå ja, det er rigtigt. Her i det her tilfælde der gjorde de så rigtig meget ud af det. De vidste det alle sammen i Danmark og i hele koncernen, at de havde været udsat for det, så andre skulle være opmærksomme på det. Så det er klart, at hvis man kommer ud for sådan et scam, så vil man normalt gerne fortælle om det for at advare andre imod det.

Der var også et stort dansk selskab, hvor de lejede nogle skibe, hvor de plejede at få regningen pr. mail hver måned. Så får de så lige pludselig regningen også på mail, men dem som sendte mailen

med regningen havde så lige ændret et punktum til en bindestreg i en relativt lang mailadresse. De havde bare købt et nyt domæne, svindlerne, så lige pludselig sender de en regning derfra med et andet bankkontonummer. Og skriver i mailen: "Vær lige opmærksom på, at vi har fået ny bank, betaling forfalden til den 1." Bang.

De går ind og ændrer oplysningerne fuldstændig ukritisk inde i systemet, og når de så skal betale den der regning på 5 mio. USD for at leje nogle skibe, farvel og tak. Og det er jo så fordi, der formentlig er nogen, tror vi, hos leverandøren, som var altså dem, som lejede skibe ud, som jo var dem, der lå ude i Østen, som kendte til proceduren og alt det der.

Interviewer: Er der en måde at få sine penge tilbage på, eller er de så bare tabt, og kan man tegne en forsikring?

Sofus: Det kommer jo så an på, hvor hurtig du er til at kontakte din bank og få det stoppet og få fat på politiet, der hvor pengene nu er røget hen. Men ofte er det kinesiske konti, og hvis pengene først er røget af sted, så er det, så ser du dem altså i 9 ud af 10 gange ikke igen. Så kan du selvfølgelig tegne en forsikring imod svindel og så få lidt af dem igen på den måde ellers var det bare ærgerligt, så man skal være lidt påpasselig.

Interviewer: Så det, der afhænger af, hvordan ledelsen reagerer, det kommer an på, om det er udefrakommende, hvor man har haft en chokeret oplevelse eller intern højre hånd, hvor man godt ved som ledelse, at man selv burde have gjort noget mere?

Sofus: Ja. Hvis de føler, at de er blevet snydt og en del af en større scam, så er det klart, så vil de gerne orientere hele organisationen. Men er det nu chefens højre hånd, der har været ansat igennem 40 år, som han har glemt at holde øje med, og som har fået alt for store beføjelser, så kan det godt være, at man synes det er meget rart, at han bare bliver viftet ud af bagdøren.

Interviewer: Vil der så ske interne ændringer efter besvigelser har fundet sted?

Sofus: Ja efter scam, som den jeg lige nævnte, der ændrede de hele deres procedure og setup, så det blev et krav, at man skulle ringe, inden man overhovedet kunne ændre i stamdata, altså bankkonto

nr. på kreditorer. Så skal man i stedet ringe op til leverandøren og have en kollega med på medhør, så han/hende kunne bekræfte, at de også havde hørt det rigtige kontonummer. Og så bagefter kunne lave ændringen af oplysningerne i stamdata, men de skal så være to i forening. Så det ændrede procedurerne radikalt efter, de havde været udsat for det. Før var det bare en eller anden tilfældig kreditorbogholder, der helt ukritisk, bare ændrede i bankkonto oplysninger uden at tænke nærmere over det. En eller anden insider har været med på den ene eller anden side, og vi kiggede på den danske side og kunne ikke finde noget, så vi konkluderede lige som, at det må have været en ude fra leverandørens virksomhed ude i Østen til at være medvirkende til det.

Interviewer: Men uden at have specielt kendskab til det, virker det også relativt let at manipulere med en e-mailadresse; det er nærmest bare copy-paste, hvis du allerede har en mail fra personen med en e-mail signatur i?

Sofus: Ja, og det der så er, de er ret aggressive og både ringer og skriver og rykker for betaling lige så snart, den er forfalden, så push'er de på for at give folk stress på, så de bare får kørt den igennem. Alt i mailen var det samme, kun ændring fra et punktum til en bindestreg, ellers var mailsignatur og alt det samme. De må have haft adgang til den rigtige mail, siden de havde alle de oplysninger.

Interviewer: Normalt hvis man får en e-mail fra en person, man har modtaget mails fra før, så vil den genkende mailen og skrive navnet på personen i stedet for mailadressen, men hvis det er en ny e-mail, vil den bare skrive e-mailadresse, ikke? Men det lagde de måske ikke mærke til?

Sofus: Enig, men altså når du sidder i en stor organisation, og du får masser af e-mails fra leverandører, og pr. post og fax og hvordan de nu ellers kommer, så tjekker du ikke e-mailadressen, og når du kan se eller gendanne e-mail signaturen og indholdet i mailen er det samme som tidligere, så tænker man ikke mere over det.

Interviewer: Hvad så når det er mere internt, hvordan rettes der så op på kontrollerne, hvis ikke de siger noget i virksomheden omkring besvigelsen?

Sofus: Altså det kommer meget an på situationen, men hvis der er en bogholder, som har haft enefuldmagt til banken, så sørger man selvfølgelig for, at det bliver ændret og alt sådan noget. Og hvis der er nogle kontroller i bogholderiet, der har svigtet, så får man også ændret på dem. Men er det en på direktørniveau, som har fået alt for store beføjelser...

Altså jeg havde også en anden sag, ikke fordi du skal høre alle røverhistorierne, men det var en dansk koncern, sat en direktør ud i et kinesisk datterselskab, hvor de havde en masseproduktion. Han havde mange stjerner hos bestyrelsen, for han var en fyr, der kunne få tingene til at ske, og han kunne bryde igennem et svært marked i Kina. En lidt brusk mand, og han kunne bare få alt til at ske. Så han havde bare fået alle de beføjelser bare til at drive Kina, fordi det gik jo godt, og han tjente også gode penge og alt det der. Men lige pludselig fandt de ud af, at han havde oprettet en konkurrerende virksomhed ved siden af og ført ordrer over og stjålet maskiner. Altså den var de jo lidt flove over, for i 5 år har de jo bare sagt, at han var så god og fantastisk, og de har bare sendt penge, uden at besøge ham eller foretage revision. Han sendte en gang om året en rapport i forbindelse med revisionen, og det var lige som det, eller så havde han bare styret hele showet. Der havde de røde øre. Der sad nogle store professionelle bestyrelsesfolk i den der bestyrelse og var flove, for de kunne jo godt se, at de nok skulle have spurgt lidt mere ind til de forskellige ting nede i Kina.

Mange tror, at revisor finder de her ting, men det er som at lede efter en nål i en høstak. Det er ikke der, revisor finder det. Det er fordi, folk har skrevet for meget på e-mail eller sms eller deres interne chat, hvor de tror, de har slettet det. Det kan vi så genskabe det, det er der, vi finder det, det er ikke nede i bogholderiet. Vi ser det først ved genskabelse af slettet data, og så kigger vi selvfølgelig bag efter oppe i bogholderiet.

Interviewer: Hvad er baggrunden for at I starter med at kigge der? Det er jo ikke typisk for en revision?

Sofus: Nej, det er fordi, vi er blevet kontaktet ved, at de har fået et tip eller har en mistanke. Eller de selv har fundet ud af, hvem det er, men de gerne vil se, hvor stort omfanget har været, så de kan køre en straffesag eller civilretssag, så de kan få nogle af deres penge igen.

Det er sjældent, vi kommer ind eller bliver kontaktet, uden der har været noget.

Interviewer: Nej, det er jo klart, det er jo en udgift for virksomheden at få jer til at undersøge det nærmere, så det gør man vel ikke bare for sjov?

Sofus: Nej, det er selvfølgelig rigtigt.

Interviewer: Er der noget, du gerne vil uddybe, eller noget du ikke føler, at vi fik snakket om inden for emnet?

Sofus: Nej, altså mit hovedbudskab er, at jeg tror ikke mhp. at opdage besvigelser, at det vil have den store effekt i den her sammenhæng, da de fleste bliver fundet ved tilfældighed. Det vil også være tilfældigt, at du lige skifter revisor ud, og han så ser bare tænker lidt anderledes og så opdager noget med det samme, som den tidligere revisor ikke havde set. Det er mere held end forstand. Der kunne lige så være gået flere år, før han ville opdage noget, da det jo også tager noget tid at sætte sig ind i butikken.

I det store hele vil det ikke have nogen effekt.

Interviewer: Okay.

Sofus: Jeg tror mere, det vil være aggressive anmeldelser af regnskabspraksis eller fejl i regnskabspraksis. Eller aktiver der skal nedskrives fordi de ikke er noget værd, som ikke nødvendigvis har noget at gøre med svindel direkte, men en der opretholder det for at kunne låne i banken. Mangel på nedskrivning vil nok blive udfordret af ny revisor.

De er kommet igennem med hos tidligere at have noget indregnet, som ikke var så meget værd, og det skal så nedskrives nu, hvorfor det vil have en resultatmæssig effekt.

Og et eller andet sted kan man måske også godt kalde det svindel, men det er mere nødlidende virksomheder, der har overtalt tidligere revisor. Med gode forklaringer og evt. se lidt igennem fingre med noget eller bruge nogle anderledes beregninger og den slags vil blive fundet. Det er mere overoptimistiske, vil jeg sige, fordi de gerne vil vise over for deres investorer og stakeholder, at det går godt. Det er ikke en reel besvigelse. Selvfølgelig hvis der er tale om ledelse med bonusaf lønning, så kan det godt ses i besvigelser-øjemed.

Men jeg tror mere, det er nye kritiske øjne på indregnede værdier, som ikke nødvendigvis har noget med besvigelser at gøre, som vi vil se meget af.

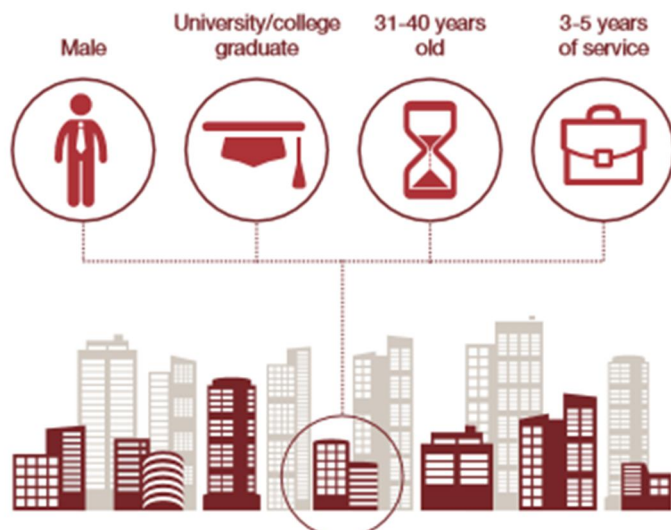
Interviewer: Så tror jeg, at jeg vil sige tak for din tid.

Sofus: Jamen, det var så lidt, så må du sige til, hvis du har flere spørgsmål eller andet, så skriver eller ringer du bare.

Interviewer: Tak for det.

Bilag 2 – Persontype som typisk begår besvigelser

Most likely characteristics of the internal fraudster

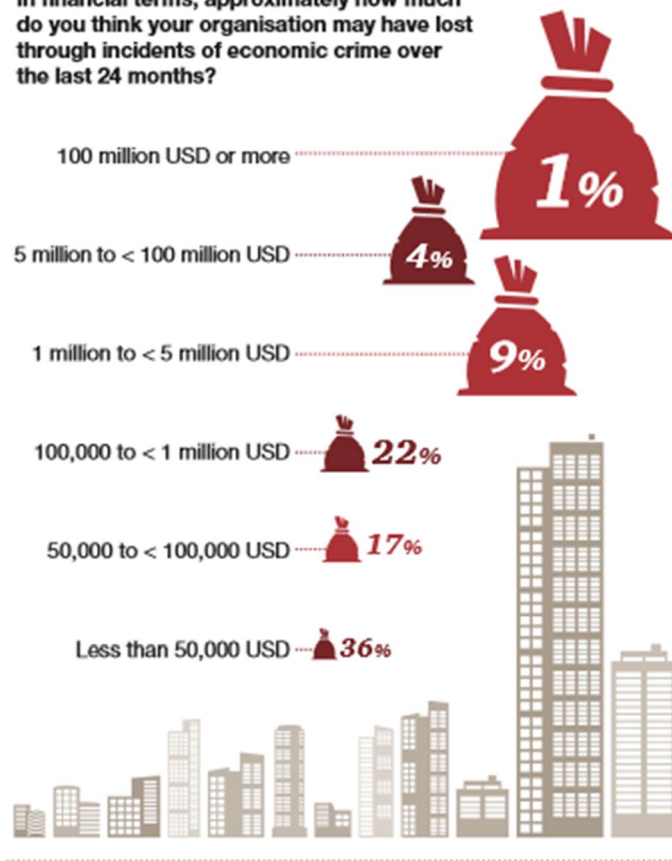

Kilde: PriceWaterhouseCoopers (PWC), Adjusting the Lens on Economic Crime, preparation brings opportunity back into focus, (26. februar 2016).

Bilag 3 – Direkte tab i forbindelse med besvigelser

Fig 4: Financial impact of economic crime

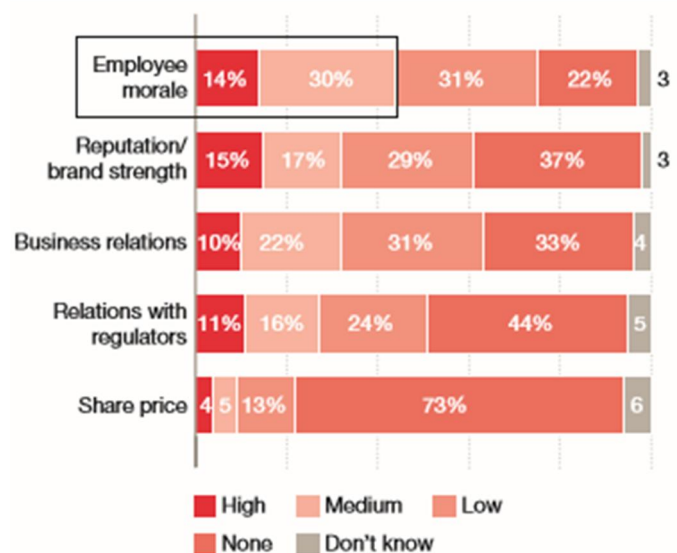
In financial terms, approximately how much do you think your organisation may have lost through incidents of economic crime over the last 24 months?

Kilde: PriceWaterhouseCoopers (PWC), Adjusting the Lens on Economic Crime, preparation brings opportunity back into focus, (26. februar 2016).

Bilag 4 – Påvirkning af indirekte værdier

Fig 11: Impact of economic crime

Kilde: PriceWaterhouseCoopers (PWC), Adjusting the Lens on Economic Crime, preparation brings opportunity back into focus, (26. februar 2016).

Bilag 5 – Typiske metoder til opdagelse af besvigelser

Kilde: undervisning i Revision 1: vedr. Vurdering af besvigelserisici, slide 30.